

Uniunea Scriitorilor în trei secvențe

Marta Petreu

S-A ANUNȚAT, în 7 octombrie a.c., rezultatul alegerilor de la Uniunea Scriitorilor. Realegerea dlui Nicolae Manolescu, cu 705 voturi (78,24%) – în vreme ce contracandidatul său, dl Dan Mircea Cipariu, a avut 196 de voturi (adică 21,75%) –, a fost previzibilă. Scriitorii au votat pe reprezentativitate și pe proiecte, iar acela al dlui D. M. Cipariu promitea multe spectacole și puține tipărituri.

De fapt, în aceste vremuri, când necazurile se țin lanț și banii sînt puțini sau deloc, n-are cum să fie comod să fii președintele Uniunii, pare mai degrabă o corvoadă. La fel, n-are cum să fie comod nici să fii primvicepreședinte.

Așa că ne imaginăm dificultatea în care s-a aflat și se află conducerea abia realeasă cînd, la fix o săptămînă după alegeri, a fost constrînsă să își înștiințeze revistele, printr-o circulară internă semnată de primvicepreședinte, de dl Varujan Vosganian, că pentru semestrul al doilea al anului în curs nu mai există subvenții de la Ministerul Culturii și că „rămîne în sarcina dumneavoastră obținerea de fonduri pentru acoperirea cheltuielilor cu tiparul, difuzarea și drepturile de autor”. Sîntem ca în anii 1990, ne spunem noi, cei la *Apostrof*, cînd am ținut revista în viață nici noi nu mai știm exact cum, prin prestări de servicii și programe externe... Atîta doar că între timp și peisajul extern s-a cam schimbat, iar olandezii care ne-au finanțat atunci au acum alte priorități decît sprijinirea culturii române...

ÎN 27 SEPTEMBRIE s-au petrecut alegerile la Filiala Cluj. În strîmta și de fapt nepotrivi-ta Sală Mușlea de la B.C.U. s-au întrunit 113 din cei 285 de membri ai Filialei. Nu-i vorba, mai erau și alții de față, dar care, conform statutului, n-au putut vota pentru că nu-și plățiseră cotizația. „Credeam că pot plăti cotizația pe anul ăsta tot anul”, recunoștea cu voce tare nu mai știu cine, care fusese întîmpinat în ușă de Irina Petraș cu anunțul „Tu nu ai drept să votezi”.

La Cluj nouitatea a fost că pentru funcția de președinte de filială au existat doi candidați. Iar pentru celelalte locuri (puține) pentru conducerea Filialei erau înscriși o grămadă de scriitori, măcar unii încurajați, cum a mărturisit public unul într-un e-mail trimis tuturor membrilor filialei, de către doamnele Petraș și Cetea. N-am avut cruzimea să întreb pe nimeni, nici chiar pe candidat, în ce calitate l-au încurajat cele două doamne, de foste președintă respectiv secretară ale Filialei Cluj ori în aceea de sigur-vii-

toare alese, cum s-a și dovedit. De fapt, cum nici în lumea scriitorilor nu lipsesc – s-ar putea? – calculele și persuasiunile, principiul „divide et impera” a fost întrebuițat cu succes nu numai la unele filiale bucureștene, ci și la Cluj. Cît despre candidul nostru coleg, se pare că el n-a știut că persoanele care au vrut cu adevărat să cîștige și-au făcut campanie, prin diverse mijloace, încă din luna iunie.

A fost simpatic la alegeri: cei doi candidați la președinția Uniunii, Nicolae Manolescu și Dan Mircea Cipariu, și-au prezentat programele, Nicolae Manolescu insistînd pe importanța conservării unor realități scriitoricești – revistele, de pildă –, iar Dan Mircea Cipariu, cărui n-a viziunea regizorală îi lipsește, pe ceea ce consideră el urgența momentului: modernizarea prezentării publice a Uniunii. Credem că dl Cipariu ar putea organiza excelente spectacole cu noi toți... și poate că o zi pe an mi-ar plăcea și mie, recunosc, să apar într-un spectacol public organizat de el; atîta doar că în rest aș vrea să-mi văd de cele scriitoricești, inclusiv de revistă, pentru care nu sînt în primul an în care duc bani de-acasă.

Spuneam că a fost simpatic la alegeri: se vede foarte clar că mulți scriitori locuiesc în scrisul lor, adică în lumea lor, și, drept urmare, îndemnau Uniunea în general și Filiala Cluj să se ocupe de arhivele rămase de la scriitorii care au murit. Și Dan Mircea Cipariu, și Nicolae Manolescu au mușcat din nadă și-au vorbit despre asta. Din respect, nimeni nu s-a ridicat să spună un lucru simplu ca... legea: arhivele scriitorilor sînt o proprietate la fel ca oricare alta, ca banii din bancă sau ca loturile de pămînt, așa că după moartea scriitorului aparțin moștenitorului legal. Iar cînd nu există unul, intră O.R.D.A. și CopyRo, nu știu exact care, pe fir. Așa că Uniunea n-are ce se amesteca în afacerea asta, că, de, nu e-n chestiune.

Au mai avut drept la cuvînt candidații pentru conducerea Filialei, adică, alfabetic, Ovidiu Pecican și Irina Petraș. Ceasurile fiind înaintate, pentru restul candidaților de orice fel nimeni n-a mai avut puțintică răbdare să-i asculte. De fapt, n-a mai fost timp decît pentru anunțul, venit repetat din partea dlui Gabriel Chifu, cum că și Adrian Popescu este candidat pentru Consiliul Uniunii. Ceea ce, din cîte mi-am dat eu seama după numărătoarea voturilor, a provocat măcar reacția de abținere a sălii, dacă nu și alte mișcări de trupe.

Rezultatele se cunosc, le transcriu din pură plăcere, luîndu-le din e-mailul colectiv pe care cu toții l-am primit de la Irina Pe-

traș, aleasa Filialei. Au fost deci 113 votanți, număr norocos se pare.

Președinte de Filială, Irina Petraș, 84 de voturi (74,33%), contracandidatul ei obținînd 27 plus 2 voturi (acestea din urmă găsite la București, în urna pentru alegerile de președinte al U.S.R.), deci 25,66%.

Comitetul de conducere al Filialei: Irina Petraș, 62 de voturi; Doina Cetea 65 de voturi; Ion Cristofor, 34 de voturi; Ovidiu Pecican, 34 de voturi; Adrian Popescu, 27 de voturi.

Reprezentantul Filialei în Consiliul U.S.R.: Ruxandra Cesereanu, cu 24 de voturi, în vreme ce Adrian Popescu, înscris pe liste în timpul alegerilor, a obținut 6.

Iar dacă e să spun un cuvînt despre mine, e timpul: eu am candidat pentru consiliul de conducere al Filialei și am piedut cu 26 de voturi: prima după linie, cum s-ar zice. Sînt mulțumită însă: așa cum ghicesc dinainte premiile Uniunii, i-am ghicit, cu cîteva luni (vreo trei) înainte, și pe toți cei aleși. Mulțumită fiind de aptitudinile mele de prezicătoare, nu mă pot abține și comentez: nu știu de ce s-a adoptat în statut un număr așa de mic de persoane în conducerea filialelor locale – ar fi putut fi mai multe locuri, fără ca asta să coste un ban în plus, deoarece întrunirea consiliilor de filiale nu presupune cheltuieli de deplasare și cazare... Am înțeles de ce Consiliul Uniunii trebuie să fie mai restrîns: pentru că acela mare era inoperant, prea costisitor și prea greoi în luarea deciziilor. Dar de ce să îngustezi baza de conducere din filiale? Mister. Singurii cîștigași sînt șefii de filiale, care concentrează în mîna lor o putere mai mare. Or, eu știu ce-au putut face ei și cu o putere mai limitată, deci am de ce să suspectez una... absolutistă, ca să nu folosesc alt cuvînt. În sfîrșit: dacă nu m-am trezit cînd se discuta statutul – și nu aveam cum să mă trezesc, căci treceam prin succesive intervenții medicale –, acuma nu mai am ce face: decît să constat situația.

ÎN 3 OCTOMBRIE, după cum am aflat dintr-un e-mail colectiv expedit cu binecunoscuta ei promptitudine de către președinta Filialei Cluj, Irina Petraș, la Cluj s-a întîlnit conducerea Filialei: adică Irina Petraș, președintă, Doina Cetea, Ion Cristofor, Ovidiu Pecican, Adrian Popescu, membri, cărora li s-a alăturat Ruxandra Cesereanu, reprezentanta Filialei în Consi-

Rezultatul alegerilor la USR

LUNI, 7 OCTOMBRIE a.c., a avut loc număratoarea voturilor pentru președinția USR. Reamintim că anul acesta alegerile au avut loc, conform noului statut, în toate filialele USR din țară și din Republica Moldova. Comisia de numărătoare a voturilor, deschizând urnele, a dat publicității următoarele rezultate:

NICOLAE MANOLESCU – 705 voturi;
DAN MIRCEA CIȚARIU – 196 de voturi;
37 de buletine anulate.

În continuare, a avut loc prima ședință a Consiliului USR rezultat din alegerile recente, în cadrul căreia președintele ales NICOLAE MANOLESCU și-a anunțat echipa de conducere:

VARUJAN VOSGANIAN – prim-vicepreședinte
GABRIEL CHIFU – vicepreședinte.

Iată și componența Consiliului USR ales pentru următorii cinci ani:

AUREL MARIA BAROS și
GABRIELA ADAMEȘTEANU – Filiala București Proză
DAN MIRCEA CIȚARIU și
NICOLAE PRELIPCEANU – Filiala București Poezie
PETER SRAGHER – Filiala București Traduceri literare
VICTOR GH. STAN – Filiala București Literatură pentru copii și tineret
RADU VOINESCU – Filiala București Critică și istorie literară
HORIA GÂRBEA – Filiala București Dramaturgie
CORNEL UNGUREANU și
LUCIAN ALEXIU – Filiala Timișoara
VASILE DAN – Filiala Arad
NICOLAE OPREA – Filiala Pitești
GABRIEL COȘOVEANU – Filiala Craiova

RITA CHIRIAN – Filiala Sibiu
AUREL PANTEA – Filiala Alba Iulia – Hunedoara
MARKÓ BÉLA – Filiala Târgu-Mureș
IRINA PETRAȘ și
RUXANDRA CESEREANU – Filiala Cluj
ADRIAN LESENCIUC – Filiala Brașov
ANGELO MITCHIEVICI – Filiala Dobrogea – Constanța
CORNELIU ANTONIU – Filiala Sud-Est – Galați
LEO BUTNARU – Filiala Chișinău
CASSIAN MARIA SPIRIDON și
GELU DORIAN – Filiala Iași
CALISTRAT COSTIN – Filiala Bacău.

Iată și componența Comitetului Director al USR:

Președintele USR, NICOLAE MANOLESCU
Prim-vicepreședintele USR,
VARUJAN VOSGANIAN
Vicepreședintele USR, GABRIEL CHIFU
AUREL MARIA BAROS
DAN MIRCEA CIȚARIU
MIRCEA MIHĂIEȘ
ADRIAN POPESCU
CASSIAN MARIA SPIRIDON

Au fost alese și comisiile USR:

Comisia socială:

IULIAN BOLDEA
DAN TÂRCHILĂ
OVIDIU DUNĂREANU
VICTOR GH. STAN
LUCIA VERONA

Comisia de relații externe:

HORIA GÂRBEA
LEO BUTNARU
DENISA COMĂNESCU

RUXANDRA CESEREANU
AUREL MARIA BAROS

Comisia de monitorizare, suspendare și excluderi:

MIRCEA MIHĂIEȘ
NICOLAE PRELIPCEANU
ION VARTIC
GABRIEL COȘOVEANU
ADRIAN ALUI GHEORGHE

Comisia de onoare și demnități:

GABRIEL DIMISIANU
ION POP
LIVIU CIOCĂRLIE
AL. CĂLINESCU
MARTA PETREU

Comisia minorităților:

MARKÓ BÉLA
SLAVOMIR GVOZDENOVICI
DAGMAR MARIA ANOCA
IVAN KOVACI
KARÁCSONYI ZSOLT

Comisia de cenșori:

VIOREL LICĂ
NICOLAE CORLAT
NICOLAE FIRULEASA
MIRCEA STÂNCCEL
ANDREI NOVAC

Următoarea ședință a Consiliului USR va avea loc în luna decembrie a acestui an. ■

→ liul U.S.R. Nu știu cum s-au desfășurat lucrurile, căci n-am fost de față, dar din e-mail rezultă că:

1. La propunerea președintei și adevărind că „cei din urmă vor fi cei dinții“, Adrian Popescu a fost „desemnat“ reprezentant al Filialei în Comitetul Director și „loșitor al președintei“. Cu alte cuvinte, cine n-a ieșit prin votare a ieșit prin „desemnare“.

2. E-mail-ul mai spune că: „La cele trei reprezentanțe și la Departamentul minorității, rămân în continuare Gheorghe Pârja, pentru Maramureș, George Vulturescu, pentru Satu Mare, Cornel Cotușiu, pentru Bistrița-Năsăud, Karácsonyi Zsolt, pentru Minorități. Ei vor fi invitați la toate ședințele Comitetului și vor lua parte la luarea deciziilor importante. De asemenea, la ședințele largite vor fi invitați și conducătorii Asociațiilor și Societăților de scriitori din zonele respective, precum și redactorii-șefi ai revistelor Uniunii sau editate sub egida U.S.R.“.

Recunosc, nu știu ce sînt „Asociațiile și Societățile de scriitori din zonele respective“. Urmează oare ca președinta/consiliul Filialei să-i invite în conducerea largită a Filialei Cluj pe șefii unor „Asociații și Soci-

etăți“, altele decît reprezentanțele în teritoriu ale Filialei Cluj? Eu credeam că Uniunea și filialele ei pot stabili *parteneriate* de colaborare cu alte instituții, inclusiv cu „Asociații și Societăți de scriitori“ de oriunde, dar nu credeam că Uniunea și filialele Uniunii au ajuns să-i invite pe conducătorii acestor „Asociații și Societăți“, fie ei membri ai U.S.R., fie ei chiar „din zonele respective“, adică Maramureș, Satu Mare, Bistrița-Năsăud, în propriile structuri de conducere. Dar poate că brevetăm acum invenția. Mai ales că despre un detaliu minuscul, valoarea, singura care ne face sau nu scriitori, nu mai vorbim; și nu îndrăznesc nici eu să vorbesc – acum. Oricum, citind e-mailul (adresat colectiv) al președintei Filialei Cluj, m-am întrebat ce „Asociații și Societăți de scriitori“ are în vedere și care or fi personalitățile cu care vrea să-i onoreze pe consilierii aleși; drept care am întrebat-o direct, printr-un e-mail – la care n-am primit încă răspuns.

Mai rămîne să recunosc, în acest reportaj lacunar al alegerilor, că mi s-a părut demnă de tot interesul precizarea finală a Irinei Petraș din pomenitul e-mail: „Precizare: din momentul în care am cîștigat alegerile, eu am (re)devenit președinta celor

285 de membri ai Filialei clujene. Îmi asum datoria de a-i reprezenta pe toți în mod egal, cu același interes și cu aceeași disponibilitate. Nu-i reprezint doar pe cei care au votat, ci și pe cei care, din felurite motive, nu au votat. Sunt sigură că membrii Comitetului vor proceda la fel“. Lăsînd la o parte faptul că textul are doza lui de ambiguitate, nu pot să nu remarc că așa ceva chiar ar fi o noutate.

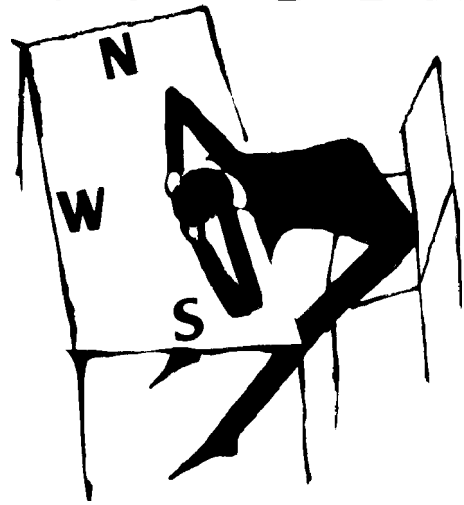
Dar, vorba aceea: om trăi și-om vedea.

*

ȘI, ÎN FINAL, să lămuresc în ce calitate scrisu acest reportaj: în aceea de scriitor profesionist, membru al Uniunii Scriitorilor din România, dornic să înțeleg ceea ce se petrece și amuzat că prea ghicesc bine rezultatele, cu luni de zile în avans.

Așa că, da, au fost alegeri, pe cinci ani, cum ne precizează aleșii. ■

18 octombrie 2013, Cluj

AȘ FI VRUT să vă pot anunța cu mândrie – acum fac numai rectorii vechilor și importantelor universități – că deschidem acum, astăzi, cel de-al 433-lea an universitar la Cluj. Dar nu pot să vă spun decât că, în urmă cu 432 de ani, nu departe de acest loc, se inaugura prima universitate modernă a Clujului, a Transilvaniei și a întregului Sud-Est european, sub forma unui colegiu cu rang de academie, după modelul și de rangul celor care funcționau în Germania, Italia și Franța... Datorită vitregiei vremurilor și răutății oamenilor, nu au fost până acum 432 de ani academici încheiați și continui, ci presărați cu sincope, cum se întâmpla prin aceste părți, unde „nu sunt vremile supt oameni, ci bietul om supt vremi...”

Chiar și așa, suntem instituția cu cea mai lungă tradiție din România, cu alte cuvinte, cea mai veche, acum cea mai mare și mai complexă și, din multe motive și puncte de vedere, cea mai prestigioasă. Funcționăm cu 21 de facultăți, trei linii de studiu lingvistice – română, maghiară și germană –, plus mai multe programe derulate în engleză, franceză, ebraică etc. UBB a înmatriculat în 2013 peste 14.000 de studenți numai în anul I, dintre care circa 4.250 sunt înscriși la programe masterale, iar 310 la studii de nivel doctoral. Dintre cei 8.255 de studenți la nivel de licență și învățământ cu frecvență, 1.347 sunt la linia maghiară, 179 la linia germană și 360 la programe derulate în engleză. Pe parcursul anului universitar trecut au fost scoase la concurs circa 200 de posturi didactice și de cercetare, din care jumătate pentru asistenți și lectori universitari.

Realizările sunt multe și greu de enumerat toate: s-a extins colaborarea cu mediul de afaceri, cu instituțiile de conducere ale municipiului și județului, creându-se adevărate parteneriate cu acestea, cu mari companii din mediul economic românesc (Banca Transilvania, Siemens, Porsche etc.); s-a înlesnit accesul ONG-urilor studențești la fondurile acordate de universitate pentru finanțarea proiectelor inițiate și implementate de studenți; a fost finalizat procesul de evaluare a unităților de cercetare și au fost validate centrele de excelență, iar universitatea are acum o imagine mult mai clară asupra competențelor, valorii, potențialului de colaborare și dezvoltare a unităților de cercetare; s-a perfectat participarea universității în cadrul a două structuri de tip cluster: IT Cluster și Polaris, ca și participarea, alături de celelalte mari universități de stat din Cluj, la înființarea în Cluj-Napoca a unui centru de transfer tehnologic, sub coordonarea Fundației Steinbeis și cu sprijinul landului Baden-Württemberg. Vom începe acțiunile de renovare și consolidare a clădirii

„Comunitatea egalilor”

Discurs la deschiderea anului academic 2013-2014

Ioan-Aurel Pop

centrale, a Parcului „Iuliu Hațieganu” – cel mai mare și mai frumos spațiu destinat sportului studențesc din Europa Centrală și de Sud-Est.

Dar nu deschidem anul academic ca să ne lăudăm, ci ca să construim împreună, iar această construcție comună – rodul muncii a circa 45.000 de oameni, câți suntem în această „comunitate a egalilor” – înseamnă mai întâi multă învățatură, mult studiu, iar apoi creație de cel mai înalt nivel. Școala superioară este dedicată, mai ales la studiile de licență, instrucției, adică stăpânirii nivelului celui mai înalt la care a ajuns domeniul ales de fiecare. Iar pentru aceasta e nevoie de dascăli de elită, de cei mai buni specialiști în ramurile cunoașterii. După instrucție, trebuie să urmeze creația, care, în mai toate cazurile și în toate sectoarele științei, începe cu cercetarea. La nivelurile masterale și doctorale trebuie să predomină cercetarea, urmată de creația de vârf, materializată prin publicații de prestigiu, cotate drept cele mai bune din țară și din lume. Pentru aceasta, este nevoie în universitatea noastră de cei mai buni dascăli-cercetători, transmițători ai tehnicilor de investigație celor mai avansate și mai propice dezvoltării.

Credem că putem să ne împărtășim împreună, în acest locaș dedicat învățaturii și educației înalte, din valorile științelor și artelor, ale filosofiei și variilor teologii, pe urmele pașilor lui Possevino, Sámuel Brassai, Aron Pumnul, Sextil Pușcariu, Lucian Blaga, Augustin Maior, Hermann Oberth, Victor Babeș, Emil Racoviță, Constantin Daicoviciu sau David Prodan și să folosim tradiția spre a face performanță. Este drept că nu sunt cele mai bune auspicii, că bugetul venit de la stat nu este suficient, că nu sunt destule locuri în cămine, că avem încă nevoie de multe dotări moderne, că nu-i putem păstra întotdeauna în UBB pe cei mai buni absolvenți și dascăli, că salariile și bursele sunt mici etc. Sunt multe greutăți care ne tulbură și ne îngreunează misiunea... Dar nu avem altă soluție decât să perseverăm și să continuăm munca, strădania noastră menită binelui public.

Pe holul central al clădirii principale – numit Galeria Rectorilor – se află din vremurile vechi un citat extras din Cicero, care sună așa: „Ce serviciu mai nobil sau mai folositor putem face pentru stat, decât dacă învățăm și instruiem tineretul?” Nu-l spun în latinește – deși sună așa de frumos! –, deoarece astăzi nu se mai studiază aproape deloc această sublimă limbă, care ne-a dat numele și ființa și pe care o omorâm astfel din nou. Din acest citat ciceronian extragem chiar esența educației și a universității: universitatea este comunitatea magiștrilor și discipolilor, în care profesorii îndeplinesc o misiune, oficiază un rit laic, spre propășirea studenților, meniți apoi – fiecare în felul său – să devină la rândul-le învățători, să

transmită mai departe tainele meseriei. Scopul nostru este să avem cei mai buni studenți și cei mai buni profesori. Dacă cei mai buni specialiști din societate sunt și dascăli, putem ținde să avem o mai bună societate, altminteri din rău iese rău și din mediocru rezultă mediocru...

Mă adresez bobocilor sau balicilor – cum se spune pe la noi –, acelora care vor primi curând „botezul” din partea celor mari, a seniorilor studenți, și vor putea înțelege astfel ce înseamnă să fii student la UBB, la Cluj, pe urmele pașilor atâtor celebriități, între care și Lucian Blaga, cel care era dăruit de Dumnezeu cu harul de a auzi „cum bat în geamuri razele de lună”... Pe vremuri, acest ritual se făcea prin versuri și cântece, lângă pahare pline cu licori bahice. Mă tem că vechile cântece s-au cam dus... Venind la Cluj și la UBB, voi, studenții, sunteți privilegiații sorții, aveți înainte deschisă calea magistrală a cunoașterii cum alții nu au, nu pot și nu știu. Să nu credeți că peste hotare ați fi învățați mai bine, mai mult și mai profund. Firește, a studia departe este bine și folositor. Așa se proceda și în Evul Mediu, când s-au inventat universitățile, și așa veți face și voi, în variatele ocazii de schimburi interuniversitare. Vă veți putea specializa și chiar afirma peste hotare, dar nu trebuie să uitați de locurile natale, binecuvântate între toate de Domnul pe pământ. Să dați țării ce este al ei, fiindcă ea ne ține pe toți, buni și răi deopotrivă și indiferent de limba maternă... Iar a te supăra pe țară pentru un eșec personal este ca și cum ai condamna iubirea pentru refuzul unui sărut...

Sunteți la Cluj, în cel mai mare oraș al acestei părți de țară, în cel mai studențesc și mai intelectual oraș din România, cu un brand unic și inconfundabil – Universitatea, în sens generic, și Universitatea Noastră, în sens concret. Cu alte cuvinte, voi sunteți brandul Clujului! Nu minimalizați acest privilegiu. Bucurați-vă de „toamna nebun de frumoasă la Cluj”, de parcuri și statui, de muzee și alei, de zidurile medievale, de biserici și de simple case, dar și de oameni, mai ales de oameni, de cafelele și de cluburi, de terase și de evenimente, fiindcă „nimic din ceea ce este omenesc nu trebuie să vă fie străin”. Veți înțelege astfel că, deși se duc studenți stol după stol, Clujul nu rămâne niciodată gol...

Într-un asemenea loc binecuvântat ați ales și ați reușit să vă faceți studenția, de aceea vă felicit, împreună cu părinții și cu profesorii voștri, cu toți cei care trăiesc alături și prin Universitate și vă doresc un an universitar frumos și curat precum însăși „corola de minuni a lumii”. „Să ne bucurăm, așadar!” împreună...

Cluj-Napoca, 30 septembrie 2013

Poeme

de MENUȚ MAXIMINIAN

Cruci plutoare

Văd rugăciunile preotului,
Strecurându-se, prin ferestre,
Spre lumina Cerului.

Pe banca de lemn,
Stăm de vorbă la umbra nucului,
Doi prieteni, eu și bătrânul tată.

Numărăm fușteii vieții,
De la scara cu gândurile mele
Ce se reazemă de fruntea norilor.

Mă descalț la poarta vieții.
Bat cu mâinile în fierul rece.
Aștept iertarea timpului.

Cruci plutoare, din pământ iertător,
Morminte călătoare, din cer strălucitor,
Inimi împietrite,
Din trup muritor.

Rădăcini în cer

O apă cât universul
Peste gândurile mele.
Inima e prinsă
În sertarul de sus.
Nici vântul nu mai bate
Prin patria mea.

Acolo, sub stânca roșie,
Stă sângele strămoșilor.
Rana de pe cuțit
Doinește...

Păsări își caută cuibul
În pământul-mamă.
Ramurile copacilor cresc în jos,
Rădăcinile prind viață spre cer.

Apus

Un arsenal de gloanțe se aude
Pe casa mea.
E ploaia...

Norii negri
Ne invadează intimitatea,
Punând stăpânire
Pe cărările goale.

Mușcata tremură
În fereastra cu gratii,
Focul se vaietă...

Pași de cal
Pun stăpânire pe timpan.
Oare cât mai e
Până la apusul lumii?

Ticăit

Inima și-a amintit
Că trebuie să bată?
A început să ticăie,
Mai întâi, pentru tine.
Repede și ritmat.
A continuat să ticăie
Pentru mama și tata,
Pentru speranțele ce vor fi,
Pentru povestea lumii,
În care răul devine bine,
Pentru cuvânt și rugăciune,
Pentru toți și pentru toate,
De la fir de iarbă la cer,
Iar când și-a amintit de mine
A încetat să mai bată.

Ruga

Am plâns
La stâlpul în formă de Cruce
Până sârmele i-au ruginit.

Când timpul s-a oprit,
Spaima a ticăit în locul lui.
M-am rugat din nou.

Când lumea a încetat să vorbească,
Devenind piatră de râu,
Din nou m-am rugat.

Ruga a încolțit.

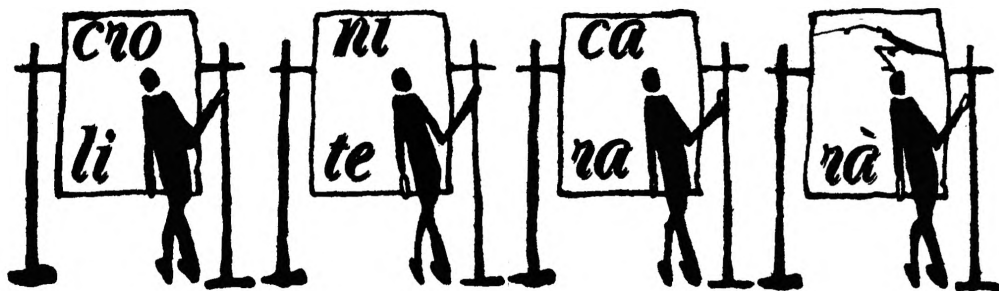
Nu ne mai spunem nimic

Ne-am întâlnit pe puntea lacului.
Mi-ai dat apă și un struț de cireșe...
Acum, nu ne mai spunem nimic.

Ne-am întâlnit pe plaja tăcută.
Ne-am întins numele în roiul nisipului...
Acum, nu ne mai spunem nimic.

Ne-am întâlnit în sărut.
Mâna ta era prelungirea mâinii mele..
Acum, nu ne mai spunem nimic.

Ne-am întâlnit în amăruiul fiorilor.
Sub ochiul farului; și se legăna trupul...
Acum, nu ne mai spunem nimic.

VASILE IGNA și forfota blândă a pustiiului

Irina Petraș

PE COPERTA a patra a noului volum (*Locuri pustii*, București: Editura Cartea Românească, 2013, 112 pagini), se reține și un fragment de portret pe care i-l schițam altădată: „Cu o blândețe înțeleaptă și prevenitoare a gesturilor diurne, emotiv reticent și senzitiv profund ținut în frâu de o sensibilitate fundamental livrescă, dar nu și atrasă de performanțe formale, Vasile Igna atenuază precaritatea situațiilor existențiale prin prețuirea apartenenței și o asumare a Provinciiei (geografice și existențiale) ca loc în miezul lucrurilor“. Tot acolo, Dan Cristea: „La Igna, influența lui Blaga se simte mai mult, după cum sunt perceptibile, în toată rostirea lui lirică, semnele stăpânirii de sine, ale controlului și eleganței, ale discreției și năzuinței de a atinge o exprimare cvasiimpersonală, eliberată de subiectivitățile prea păstoase sau de impudorile eului“; dar și Gh. Grigurcu: „poetul introduce natura prin ușa din dos a civilizației atât de încredincioasă în sine, ușa din dos fiind însuși oficiul liric“ decupează aceeași natură duală a unui poet al contrariilor discret împăcate. Cum spuneam cu alt prilej, delicatețea enunțurilor rămâne marca fundamentală, chiar dacă sunt tentate adesea și răzvrătiri expresioniste de imagine și perspectivă. Acestea din urmă sunt mereu difuze, nu tulbură echilibrul poemului, nu conturbă organizarea simfonică a detaliilor, oricât de aspre ca atitudine și receptare ar fi. Reflexivitatea e atât de *sfumato*, ambiguizată prin valorări ezitante ale volumelor, încât poate fi asumată tranzitiv, iar tranzitivitatea își conservă vagul și nesiguranța tatonantă cât să sune reflexiv. Această situație *între* a poemului face din Vasile Igna un poet de frecventat în complicități de interior, nu de recitat în vaste piețe.

Cele trei cicluri ale plachetei – „Locuri pustii“, „Egloge“, „Muzici și danțuri“ – sugerează paralele și întrepătrunderi cu precedentele *Lumină neagră* și *Animale domestice* și rotunjesc, în ecouri și subtile concreșteri („Poezia e egală cu poezia / cu ceea ce e scris / înăuntrul tău“), aparițiile sale editoriale succesive: *Arme albe*, 1969; *Fum și ninsoare*, 1972; *Provincia cărturarului*,

1975; *Starea de urgență*, 1981; *Grădina oarbă*, 1984; *Insula verde*, 1986; *Orbite*, 1989; *Clepsidra cu cenușă*, 1999; *Călăuzele oarbe*, 1999; *Urme și semne*, 2004, până la antologia *Provincii. Grădini. Orbite*, 2006, care scoate în „vedetă“ metaforele obsesive. Și de data aceasta, vibrând discret la trecere, precaritate, singurătate, sub „cenușa rece a bătrâneții“, lumina își conservă blândețea și promite ocrotire în ciuda invaziei de umbre, dez-amăgirea are melodie și ritm, căci se nutrește și din comori atent conservate în cuvinte potrivite. *Provincia* însăși – a cărturarului care, septentrionar, nu uită niciodată dimensiunea etică a lucrurilor omezești și un vers sau altul scandează iuți satire („iată deprimarea învinge puterea de adaptare / și sângele e corupt de oboseală și teamă. / Il faut s'abêtir, sună goarna preceptelor, / iar timpul trece în somn și cerșetoria / seacă albia mizericordiei. // Curg streșinile, neaua prinde puteri / doar noaptea sub luciul smochin al lunii. / Anotimpul e al compătimirii / dorințele cresc odată cu / neîmblânzirea viciilor / cu amețeața păguboasă a minții. / Unul crede în sorții războiului / altul în sfișia nopții de dragoste / amândoi întrec măsura cum ar trece / un nor peste marginea orizontului“ – *Egloga a II-a. Februarie: Începutul ospitalității*) – își inventariază nu doar constrângerile, ci și libertățile și suveranitatea. În plus, în această carte nouă, o și mai accentuată blurare a sensurilor. O extenuare a capacității poemului de a numi pentru a lua în stăpânire, deși abdicarea e încă ezitantă. „Personajele“ sunt pe cât de insistent evocate, chiar cu un dram de abia controlată disperare, pe atât de evanescente. El, Ea, Ei, cu majuscule ori fără, pot fi oricine, de oriunde și de oricând. Amintirea și fantasma, afective ori livrești, cu hotare anume spiritualizate și în doze imprevizibile, traversează *locurile* fără a mai izbuti să le și locuiască. Interioarele exersează în canon marea orfanitate, aceea a omului față în față cu muritudinea, căci dubla apartenență, *aici* și *dincolo*, surpă și destramă: „acum când vorbesc lumina neagră / stă sprijinită de ușorul ușii / gata să se prelingă în încăpere / să se așeze pe masă și să răsfoiască / ultimul manuscris răsufarea lui de pe urmă“. Ceva din omul care „începuse să vorbească singur“, bacovian, tremură în fundal. „Îmbrăcat în ardoare și teamă“, sub „recele palid al melancoliei“, cu „îndoielile și agera muzică a vocalelor“ alături, poetul își fixează din nou tabăra în spații predestinate elegiace, conținând deja crepuscularul: „locurile sunt pustii / învelite într-o liniște vicleană / așteaptă ridicarea cortinei“; „țărâmul e doar înalt și stâncos / vocea pierdută / violoncelul spart / locurile pustii“; „absent din el însuși urcă trecutul și / seceră ierburi-

le uscate ale viitorului“; „în singurătatea morocânoasă a prezentului“, un „murmur al trupului recunoscându-și înfrângerea“.

Ciclul *Egloge* traduce toate aceste senine pustiiri și înfrângeri în falduri ample, cu priveliști și panorame de naturi și firi. Iată de pildă, *Egloga I. Ianuarie: Terapie*: „Stele mici licăresc peste fruntariile gerului / ele nu cunosc fericirea nici nefericirea / deseori poți visa să le atingi cu mâna / să le acoperi viclenia cu palma / să le sufoci singurătatea. / Ochiul e răsfațat de lumină / moleșit de frig și constrângeri. / Un vânt de mare scutură pomii și / grădinile albe ale gheții / și cad fructele ca îndoielile / pe pajiștea arsă a Grădinii. / Verum dicere. // Respir greu în fața instinctului / am oare dreptul să propun altceva / ca monedă de schimb pentru viață? // Silabisesc un nume / dar numele refuză să se închege / literele nu disting sensul / în sângele lor curge blăjînul / nisip al compromisului. / Prietenii mei încep anul cu / călătorii prin culoarele morții / fac reverențe utopiei / sunt cinstiți și cinici cu ei înșiși. / Ei sunt mesagerii bine dispuși / ai absurdului. // Prietenii nu spun întotdeauna adevărul / ei pervertesc până și ascunzișurile lui Dumnezeu / la fel ca filosofii și babele. / Mai rămâne șansa ca ei să piardă / gravitația și să plutească fără de aripi / precum ingerii căzuți, cei ce / n-au atins niciodată Pământul. // Abia de ajunge să cadă o rază asupra ta / și cerurile se deschid / lăsând să pătrundă în carne / săgețile gerului. / Nimeni nu se poate însănătoși singur. / Totul, chiar și viața, / lucrează pentru abolirea veșniciei“.

Și fiindcă „nu te poți copilări decât în propria limbă“, Vasile Igna adaugă și acestui volum un ciclu de *Muzici și danțuri* (*În cor, în cerc, singur le-ncerc – pe Valea Căprioarei*), răspunzând celor 19 cântece pentru *înșelat timpul* care încheie *Lumină neagră*, dar și exercițiilor de rime și ritmuri din *Jurnal de jocuri. Valea căprioarei: 23 de ipostaze ale verii* (*Animale domestice*), în răspăr, acestea, cu diformul și destrămarea și având rost explicit: „să nu se facă sufletul noroi“.

În poemele lui Vasile Igna, pe care le comparăm altădată cu *Elegiile în ofensivă* ale lui Ion Pop ori cu *Refluxul sensurilor*, poemele „în scapăt“ ale Anei Blandiana, emoția se țese din seninătatea tristeții și din foșnetul de mătase al crepusculului. „Visând una și trăind alta“, într-un balans ce-i definește, de altminteri, statura calm-contradictorie, Vasile Igna se cuibărește încă o dată „dincolo de marginea zdrențuită/ a cuvintelor“ în „moara deșartă a paginii“, în forfota blândă a pustiiului de după colț.

Revenirea *commedia-ei dell'arte*

Ovidiu Pecican

ACUM CĂ alăturile și cortegiile suferinței îndelungate, baroce, s-au stins în tăcerea durabilă de mastaba egipteană care survine imolării, plecarea Monei Marian (Chirilă) dincolo îngăduie o examinare a personalității artistice a artistei. Dintre dascălii Facultății de Teatru a universității clujene, după Vistian Roman și Sorana Coroamă-Stanca, și poate după alții al căror nume nu îmi vine acum în minte, dar pe care colegii și discipolii îi țin minte cu pregnanță, regretându-i, Mona Marian este cea plecată în plină tinerețe creatoare, la capătul unei suferințe care, până și ea singură, ar putea impune un respect extatic.

Mă socotesc printre privilegiații care, într-un fel sau altul, i-au stat, măcar intermitent, alături, secundând-o, de-a lungul anilor (scurți și denși) de efervescentă, cu un interes treaz, mereu complice și puternic colorat afectiv în culorile prieteniei. În această calitate, socotesc că reparațiile în receptarea operei regizoarei clujene, întârziate și diminuate de conjuncturi nefericite, dar și datorită unor năravuri și prejudecăți naționale, pot găsi acum un culoar favorabil, suplinind cumva ființa de carne și oase a Monei Marian prin heraldica ei efervescentă, oferind posibilitatea contactului cu modul ei de a gândi artistic și punând, măcar acum, în adevărata ei lumină, importanța unei opere deloc marginale în teatrul românesc actual.

Mărturiile relevante pentru concepția despre teatru a Monei Marian-Chirilă pot fi reconstituite din interviuri, ca și din textele rămase pe urma ei. Într-un interviu televizat din 27 iunie 2006, publicat în parte în *Apostrof*, nr. 2/2008, artista îmi declara:

Eu sunt considerată a fi specialistă în *commedia dell'arte*, toți colegii mei, prietenii mei, regizori mari acum, spun: „Ah, da, Mona Chirilă, indiscutabil, este singura specialistă în *commedia dell'arte*». Îmi dau doctoratul în *commedia dell'arte*, așa că, să zicem, sunt singura specialistă...[...]. E una dintre cele mai vii forme de teatru. [...] De fapt, se derulase pe parcursul secolului al XVII-lea, moare cu brio în secolul al XVIII-lea.

Concluzia aceasta era însă numai una provizorie, în fața căreia personalitatea ei artistică nu s-a resemnat. Pentru regizoarea dublată de o teoreticiană a teatrului care s-a dovedit

a fi Mona Marian, *commedia dell'arte* reprezenta o tradiție parțial efasată, trecută în planul secund al atenției creatorilor și a publicului teatral, dar care se preta la interpretări contemporane capabile să înnoiască oportune mijloacele de expresie ale scenei.

În acest travaliu ea s-a angajat nu numai prin succesiunea montărilor ei din ultimul deceniu, ci și prin explorările teoretice prilejuite de o teză doctorală convertită ulterior într-o carte. *Figuri centrale în Commedia dell'Arte* (Cluj-Napoca: EFES, 2010, 236 p.) a ajuns să se dovedească, prin fatalitatea destinului, nu doar un demers de relevanță academică, ci și un program personal cu dimensiuni testamentare și cu rezonanțe care, modice inițial, vor începe cu siguranță să reverbereze în anii ce vin. Relieful cultural amplu care a amorsat meditația la temă imprimă și o parte din anvergura acestuia. După declarația artistei,

Amorsele acestui demers teoretic pot părea la prima vedere eclecticice. Am pornit de la tablourile cu figuri aeriene, stranii, ale lui Callot, de la descrieri ale vieții actorilor ambulani, de la plecarea lor din Paris în urma revocării Edictului de la Nantes și expulzării comediei italiene de pe scenele franceze, de la *Viața domnului de Molière* scrisă de Bulgakov, de la experimentele teatrale ale regizorilor secolului XX, care foloseau imagini *dell'Arte*, de la imaginea idilică a teatrului de marionete de bălci și de la nostalgia vieții nomade a actorului magic, pentru care există o imagine arhetipală a scenei ridicate pe butoaie în mijlocul unei piețe (p. 9).

Mărturisirea dezvăluie un spirit neliniștit, febril, de o mobilitate redutabilă, capabil de conexiuni între areale culturale diverse, activate de o sensibilitate artistică subtilă și folosite pentru propria combustie. Suntem în preajma unui manifest saturat de tradiții occidentale succesive și care le suprapune

• Mona Marian (Chirilă). Foto: M. P.

pe acestea în interiorul unei *forma mentis* care le subîntinde și le înglobează, pe care le leagă dincolo de diferențe specifice, într-o altă posibilă sinteză decât cea suprarealistă, care opera prin contrastări tensionale, dar și enigmatice, ale obiectelor dispartate pe care le convoca, și lăsând deoparte colecția anticărească de factură postmodernă ce adună totul, fără scrupule ori prejudecăți, într-un depozit dizarmonic.

În aceste condiții, eclecticismul prezumat de pe poziții polemice, *en passant*, apare ca o simplă prejudecată culturală superficială, când, de fapt, regula ar fi ca experiențele culturale înrudite subteran să se aglutineze

într-o pastă, într-un strat germinativ din care noul vizual și dinamic urmează să se plămădească prin întâlnirea cu alte ingrediente, specifice artei teatrale. Ele pot fi multe, dar pentru universul scenic al Monei Marian esențială rămâne, pe lângă o anume picturalitate, și alături de mișcarea burlescă a personajelor în ansambluri de mare forță evocatoare, atmosfera stranie, insolită, într-un cortegiu de fulgurații precum chipurile de mare diversitate care îl însoțesc pe Cristos în periplul ei bruxellez pictat de James Sidney Edouard, baron de Ensor.

În fond, avem de a face cu o recapitulare a întregii modernități, într-o formulă alert anamorfotică de factură decis manieristă, prea subtilă pentru omul care vine să petreacă, în conformitate cu obiceiul vremii noastre, două ore într-un teatru, nemairevenind acolo pentru aceeași piesă, cu aceeași distribuție, în aceeași viziune regizorală. Spectacolele de acest fel, lucrate în detaliu cu mare rafinament, nu sunt imaginate ca lumi autonome, capabile să atragă magnetic și să absoarbă în pântecele lor, la prima vedere, printr-o priză spontană și cu răspunsuri din gama „îmi place – nu-mi place“. Ele sunt creuzete labirintice care recheamă prin detalii, aluzii, schimbări misterioase de ritmuri și impostări oarecum enigmatice, care presupun și din partea celui care le descifrează intrarea într-o ordine a du-te-vinoului, într-un parc Bomarzo al percepțiilor artistice și, până la urmă, într-un flux-reflux al lecturilor clarificatoare, al revizitării de cărți, expoziții și filme, al teatralizării proprii existențe.

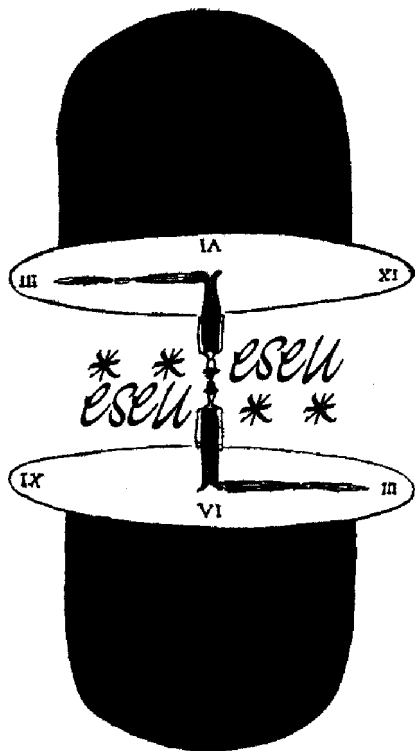
În această alchimie scenică Mona Marian a fost o maestră insuficient frecventată, prea puțin descoperită la adevăratele ei dimensiuni, făcând prin creația ei cercuri concentrice care abia încep să se propage. Desigur, în cartea ei lucrurile evoluează într-un plan inițial cu caracter sincron și diacronic, reprezentativ pentru abordarea canonic-doctorală, dar și inovativ pentru istoria teatrului universal prin popasurile în zona articulării unei tentative poetice proprii referitoare la experiența teatrală din *commedia dell'arte*. Într-un alt plan, preocuparea pentru constantele structurale și caracterele teatrului de acest tip prilejuiesc considerații memorabile despre tipurile care articulează lumea reprezentărilor respective: Arlecchino, Pulcinella, dublul feminin. În fine, ultima secțiune de cărții se concentrează pe masca lui Pulcinella, retrăsându-i-se modelele istorice, avatarii consemnați în scris și prin imagini, dar și condiția marginalității, deghizările și simbolurile galinacee, hermafroditismul, alte asocieri și deschideri din spatele măștii...

Editată într-un tiraj confidențial, greu de găsit și disponibilă doar în limba română, păgubită – din motive de logistică financiară și austeritate – de lipsa dosarului imagologic conex, indispensabil pentru mai buna urmărire a traseului gândirii autoarei și al devenirii genului, cartea Monei Marian ar merita o ediție care să îi respecte performanța, incluzând și indici. Nu s-ar putea dispensa nici de un alt corpus de imagini, reprezentative pentru temă: ipostaze de *commedia dell'arte* din spectacolele înzestratei regizoare a Clujului ultimului deceniu și jumătate. Altfel spus, întâlnirea cu Mona abia urmează să vină, iar amânarea ei nu poate și nu trebuie să continue. ■

Un gnostic ironic: CERNÂȘEVSKI

I

Ștefan Borbély

CERNÂȘEVSKI¹ e mereu dezinvolt atunci când în joc este demistificarea ironică a iluziei pe care ar putea-o crea romanul său, *Ce-i de făcut?*, scris în închisoare și publicat în 1863. Nici nu începe bine textul – cu un detaliu de efect, o sinucidere – și cititorul este chemat la rampă pentru a i se stabili „condițiile de lucru”. Cuvântul cel mai important e vigilența, dublată de simț critic și de suspiciune pentru calitățile demiurgice ale naratorului: e și el om, vrea ca romanul lui să aibă succes, deci combină episoadele în așa fel, încât să creeze impresia cea mai adâncă. De fapt, autorul e un histrion și Cernâșevski dorește cu tot dinadinsul să-i reamintească „cititorului său perspicace” că a fost atras în cursă; de fapt, se poate prea bine ca evenimentele să fi avut o altă curgere decât aceea furnizată în roman, numai că dorința de a crea un efect le-a ordonat altfel. Mai mult decât atât, autorul nu se sfiște să dezvăluie că are „o foarte proastă părere despre publicul cititor” (49), îi denunță acestuia „naivitatea neghioabă”, îl mângâie puțin pe creștet pentru inocență (nu neapărat un compliment...) și-l plânge pentru incoerența din cavitatea rațională numită cap. „Bunul meu cititor – scrie el –, află că autorului nu-i arde de artificii [adică de rafinamente artistice sofisticate – n.n., Șt. B.] deoarece el se gândește la haosul din capul tău...” (50), căruia lucrurile înalte și ideile cu adevărat superioare îi sunt inaccesibile. Citatele s-ar putea înmulți, dar nu există ceva mai rău, în relația dintre omul care scrie prima sa carte și cititorul de la care el se așteaptă să i-o citească, decât să-i spună acestuia din urmă că nu se ridică decât puțin deasupra debilității. Cu toate acestea, peisajul nu este atât de sumbru: în rândul marii mase a cititorilor de rând există și o minoritate („un număr oarecare de oameni” – 51) pentru care scriitorul nutrește „respect”: lor li se adresează romanul.

Să nu glisați, bunii mei cititori, în eroarea de a crede că ideea lui Cernâșevski este elitistă și că literatura se adresează, în concepția lui, doar unor aleși, fiindcă-i supărați pe Marx (care ținea portretul autorului la căpătâi) și pe Lenin, care se va simți obligat să-i copieze titlul. Nu: raportul dintre ma-

JORITATEA TÂMPĂ și minoritatea iluminată echivalează, la pușcăriașul din Fortăreața Sf. Petru și Pavel, cu un rudiment de filosofie a istoriei, potrivit căreia o epocă face pași înainte prin intermediul „oamenilor noi” (e și sintagma din titlul) care se ivesc în interiorul său. Ei sunt recognoscibili, fiindcă sunt întrucâtva bizari, dar sunt și sublimi totodată, fiindcă anunță o epocă pe care inerția celorlalți nu face decât s-o întârzie. Eroii din *Ce-i de făcut?* (Vera Pavlovna, Lopuhov, Kirsanov, Rahmetov) sunt asemenea „oamenii noi”, înrușiți cu celebrul Bazarov din *Părinți și copii*.

În consecință, romanul își propune, cu toate fibrele sale, să propună Viitorul: mitul care va lua locul istoriei, mit care e, aici, cel gnostic. Secole de-a rândul, s-a trăit cu credința „că bărbații au darul de a gândi mai adânc lucrurile” și că „și-au dezvoltat mai mult decât femeile capacitatea de a gândi” (49). Prejudecata, adânc înrădăcinată în legi, morală și cutume, a generat o falocrație păguboasă, care a dus lucrurile de răpă. E cazul ca această mentalitate să se schimbe, locul bărbatului catastrofic fiind luat de Sophia, marea zeiță a celor două iubiri, cea senzuală, orgiastică (e termenul lui Fourier, aici...) și cea prietenească, spiritualizată. În subsidiar, *Ce-i de făcut?* este o apocalipsă surmontată prin transcendență: viața veche se prăbușește în neant, „oamenii noi” fac una nouă. „Cheia” structurii e strecurată de Cernâșevski într-un detaliu în aparență minuscul: aflat în casa Verei Pavlovna, pentru a o proteja, uriașul Rahmetov scoate din biblioteca amfitrionilor o lucrare postumă a lui Newton, *Cartea despre prefețiile lui Daniel și Apocalipsa Sfântului Ioan*, publicată de nepotul fizicianului, Benjamin Smith, în 1733.² Interesul pentru apocalipsă al lui Newton – data sa de predicție fiind, după toate aparențele, 2060 – revine discret în mai multe locuri din carte, sugerând o intertextualitate subtilă, hermeneutică, greu de ocultat.

Admonestarea cititorului naiv nu e singura imixtiune a lui Cernâșevski în text; de fapt, ne aflăm în fața unei obișnuințe. Giuvaier sublim, crescut într-un mediu familial și social sordid (simbolul e „scara dezgustătoare” a casei, invocată cu oripilare de o vizitatoare), Vera Pavlovna Rozalski, foarte frumoasă și delicată, e scoasă la mezz conjugat de mama ei abuzivă, Maria Alexevna („femeie foarte brutală și foarte rea” – 214), pe considerentul că „viața este proză și calcul” (83), o căsătorie bine aranjată fiind favorabilă atât fetei, cât și familiei sale strămtorate. Insistența filfizonului Storeșnikov,

care pune ochii pe față, e dejucată de Vera prin uniunea conjugală atipică, secretă până la anunțarea ei, încheiată cu Lopuhov, preparatorul fratelui ei mai mic, care nu se va consuma niciodată³, soții – care se alintă reciproc ca „prieteni” – trăind în camere separate, în cea mai elevată dintre amicitiiile cu puțință, fără sex și alte delicii carnale reprobabile, maximul gest de tandrețe fiind o frunte apropiată cu dragoste de piept sau o îmbrățișare mai mult decât platonice, atunci când celălalt rostește o idee deșteaptă.⁴ După consemnarea uniunii maritale – o putem numi și „căsătorie”, dacă doriți, fiindcă formal asta este... –, mama eroinei este convocată de autor, admonestată fiindcă a fost rea, certată din cauza unor atrocități și suferințe pe care „noua ordine amoroasă” extrasenzuală este chemată să le asaneze și dată afară din roman o dată pentru totdeauna, pe motivul că e reprezentanta haină, demonetizată, a unor reflexe sociale vetuste.

Spre stupoarea societății ruse patriarhale a vremii, Vera (pasionată de Fourier) va deschide o croitorie cum nu s-a mai văzut prin preajmă. Venitul realizat este parțial reinvestit, parțial împărțit între lucrătoare. Deciziile se iau în comun, se locuiește în comun, se gătește și se mănâncă în cea mai frumoasă dintre armoniile posibile. Patroana (cuvânt impropriu!) nu diferă cu nimic de muncitoarele de rând (sintagmă impropriu!), decât, eventual, prin pasiunea de a le școli și cultiva; în pauzele dintre ciclurile de producție, ea se așază cuminte între ele și le citește despre greci, romani sau *Engheni Omghin*. Rațiunea înlocuiește energic imprevizibilul inerent al relațiilor umane, ideile conviețuirii falansteriene „plutind în aer, întocmai ca miresmele pe câmp, atunci când înfloresc florile” (121). Devine limpede, așadar, motivul pentru care scriitorul își convoacă propriul eu la dialog, lămurindu-l că într-o epocă nouă, dominată de rațiune, „idila nu mai este la modă”. În consecință, degeaba va căuta „cititorul pătrunzător” suferințe epocale, oftaturi adânci și drame mistuitoare în roman, că nu le va găsi: noua *poietică* (aceasta este o idee care trebuie reținută!) e aceea a suprafeței, nu a culoarelor care duc la adâncime.

Cuvântul – deloc peiorativ – agreat de Cernâșevski – e „prozaică”. Să nu-și imagineze bunul cititor că scriitorul e captivat de „oamenii noi” pe care-i pune în scenă; dimpotrivă, știe foarte bine că dacă se va realiza conversia socială preconizată în utopia sa, se va trece de la o sintaxă umană interesantă (crime, adulter, cinism, suferință, otrăviri etc.) la una monocromă (fericirea generali-

zată a celor buni și neprihăniți, adică viața ca o cofetărie). De altfel – ca să fim întru totul sinceri –, Vera, Lopuhov și Kirsanov îl cam plictisesc pe Cernășevski, rămas singur cu ei în întunecimea celei sale de detenție: prea multă monotonică în jurul lor, viața ca o bomboană fondantă îi creează un mic inconfort, cu atât mai mult, cu cât se gândește că „citiitorul perspicace” l-ar putea acuza – în timp ce cască repejor – de lipsă de imaginație. Vera e „prozaică”: „dacă e prozaică, n-am ce să-i fac” (430). Puterea ei vine din altruism și din apartenența la o minoritate umană reformistă: „Ei sunt pușini, dar datorită lor înfloresc viețile tuturor. Fără ei, viața ar lăncezi, ar mucegăi” (355). Ce înseamnă altruism?: generozitate, firește, însă, înainte de orice, capacitatea de a transcende prin mijloacele rațiunii toate instinctele, inclusiv pe cel al proprietății. În consecință, Cernășevski își ghidează cu grijă eroina, e îngrijorat să nu iasă din fâgașul firesc al bunătații și, atunci când e mulțumit de ea, o mângâie fratern pe creștet: „Nu, Verocika, nu este deloc ciudat că te-ai gândit la toate acestea și le-ai pus la inimă...” (121). Un alt om bun este Lopuhov, primul soț al Verei, care este medic, dar refuză cu îndârjire să practice medicina în folos propriu. În consecință, se va dedica științei, laboratorului, cercetării; în acest fel, el va practica o medicină de gradul doi, pusă nu în slujba omului concret care se plânge că are pelagră, se suspectează de anevrism și e speriat de moarte de eclozarea malignă a vreunei bacterii, ci a umanității generice, care suferă și trebuie să fie vindecată.

Atunci când romanul lăncezește – de prea mult bine... –, autorul intervine energetic, introducându-l pe uriașul Rahmetov în text. Între timp, se consumase divorțul dintre Vera și Lopuhov, pe motivul pasiunii cuminiți pe care ea o face pentru Kirsanov, colegul de cameră și cel mai bun prieten al celui dintâi. Separarea e pur rațională:

– Vera: „Dragul meu, îl iubesc!”

– Lopuhov (soț prins în triunghiul erotic diafan): „Orice s-ar întâmpla, vom rămâne prieteni”.

Originile lui Rahmetov coboară, fabulos, până în secolul al XII-lea. În concepția lui, urieșenia morală trece prin cea fizică; adică, derivă din convingerea că un om care nu-și poate expanda voința până la asceză e sortit eșecului în viață, pe motiv de compromis. Așadar, Rahmetov – un uriaș, la propriu – e un atlet înverșunat, face sport (în limbajul timpului: practică energic exercițiile în aer liber), are un pat aspru, apucături intolerante și mănâncă numai carne de vită, golindu-și cu premeditare casa de toate sursele de plăcere, și-n primul rând de zahăr.⁵ Să nu-și imagineze bunul cititor că asceza e respectată și în afara gospodăriei proprii: aflat în vizită la Kirsanov, „bea cinci pahare de ceai” (pe nerăsuflăte), mănâncă „o jumătate dintr-un enorm castron de frișcă” (cealaltă jumătate și-o toarnă în ceai...) și „înfulecă o cantitate enormă de prăjituri” (357).

Ce rost are Rahmetov în roman? Le conferă un anumit relief celorlalți și îi pune într-o „oglină” rusească, sugerând totodată că în rândul oamenilor noi, catalitici, „mândri, modești, aprigi, buni”, care pregătesc societatea viitoare, se găsesc și forțe ale naturii cu pedigree ancestral, nu numai

devalizați socratici. Singura problemă e că un gând frugal îi sugerează autorului că „citiitorul pătrunzător” s-ar putea să nu agreeze imixtiunea, socotind că e cam trasă de păr. În consecință, Cernășevski are o lungă dezbateră cu „citiitorul pătrunzător” despre oportunitatea epică și constructivă a unui asemenea personaj.⁶ Rămânând cu impresia că acesta este habotnic și că nu cedea, îl trimite, pur și simplu, la plimbare, ca nedemn în ecuația textului pe care-l citește, urmând ca romanul să continue fără el:

Nu, prieteni răi și demni de milă, ați judecat greșit: nu ei sunt prea sus, ci voi sunteți prea jos față de ei. Acuma, iată, îi vedeți pe pământ. Mai înainte, vi se părea că plutesc în nori, pentru că voi erați în fundul prăpastiei. Toți oamenii trebuie și pot fi la înălțimea lor. Firile sublime, pe care nu pot să le ajung nici eu și nici voi, biții mei prieteni, firile sublime nu sunt așa. [...] Puteți fi la înălțimea oamenilor pe care i-am înfățișat din plin, dacă veți căuta să vă dezvoltați așa cum trebuie. Cine rămâne mai jos de ei înseamnă că-i un om mic. Ridicați-vă din prăpastia voastră, prieteni! [...] Ieșiți în lumea largă și liberă! [...] Observați, cugetați, citiți pe acei care vă vorbesc despre curatele bucurii ale vieții și vă asigură că omul poate fi bun și fericit! Citiți-i! Cărțile lor vă umplu inimile de bucurie! (382)

„Curatele bucurii ale vieții”, aduse pe pământ de „oamenii noi” pe care îi prezintă romanul, se concentrează într-un mănunchi programatic de sorginte gnostică. Vera Pavlovna joacă, aici, rolul Sophiei, a cărei apoteoză – condiționată de eliberarea femeii din jugul abuziv al conveniențelor de tip patriarhal – va consfinți venirea noii Civilizații, a egalitarismului și a Fericirii Supreme, decantată din plăcerea simțurilor, cu Femeia în poziție de „Mare Zeiță”. Precizăm din nou – cu speranța că cititorul perspicace a reținut deja detaliul – că „acțiunea” din roman are structura unei escatologii surmontate prin efeminare: vechea societate a ordinii abuzive masculine, a cărei apocalipsă Rahmetov o citește în cartea luată din biblioteca soților Kirsanov, va fi înlocuită, în viitor, de una mai luminoasă, istoria apărând ca diacronie a emancipării femeii și a valorilor de contemplare spiritualizată pe care ea le reprezintă. Trebuie să se fi priceput deja că religia, înțeleasă în sens clasic sau empiric, nu joacă niciun rol în *Ce-i de făcut?*, pentru simplul motiv că ea se bazează pe o logică a supușeniei și pe reflexe iraționale de spaimă și obediență. Or, ginocrația⁷ pe care o preconizează Cernășevski e integral rațională. Autorul e mânat însă și de mize interculturale colaterale, pe care nu le putem omite.

La un prim nivel se află dorința ostentativă de a prezenta un alt tip de femeie decât cel stereotipizat prin realismul literar al vremii și prin cutuma socială general admisă: Vera Pavlovna e superbă, dar e emancipată, refuză demn să devină proprietatea unui bărbat, prin intermediul căsătoriei, și înțelege să fie, prin tot ceea ce întreprinde, centrul de iradianță al unei noi ordini sociale, în care oamenii se definesc prin raportarea lor admirativă la o femeie castă. Nu e vorba numai de bărbați (Lopuhov, Kirsanov, Rahmetov), ci și de femei, una dintre cunoștințele din tinerețe ale Verei Pavlovna

fiind o curtezană, care practică parazitismul social cu succes, lăsându-se întreținută de bărbați. Cei trei bărbați deja amintiți se află, unul față de celălalt, în relații perfect explicabile prin logica supraseductivă – ușor ridicolă – a „programului” de asanare socială descris în roman. Lopuhov e „prietenul” „salvator al femeilor” (e sintagma pe care o folosește și Kafka în *Castelul...*) care o eliberează pe Vera din perspectiva unei căsătorii mercantile. Pe de altă parte, el este și înțeleptul care se retrage demn din scenă, atunci când Vera îi mărturisește că îl iubește pe Kirsanov. (Poate nu este o întâmplare că poartă numele Lopuhinei, pe care Petru cel Mare o părăsește pentru a-și putea duce la îndeplinire proiectele de reformă.) Kirsanov produce, împreună cu Vera, un micuț Dimitri (semn că mariajul, păstrat cast cu Lopuhov, se va consuma, totuși), dar detaliul e pur și simplu strecurat în text o singură dată de autor, fără să ni se ofere lămuriri pe care cititorul le așteaptă. Dincolo de cei doi, Rahmetov e teluric sublimat în utopie, el gravitând în jurul Verei Pavlovna din rațiuni preponderent intelectuale.

Note

1. *Ce-i de făcut? Din povestirile despre oameni noi*, traducere din limba rusă de P. Comarnescu și A. Ivanovski, ed. a III-a, București: Editura pentru Literatură Universală, 1963. Pentru a nu încălca notele cu repetiții obositoare, vom menționa numărul paginii citate în paranteză, în corpul textului.
2. *Observations Upon The Prophecies of Daniel, and the Apocalypse of St. John*, printed by J. Darby and T. Browne in Bartholomew-Close, London, 1733.
3. Vera: „nu voi avea grija feminității”, nutriend doar „idei cu totul bărbătești despre viață. [...] Vom fi prieteni, dar vreau să-ți fiu cea mai bună prietenă” (173).
4. „...ce cășor duios...” (200).
5. Martorii vremii spun că Rahmetov va deveni un model de viață pentru Serghei Netceev, care va dormi pe o scândură și va practica observațe aspre. De altfel, celebra sa carte, *Catehismul revoluționarului* (1869), recomandă o asemenea asprime, pe care Contraculturalii din anii '60 o vor ignora, atunci când vor reedita volumul, citindu-l ca pe o revelație.
6. Se intitulează: *Convorbire cu citiitorul pătrunzător și izgonirea lui* (ed. cit., pp. 375-382).
7. Cuvântul a fost lansat de către misionarul iezuit francez Joseph-François Lafitau (1681-1746), celebru pentru cercetările antropologice făcute la irochezii din America de Nord. I se datorează – ca o curiozitate... – introducerea ginsengului în Europa. Tot pentru preeminența dreptului matriarhal în relația cu cel ulterior, al bărbaților, nu trebuie uitat Johann Jakob Bachofen (1815-1887), colegul lui Nietzsche de la Universitatea din Basel; cartea lui din 1861, *Das Mutterrecht*, va revoluționa studiile despre mitologia greacă.

Lucrarea a fost elaborată în cadrul unui grant finanțat de Consiliul Național al Cercetării Științifice din România, CNCS – UEFISCDI, nr. de proiect: PN-II-ID-PCE-2011-3-0061.

(Continuare în numărul viitor)

Ochelarii lui PETRU

Ion Mureșan

PRIETENUL MEU Petru s-a dus. Și m-a lăsat în brațe cu o întrebare. O întrebare pe care am tot amânat să i-o pun. Poate pentru că o consideram prea intimă. Iar la mesele de la Klausenburg era mereu însoțit de Alexandru Vlad. Or, întrebarea era a mea și răspunsul lui se cuvenea să fie proprietatea mea. Oricum, cei care nu poartă ochelari vor considera mereu comunicarea aparte dintre doi „ochelariști”, dacă nu suspectă, în orice caz ridicolă. Iar Petru și cu mine eram „ochelariști”. Iar întrebarea mea se referea la ochelarii lui, pe care i-am socotit mereu miraculoși.

Petru avea un scris foarte ordonat și foarte mic. El scria cu litere cât puricii și prefera să scrie pe bucăți mici de hârtie. Avea ceva dintr-un copil care preferă să vadă într-o mașină o mașinuță de jucărie, într-un cal, un căluț de lemn, într-un om, o păpușă. Astfel lumea devenea suportabilă și dragă. Cred că la el granița între obiect și cuvântul care îl denumea devenise vagă: folosea cuvintele cu o responsabilitate exagerată, ca și cum ar fi fost obiecte, și obiectele ca și cum ar fi fost cuvinte.

Ce nu am înțeles? Nu am înțeles, și asta trebuia să-l întreb: cum se face că scrie cu ochelari, iar când citește, citește doar fără ochelari? Cum face el că, atunci când scrie, nu vede să scrie decât cu ochelari, iar când citește, nu vede să citească decât fără ochelari?

Sigur, acum sunt silit să detaliez o întrebare pe care lui i-aș fi pus-o foarte scurt: „Petre, tu de unde știi când scrii și când citești, cum faci diferența?”

Am rămas cu întrebarea asta în brațe. O întrebare care nu se mai potrivește nimănui. Și nu mai am cui să o pun. Sunt convins că el nu ar fi râs de mine și de întrebarea mea. Eventual, și-ar fi ridicat ochelarii ca și cum m-ar fi citit.

Acum încerc să-mi dau un răspuns în locul lui: „Măi, Muri, nu ai văzut cum lucrează un bijutier? Când șlefuieste formele mici de la o bijuterie, se uită printr-un mic ochean, lipit de ochi. Când vrea să vadă rezultatul, se uită cu ochiul liber, căci nimeni nu-și poate admira opera printr-un ochean!” Mă opresc, căci sunt convins că răspunsul lui ar fi fost altul.

La înmormântare, i-am scris pe panglica de la coroană: „Petre, drum bun spre Cerișor!” Nu spre Cer. Spre Cerișor. Acum el a ajuns în Răiuț. Răiuțul e un Rai mai mic, unul pentru copii și poeți. Un Rai mic ca și scrisul lui Petru. Acum, Dumnezeu din Cerișor își ridică ochelarii de pe năsuc și-l citește pe Petru ca pe o literă care i-a reușit.

Poeme

de GEORGIAN GHIȚĂ

Așteptare

M-am așezat cu capul pe cadrul gândului tău,
Ca o stea muribundă la marginea universului.

Câteodată, încerc s-aprind un colț,
lăsându-le pe celelalte patru într-o umbră ce alunecă
petale de piatră asemenea unei himere vii.
Mi-am strâns umerii înfiorați
de plăcutul venin al vârfurilor de-amor
pe care le înfig în sângele amorțit nopțile pierdute.

Toamna a trecut, și orice fulg abandonat mă va prinde
în visuri senine,
Cuget lucid
Inocență de lut.
Pe șina speranței trec iubitorii de vid –
spirite reci.

Cutia de chibrituri

M-am ascuns lâng-o cutie de chibrituri
De multe ori îmi imaginez că nu ești tu,
că e doar lumina care cade pe covor
sfâșiată precum un trup ce se zbate în visare

Tremur, izbit de amorul anarhic,
înstrăinat ca o candelă sudată
de vitraliile unui lăcaș tot mai gol

Un fragil păcat la buza oaselor,
mă-nțepă cu-atâta vânt și-atâta singurătate,
încât sufletu-mi pare foarte greu
de parcă atârnă de el un înger

Gândul începu să-și dea ultima suflare,
așezat pe mâna catranului miop
sărutându-și ecoul strigătului de ajutor.

Vid

Când plângi, aduni viscole-ntre pleoape
nori vineți se preling din cap până-n picioare
netezindu-ți călcâiele.

Am început să uit cum arată sclipirea ochilor tăi
îmi pare că visul de-a evada din beția acestei umbre
s-a spulberat odată cu timpul.

Nu m-am născut cu mai multe inimi
și chiar de-aș fi avut,
ar fi încetat să bată pe rând
precum ceasurile uitate la amanet.

Nu-mi doresc ca să mi se alătore cineva,
căci dorul este precum un ciob ce-mi străpunge tâmplele
și-mi biciuiește obrazii, lăsând tălpi de durere în suflet.

Taci! Nu spune nimic, lipsește un os...

Despre „homo viator”

Al. Săndulescu

RADU CIOBANU, unul dintre scriitorii seniori cei mai activi, a făcut să apară anul trecut romanul său, cu totul remarcabil, *Nemuritorul albastru*, în care elogiază Frumosul, ca pe o adevărată religie, și apoi, ca neobosit eseist, concurându-i pe profesioniștii genului prin publicarea, așa zice ritmică, a volumelor sale *Țărm târziu* (2004), *Dialoag peste Atlantic* (2006, cu a doua ediție în 2010), *Europa din noi* (2008), *Recurs la rațiune* (2011) și, anul acesta, *Călători și călătorii*.

În aparență o culegere de articole și recenzii, acest din urmă volum este consacrat unei teme centrale și unui erou, cu mai toate întruchipările lui: „homo viator”. Parcurgând romanele construite pe tema călătoriei, precum și numeroasele însemnări congenere, aparținând unor scriitori străini și români, Radu Ciobanu ajunge să realizeze o veritabilă tipologie.

Iată, mai întâi, *navigatorul* și, în același timp, *descoperitorul* (Cristofor Columb), eroul romanului *Hai pa și umbra* al cubanezului Alejo Carpentier. Acesta, îl definește eseistul, „a fost obsedat de o viață al unei singure idei. Navigatorul prin vocație, nutrind nostalgia perpetuă a nemărginirilor, meditănd asupra drumurilor de apă vegheate de stele...” Personajul, chiar dacă nu spectaculos, va fi de regăsit și mai târziu în ceea ce autorul numește *călătorul fără de-anginți*, făcând esențială distincția între „turist” și „călător”, idee ce străbate mai toate paginile cărții. Primul umblă doar pe drumurile bătute, scopul lui fiind să colecționeze suveniruri, pe când călătorul, întotdeauna „fără de arginți”, cum s-a întâmplat cu noi în timpul comunismului, „e ghidat de o necesitate interioară pe itinerariile proprii sale geografii afective, pe drumuri insolite, fără notorietate, resemnat de la început să rețină, prin selecție, doar esențialul și să colecționeze nu suveniruri, ci nostalgii”. Un astfel de călător, notează accentuat Radu Ciobanu, este Radu Tudoran, în volumul *La nord de noi înșine*. Același familii spirituale îi aparține Romulus Rusan, în cunoscuta lui carte *America țgarului cenușiu*. Caracterizat pregnant ca fiind un *călător născut, iar nu făcut*, Rusan este „un *globe-trotter* pauper care călătorește

(și doarme) în *Greyhound* – autobuzul negrilor și săracilor”. În contrast cu volumul atât de atractiv și plin de vioiciune al lui Romulus Rusan se află jurnalul american al profesorului Const. C. Giurăscu, Radu Ciobanu fixându-l într-o categorie aparte, aceea de *oaspete*, care „n-a fost turist, nici voiajor cultural, dar nici călător nu a fost”. El nu iese din aria habitudinilor universitare, circulară cu avionul și vede numai ceea ce i se arată.

Urmărind schița tipologică a lui Radu Ciobanu, dăm peste *călătorul reporter* în persoana lui John Steinbeck, autorul *Jurnalului rusesc*, și totodată peste încă o definiție semnificativă a *călătorului*. Acesta e „propulsat de un geniu al deambulării, n-are țintă, nici scop explicit și e animat de o stranie, irezistibilă chemare a depărtărilor”, să adăugăm, precum Cristofor Columb și Radu Tudoran al nostru, dar fără perspectiva și anvergura acestora. El, ca reporter, are totuși un „scop precis, chiar lucrativ”. În Uniunea Sovietică, notează cu sagacitate Radu Ciobanu, scriitorul american, cu naivități în anumite privințe (în Georgia, admiră colhozurile și o piesă de teatru realist-socialistă, la un cămin cultural, care i s-a părut „încântătoare”), nu observă exact esențialul: cenzura, teroarea, gulagul. Un accent critic mai apăsător se îndreaptă contra atotcuprinzătoarei propagande, ceea ce i se pare, în fine, „înfricoșător” și „însăpăimântător”.

O temă, ca să nu spun o zonă, care-l preocupă constant pe Radu Ciobanu este Mitteleuropa. El citează un articol al lui Richard Wagner despre *Dilema graniței răsăritene a Europei*. Acesta remarcă diferența de mentalitate între Lemberg (Lvov) și Kiev, „resemnarea răsăriteană”, care alcătuiește singurătatea Europei Centrale, adăugând înapoierea civilizației. Despre același spațiu scriu doi prozatori, ucraineanul Iuri Andruhovici și polonezul Andrzej Stasiuk, amândoi slavici din marginea răsăriteană a Mitteleuropei. Pe amii, notează Radu Ciobanu, îi unește aceeași aversiune față de imperialismul rusesc și fac alergie la sintagma „sufletul slav”, „prin care Rusia aspiră insidios să-și submineze toată suflarea slavă”. Ocupându-se de cartea lui Stasiuk, *Europa mea*, eseistul o consideră „greu încadrabilă, aparent jurnal de călătorie, în fapt însă o suită de reflecții și meditații retrospective asupra *unde-ground*-ului celei de-a treia Europe”. La noi, a apărut *Călătorie spre Babadag*, pe care o și comentează. Mergând în Basarabia și Transnistria, autorul este izbit de o tristă realitate. Pentru că acele localități și populații ne sunt puțin cunoscute, reproducem citatele date de Radu Ciobanu: „Nu se știe până la capăt cine sunt găgăuzii [...] tot așa cum oamenii nu știu de existența lor”. O „populație obscură care supraviețuiește cu nostalgia lui Stalin”. Capitala, Conrat, „e un loc greu de descris în cuvinte: o tristețe a materiei, pecinginea cenușie postsovietică”. Tiraspolul „nu este un oraș unde vrei să rămâi”, iar Bender (Cetatea Albă) „un loc uitat de lume”, băntuit de „un soi de tristețe cu iz amenințător”. Numai Chișinăul, „un oraș straniu”, pare să aibă o viață mai vie, dar nu mai puțin respingătoare, unde îl izbește clasa parveniților recenți, bărbații purtând ochelari negri, „ceva între bișnițar, pește și amant italian”, „Rusa era pentru ei un semn al rafinamentului și al lumii mondene.”

Nici în România lucrurile nu stau mai bine: Babadagul înseamnă oboseală și singurătate, iar Huși e „pipernicit și melancolic, nici ciorile nu se opresc să zboare”.

În *Călătorie prin Portugalia*, José Saramago se dovedește un singuratic și un mizantrop. Pentru el, „a călători” înseamnă a *descoperi*, restul e o simplă întâlnire. El caută „*piritul locului*”, și pe acesta îl găsește, spre deosebire de turistul consumerist, în mici biserici parohiale, în castele părăginate și chiar în cimitire. Nora Iuga, în *Șotron berlinez*, are „neastâmpărul plecărilor” și calitatea de a ști să se bucure, simțul umorului. Ea oscilează totuși uneori între ludic și grav, când spiritul ei critic e mai puțin sau deloc receptiv la libertatea „fără chiloți, care, chipurile, izbăvește lumea de morbul ipocriziei. Nenorocita convenție înlocuiește mereu cu altă convenție”. Virgil Nemoianu, plecat în Statele Unite de 17 ani, se simte „străin în Europa”, e un blazat: „Sejurul bucureștean e de o înfinită tristețe”. Radu Ciobanu îl consideră un „autentic *homo viator*, opus turismului consumerist, capabil de neașteptate efuziuni agreste”. Pentru Marius Chivu (în volumul *Trei săptămâni în Himalaya*), călătoria e o *aventură*, iar pentru Dan C. Mihăilescu (*Oare chiar m-am întors de la Athos?*), după opinia eseistului nostru, este *inițiativă*, având „efecte imprezvizibile asupra călătorului însuși, a modului său de a percepe transcendentul”. Prea lucid, el rămâne înapoi pentru vreo feroare mistică, fiind sensibil mai întâi la elementul *estetic* și abia apoi la factorul *piritual*. Dar *Epilogul* oferă o surpriză de proporții, conchide Radu Ciobanu. Raționalistul călător se întoarce totuși schimbat de la muntele Athos: „Dan C. Mihăilescu, » «hedonistul sexagenar [...], panteist, flecar, hachișos, vanitos» etc. etc., își încheie cartea cu o gingașă rugăciune, care, în rostirea sa, «conține totul»: «Bună Maică a Atotbunului Dumnezeu, dăruiește-mi umilință, liniște a gândurilor, statornicie a cugetului... »»

Radu Ciobanu își încheie galeria cu ceea ce numește *călătorul extrem*. Alpinistul Jon Krakauer, într-o carte a sa, a fost impresionat de performanța spectaculoasă a unui tânăr alpinist, Christopher (Chris) McCandless, care a străbătut „cu autostopul s.U.A., Canada până în Alaska, căutându-și libertatea în sălbăticie. Fascinat de spațiu, el simte chemarea drumului: «Doamne, cât mă atrage drumul!». Sintagma îmi amintește, în cu totul alt plan, al literaturii noastre, de plăcerea enormă a călătoriei pe care o simțea Mircea Zăciu, care nota în extraordinarul său *Jurnal*: „Vederea mă înnebunește pur și simplu”. Și poate că n-ar fi fost rău ca în volumul pe care îl prezint să i se rezerve un paragraf și eminentului istoric literar și prozator clujean.

Călători și călătorii e o carte pe cât de instructivă, pe atât de interesantă și de vie. Radu Ciobanu se impune prin ingeniozitatea tipologiei, prin distincția netă și foarte actuală între călător și turist, prin titlurile inspirate (*Călători fără de-anginți*, *Șotron berlinez*) și, nu în cele din urmă, prin eleganța dintotdeauna a stilului. Merită cu siguranță să fie citită.

Filosofia simbolismului

Ștefan Bolea

(1) „MI-E SCĂRBĂ de toate meseriile... Mâna pe condei valorează cât mâna pe plug... Ce veac plin de mâini!” (Rimbaud, *Sân.ge stricat*)

Sensurile cuvântului *mână*: 1) execuția, servitudinea, răspunsul la o comandă; 2) de aici, principiul *mâinii* ca opus principiului *creierului* (creierul ordonă și activează mâna). Rimbaud critică aici etica de sclav, a *mâinii* care este desprinsă de *pirit*, care execută pentru a executa. Dacă propriul meu spirit mi-ar ordona să mă supun, m-ar mânui – nu ar fi nicio problemă ca mâna să execute (argumentul lui Heidegger, conform căruia pentru a ordona, trebuie să înveți să te supui propriei comenzi). Problema este că trăim într-o cultură în care mâna pare că s-a desprins de spirit și a învățat, și-a fixat ca reflex să execute, orice ar fi. Atât timp cât este aservită și prin ea nu se exprimă o voință liberă, *mâna pe condei valorează cât mâna pe plug* – a scrie la comandă, a scrie pentru a supraviețui – a scrie ca o vită de povară, ce exercită voința unui spirit ascuns. Sclavia din scrisul lipsit de autonomie, neautentic, care ascultă de o comandă externă.

Veacul mâinilor este veacul sclavilor, al celor care și-au pierdut libertatea, activând în dauna propriei lor voințe. Secolul mâinilor nu s-a încheiat și este meritul lui Rimbaud că a sesizat această trăsătură a modernității, și anume – dictatul economic. Pentru a trăi liber, trebuie să fii mâna care execută comanda propriului spirit – această stare de armonie renescentistă (a fi în acord cu propria operă) pare o utopie în veacul mâinilor. Pentru a trăi liber, trebuie să te izolezi de societate și să respecti comandamentele propriului eu. Se postulează aici dualismul între două contracte – a) contractul social – „te plătim, te cumpărăm și dai tot ce ai mai bun din tine” (sufletul, de

pildă – dacă nu e disponibil, ne mulțumim cu trupul) – de aceea un subiect care este acaparat în mecanismul de piață este o vită; b) contractul dintre individ și propria sa persoană – nu mă voi compromite, nu voi munci, nu voi scrie pentru a supraviețui, nu accept să fiu închiriat sau cumpărat. A doua poziție este complet nerealistă, dar nu irealizabilă. Se condiționează poziția poetului ca *outlaw*, ca marginal – mizeria devine sursă de inspirație. A trăi la periferia societății, ca parazit – în postura unui rege fără regat – a câștiga libertatea în pofida fericirii – De unde, *lenevia* absolută – „Fără a mă sluji măcar de trupul meu, pentru a trăi, și mai trândav decât broasca răioasă...”

(2) „SUNT o bestie, un negru. Dar pot fi mântuit. Voi sunteți niște falși negri, voi, maniaci, feroci, avari... Nu știu nici măcar ora când vor debarca albi și mă voi prăbuși în neant.” (Rimbaud, *Sân.ge stricat*)

Acceptarea includerii în categoria exploataților – un negru este a) forța de muncă ieftină; b) material brut pentru creștinare; c) un sălbatic – ergo, un negru rezistă civilizării, este dincoace de civilizație. Sălbaticul este dincoace de istorie, de asemenea, până când debarcă albi și-l transformă într-un „bun european”. Caracteristici ale fragmentului: a) pare scris în transă – are elemente suprarealiste – nu pare să respecte o ordine explicită; b) are o dimensiune ludică, nu trebuie interpretat *ad litteram* („Infirmită și moșnegii sunt într-atât de respectabili încât cer ei înșiși să fie fierți... Nu mă consider îmbrăcat pentru o nuntă cu Isus Cristos drept socru”).

(3) „NU-S PRIZONIERUL rațiunii mele...” (Rimbaud, *Sân.ge stricat*)

A înțelege în ce măsură rațiunea este un temnicer – revenind la ideea unui contract social, oamenii se slujesc de raționalitate pentru a interacționa – cu alte cuvinte, presupun rațiunea în seamănușul meu, precum și el îmi anticipează rațiunea în acțiunile mele – astfel, putem relaționa, colabora. În contractul dintre individ și propria sa persoană,

primatul rațiunii poate fi transcens. Cu alte cuvinte, eu pot să mă concep, uneori, sub lentila imaginației și pot să trăiesc într-o lume autarhică sau solipsistă, în care exercit o cu totul altă funcție decât cea rațională, ce îmi permite să activez în societate. Urmând ideea pe care o dau jocurile pe calculator, în spațiul meu privat pot să mă identific cu un avatar, ce nu are o relație de corespondență cu propria persoană.

În cu totul altă direcție, afirmația rimbaldiană merge în direcția psihologiei. Nu vreau să insist asupra meritului poetului de a anticipa descoperirile psihanalizei. A activa dincolo de rațiune înseamnă: a) a accede la libertatea absolută sau b) a atinge dezorganizarea absolută. Dacă rațiunea este un percept societal, individul se poate lipsi de ea sub aspectul libertății personale. Fanteziile noastre, hrănite de filme, muzică sau literatură, cu toate că nu sunt comunicabile decât cifrat, ne reprezintă mai mult decât imaginea pe care o servim semenilor noștri. Universul lor este disimilare universului rațiunii. Ne amintim de Saturnaliile, evocate de Nietzsche în *Nașterea tragediei*: „Acum sclavul e om liber”. Ceea ce înseamnă că, din când în când suntem liberi să ne transformăm în contrariile noastre fantastice.

(4) „DAR PRINTRE șerpi, pantere, șacali, mistreți, cățe, Maimuțe, vulturi scorpilor și monștri ce se zbat, ...

E unul și mai mârșav, mai slut, mai rău la fire!...

Urâtul e!...

El ar distruge lumea întreagă bucuros

Și-ntr-un câscat s-ar prinde să-nghită-om omenire!” (Baudelaire, *Florile răului, prefată*)

Dintre toți demonii spiritului, cel mai distructiv este *spleen*-ul. Plictisul corespunde unei zone moarte a creierului, unde *voința se transformă în abur* – el anihilează potențialitățile afirmării noastre, ne parodiază resursele creative. Plictiseala, la fel ca lehamitea, este la Baudelaire gândul *cel mai paralizant* – corespunzând nihilismului pasiv, care observă degradarea valorilor și asistă

Cărți primite la redacție

• Cassian Maria Spiridon, *Poeme în balans*, Bistrița: Charmides, 2013.

• Ioan T. Morar, *Negru și Roșu*, Iași: Polirom, 2013.

• *Miniaturas de tiempo venidos: Poesía rumana contemporana*; ediție bilingvă de Catalina Iliescu Gheorghiu, Madrid-Mexic: Vaso Roto Ediciones, 2013.

• Daniel Vighi, *Istoria din cutia de pantofi*, București: Cartea Românească, 2013.

neputincios la căderea lor în desuetudine. Corespunde stării de *adiaphoria* (indiferență) și apatiei, a lipsei de angajare, pentru care nu există un ideal reprezentativ sau un proiect existențial, ce ar merita salvat. Ar asista, plin de lenevie (în fapt pasivitate), la distrugerea omenirii, pentru că din punctul de vedere al nihilistului pasiv nu există nicio diferență între principiul vieții și principiul morții, între creația și anihilarea totală, între ființă și ne-ființă. Este punctul de vedere opus entuziasmului, elanului, speranței sau proiecției pozitive.

(5) „PE MONSTRU-ACESTA gingaș tu-l
știi, o! cititor,
– O! cititor fățarnic, – tu, semenul meu,
– frate!” (Baudelaire, *Florile răului, prefață*)

Cheia întregului poem constă în ultimele două versuri. Am putea spune că este, de asemenea, cheia poeziei moderne. Se înțelege adecvat distincția dintre subiectul romantic (ce se definește în raport și, mai ales, în contrast cu lumea) și cel modern (ce se recunoaște în mizeria, slăbiciunea, relativitatea ființei umane). Intimismul baudelairian, apelul direct la cititor corespunde unei transformări în procesul poetic: cititorul nu mai are nevoie de un scriitor moralist sau misionar, care să-i transforme gândirea, care să-l disciplineze sau să-i educe voința. Cititorul are nevoie de o *lichea*, care să-i dea totul, să fie complet sincer – chiar atunci când este criticat, el trebuie să simtă că mesajul provine de la o ființă ce îi împărtășește defectele sau chiar are un registru personal de vicii, care transcend micile slăbiciuni ale lectorului. Cititorul nu mai dorește să fie judecat sau privit cu condescendență – el vrea să fie tutuit, vrea să fie înscris în sensul poemului. De aici apare impresia că Baudelaire, Lautréamont sau Rimbaud vorbesc pe limba cititorului, îi expun acestuia un *story*, la care acesta poate participa cu toată ființa.

(6) „ȘI CERUL privea hoitul superb cum
se desfătă
Îmbobocind asemenea unei flori...”
(Baudelaire, *Un hoit*)

Baudelaire nu-și ascunde satisfacția compunerii descrierii macabre. Această plăcere, care reiese din producerea *urâtului*, va fi repusă în scenă de expresioniști. Am putea infera că însuși actul artistic este ceva nenatural și, ca să folosim un termen tare, *scârbos* – mulți avortoni sunt sacrificați și multe gânduri apăsătoare sunt eliberate, care altfel s-ar depozita ca zațul pe creier. Scrișul ca (auto)psihoterapie trimite la Cioran. Mai trebuie lămurit ceva din descrierea cadavrului, și anume traumatofilia lui Baudelaire (Benjamin). Ținând partea demonilor, ocupându-ne cu explicitarea neantului (cadavrul = simbol al finitudinii, siglă a angoasei fundamentale) – exprimăm din punct de vedere psihologic, prin contrast, mecanismul vieții înseși. Ipoteză: este mai nobil și mai onorabil să forțăm barierele ființei din perspectiva ne-ființei. Dacă trecem la ființă prin ființă (dacă nu acordăm negativului și nonființei tributul necesar), fără un ocol prin ne-ființă, verbele și acțiunile noastre sunt încărcate de platitudine (conform principiului sintetizat de Paul Tillich: „ființa trebuie să fie gândită ca negație a negației ființei”). Traumatofilie: a te sprijini de angoase pentru a ajunge la o înțelegere ontologică asupra lumii.

(7) „NINGE GROZAV pe câmp la abator
Și sângele cald se scurge pe canal;
Plină-i zăpada de sânge animal...”
(Bacovia, *Tablou de iarnă*)

Observăm de la început precizia chirurgicală a descrierii, absența kafkiană a detaliilor contingente: parcă avem de-a face cu ritmul monoton al unui pendul sau cu sunetul unui cuțit care coboară mecanic pentru tăiere. Suntem, deodată, departe de entuziasmul macabru al lui Baudelaire. Pare a fi un poem scris într-o vreme sărăcăcioasă, o compoziție aproape perfectă din elemente nanometrice. Impresia pe care mi-o dau versurile este vecină cu catatonie – un fel de monomanie radicală, ca un delir care merge într-o unică direcție, care nu are nimic în comun cu realitatea sau raționalitatea. Doar două culori: alb și roșu. Culorile sunt bineînțeles deturnate (*niv.ge... la abator; sân.ge... pe canal*). Culoarea purității sau a distincției este desemnată abatorului: cadrul poemului este un alb lipsit de asperități, perfect, pe care se înscrie sângele scurs pe canal.

(8) „E ALBUL aprins de sânge-nchegat
Și corbii se plimbă prin sânge... și
sug...”

Ninge mereu în zarea înnoptată...
Și-acum când geamuri triste se aprind
Spre abator vin lupii licărind.
– Iubito, sunt eu la ușa înghețată...”
(Bacovia, *Tablou de iarnă*)

În primul vers avem o încrucișare cromatică, sângele constituind o substanță ignifugă. Al doilea vers este un reușit loc comun simbolist. Sunt introduse apoi două noi nuanțe cromatice – bezna, care, la fel ca lumina precedentă, este un cadru, și licăritul lupilor, căruia îi corespunde lumina tristă, casnică, burgheză a opaițelor. Poetul părăsește periferia (unde abatorul, sângele animal, corbii și lupii fac front comun pentru a consolida un univers divergent de cel citadin), așteptând la ușa iubitei. Două observații: universul poemului pare a fi cel marginal, periferic, cel străin ordinii umane; avem o recrudescență a intimismului baudelairian în ultimul vers. Poemul iese din sine însuși pentru a aștepta în fața unei uși înghețate – pregătindu-se să intre în tristul univers burghez, ce scapă descrierii – este doar anticipat.

(9) „CEI VII se mișcă și ei descompuși,
Cu lutul de căldură asudat...”
(Bacovia, *Captor*)

Canicula accentuează procesul de descompunere. Identitatea dintre cadavre și vii. Ne amintim de romanticul *oamenii morți de vii*. Această nivelare transformă toate viețuitoarele în purtătoarele propriilor cadavre, trimițând la clișeu medical că, odată ce ne naștem, avem în noi înscrisă potențialitatea propriului nostru sfârșit. Chiar iubita și, odată cu ea, cititorul sunt amenințați de spectrul finitudinii (*E miros de cadavre, iubito, / Și azi, chiar sânul tău e mai lăsat*). Acest primat al descompunerii trimite poemul într-o zodie a perplexității și a suspiciunii. Ca un fel de golem sau ca un strigoi, poetul vorbește despre un triumf al morții, care anihilează nediscriminativ lectorul și autorul deopotrivă; ca în timpul unei epidemii de ciumă, nu mai știi cine este neatins și cine viciat.

(10) «VAI! DE stea îmi e teamă –
De strania-i paloare mi-e
teamă:–

Haide să fugim fără preget!»
Răspunse-i – «Totul nu-i decât vis:
Șă mai stăm în nestinsa lumină!
Îmbăiați în cristalina lumină!» (E. A. Poe, *Ulalume*)

Avem în *Ulalume* o mostră a dialogului cu sinele și o controversă dintre conștient și subconștient. Subconștientul (*psyche*, sufletul) avertizează asupra drumului greșit pe care se situează subiectul, anticipează trăirea groazei, pe care o va experimenta subiectul. Conștientul este surd la orice îndemn al subconștientului traumatofob. Este dualismul dintre două forme ale conștiinței de sine, una rațiocentristă (*Să mai stăm în nestinsa lumină*), *macho*, explozătoare, iar alta anxioasă, prevăzătoare, irațională și intuitivă (*Haide să fugim fără preget*...). Poe are meritul de a continua tema romantică a dublului cu mare succes. Dintre cele două forme ale conștiinței de sine, cea intuitivă are presentimentul mnezic al unui deznodământ net nefavorabil, dar nu îl poate face cunoscut în mod direct, decât prin aluzii neconcludente. De aceea, partea rațiocentristă trebuie să sufere la modul dionisiac, cathartic desfășurarea angoasei extreme, pentru că nu este sensibilă la aluziile *animei* intuitive.

(11) „SUNT OBOSIT, deși nu vin din
luptă,
Și-s trist, o, trist, deși fără motiv,
Culoarea idealei zări e suptă,
Iar soarele mai greu și mai masiv...”

Nimica sfânt. Nimica bun. Nici o
cadență.

Doar lenevii solare, și atât,
Plus o grozav de lungă decadență
Și-un ștreang – cu care nu te strângi de
gât.” (D. Iacobescu, *Spleen*)

La prima vedere, avem universul baudelairian duplicat: *oboseală, tristețe* (nemotivată), *plictiseală, lene*. Avem toate constantele *adiaphoriei* nihilismului pasiv, evidențiate în prefața baudelairiană. Impresia aceasta pare a fi confirmată de versul ultimei strofe: *Nimica :sfânt. Nimica bun. Nici o cadență* – descompunerea religiei, a moralei sau a ritmului/a muzicii. Reținem, de asemenea, comparația iubitei cu un *ceasornic rococo*, cu un iz suprarealist.

Lăsând la o parte aceste date, avem de-a face cu un simbolist autentic, cu o prezentare a decadenței în stare pură. D. Iacobescu a murit la 19 ani, neavând timp să-și filtreze experiențele sau stilul. Cu toate că aparțin simbolismului târziu, versurile sale au ceva proaspăt, lipsit de machiaj, ingenuu. Puncte tari: corespondența din prima strofă dintre *oboseala* și *tristețea* nemotivate cu *soarele greu, apăsător*. Putem verifica empiric că în stările de *cafară*, suntem încovoiați, apăsați – ne lipsește dezinvoltura sau spontaneitatea. Reținem, de asemenea, compoziția ultimei strofe, în care ritmul este strălucit – lăsând la o parte clișeele simboliste sau discuția nihilistă, ultimul vers vine într-un mod surprinzător după precedentele trei.

Literatură, diplomație și propagandă

George Neagoe

APĂRUTĂ ÎN CADRUL proiectului „Valorificarea identității culturale în procesele globale”, derulat sub egida Academiei Române, lucrarea semnată de Crina Bud (*Literatura română în Franța: conf. gurări critice în context european*, Editura Muzeului Național al Literaturii Române, 2013, 180 p.) este o sinteză extrem de utilă și suficient de bine documentată. Cercetarea sistematizează eforturile intelectualilor români de a integra literatura noastră în circuitul mentalităților de pe bătrânul continent. Obșnuinți mai degrabă să ne văcărim că nu aparținem încă sistemului de consacrare european, vom descoperi aici dovezi clare asupra faptului că, pe durata secolului xx, mediul nostru politic și cultural și-a adaptat discursul la cerințele ideologice ale Occidentului, căutând să atragă, dacă nu interesul comparatist, măcar simpatia specialiștilor și a politicienilor. Meritul cel mai important al sintezei privește înlăturarea prejudecății că poezia și proza românească sunt neinteresante pentru străini din pricina pitorescului și a exotismului lor în raport cu așteptările canonului franco-anglo-german.

Încă o fațetă investigată cu rezultate promițătoare este diferența de înțelegere a politicului în Vest și în Est. Imperiul și coloniile, centrul și periferia își exercită/antrenează legitimitatea apelând la universalism și/sau la naționalism, ultimul înțeles ca nevoie de construcție identitară. Dar, dacă nucleul trăiește prin forța modelului (științific, economic, artistic, militar), electronii dimprejur manifestă, deopotrivă, atitudini centrifuge și centripete. Așadar, în disputa între Farfuridi și Cațavencu, între integrare și izolare, niciunul nu are dreptate. Problema este că nu există cale de mijloc:

În schimb, o literatură precum cea română a cunoscut această schizofrenie a discursului critic, chemat să valideze opere atât în interiorul propriului sistem, cât și în altul străin, la ale cărui repere trebuia să se adapteze și up-dateze. (p. 8)

Constatările Crinei Bud atenționează asupra motivelor pentru care critici români de

prim-plan, scriitorii în expresie și în analogii, nu au reușit să influențeze gândirea străinilor. Înainte de orice, semnalează autoarea, ar fi incompatibilitatea criteriilor de analiză. Estetismul din interiorul granițelor, consimțit din rațiuni sociale și administrative, nu trezește deloc apetența europenilor. Reușitele lui Basil Munteanu – *Panorama de la littérature roumaine contemporaine* (1938, tradusă în engleză, italiană, germană și portugheză) și *La littérature roumaine et l'Europe* (1942) – provin din abilitatea de a plia realitățile autohtone pe tipicul unui manual de inițiere. Discuția legată de decupașele realizate de Basil Munteanu în conformitate cu perspectiva alogenului demonstrează, încă o dată, că, în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, România era conectată și participa la patrimoniul continental:

Privirea de sus, panoramică, a lui Basil Munteanu reușește să traseze liniile unei hărți pe care lectorul străin cu relaxare de turist să o poartă străbate. Un aspect care împinge acest discurs critic în zona culturalului este lipsa citatelor, deci, literatura română, în concretețea ei, e aproape absentă, conținând doar medierea prin interpretare și sistematizare. (p. 14)

Indicând rolul formativ al celor două volume, dar și al altor contribuții pe tărâm francez – Petre V. Haneș (*Histoire de la littérature roumaine contemporaine*, 1934) și Ion Biberi (*Études sur la littérature roumaine contemporaine*, 1937) –, Crina Bud arată cum, până la instaurarea dictaturii PMR/PCR în România, intelectualii se străduiau să îndeplinească rolul de politicieni ai literaturii. Promovând-o peste granițe, se ocupau și de diplomație. Fenomenul se observă după Primul Război Mondial și, așa cum precizează cercetătoarea, nu este doar cazul nostru. Explicația stă, după părerea mea, în tentativa de a-l familiariza pe cititorul francez cu noua configurație a continentului, axată pe fundamentul națiunilor-stat. La apariția colecției *Ecrivains roumains. Morceaux choisis* (Paris: La Renaissance du Livre, 1919, traducere și note de Rea Ipcar, persoană aflată încă în anonimat), trebuie remarcat că intervenția Elenei Văcărescu funcționează, la propriu, ca text de escortă. Mesajul marchează așezarea prudentă la masa tratativelor, fiindcă, la acea dată, în Hexagon, românii aparțineau necunoscutului, nu străinătății: „Cuvântul său înainte e mai degrabă o adresare de curtoazie, de tatonare, de lobby cultural cum i s-ar spune azi, într-un joc al avansărilor și retragerilor, al îndrăznelilor și al modestiei” (p. 87).

De la relațiile scriitorilor la relațiile instituționale distanța nu este totuși foarte mare, pentru că, în aproximativ două decenii, Ilarie Voronca (referent, în guvernul francez, la Direcția Presei și Informațiilor din Ministerul Afacerilor Externe între 1933 și 1938) și Eugen Ionescu (atașat cultural în guvernul de la Vichy) se zbat pentru vizibilitatea cărților românești. Din păcate, rezultatele ies la suprafață pe termen scurt. Odată cu primele semne ale „democrației populare”, drumul către Vest al literaturii oficializate (partizane) renunța la intermediul ambasadurilor și al scriitorilor (cei stabiliți peste graniță, fiind „transfugi” în limbajul autorităților, așadar indezirabili). Strategiile se modifică. Pe de o parte, începe ademenirea, după modelul impus de

Stalin, a scriitorilor străini cu simpatii socialiste. De pildă, Pierre Abraham și Pierre Paraf sunt purtați în turneu cultural, recompensat de cei doi cu prezentarea elogi-oasă a realismului socialist:

Pentru a obține o legitimare în contextul cultural internațional, serviciile de propagandă pun în scenă irezistibile voci de Sirene politice. De exemplu, intelectuali străini sunt invitați în România de Institutul pentru Relații Culturale cu Străinătatea și sunt organizate pentru ei excursii, întâlniri cu anumiți scriitori, conferințe și reprezentații de teatru etc. Antologia de literatură română publicată în revista *Europe* (1959) este precedată de texte entuziaste ale unor intelectuali francezi care s-au lăsat șarmați de astfel de gesturi de curtoazie. (p. 48)

Pe de altă parte, culturnici, politrucii și critici (chiar și cei reabilitați de regim) redactează prefețele antologiilor aservite Partidului și chiar ghiduri solicitate de UNESCO. Nu e de mirare că umanismul socialist nu a rămas indiferent la chemările venite de la forurile care, la nivel mondial, țineau în frâu Războiul Rece. Totodată, nu surprinde implicarea lui Ion Dodu Bălan în astfel de inițiative, cu *La Politique culturelle en Roumanie* (1974) și *A Concise History of Romanian Literature* (1981). Dar atragerea unor profesioniști – ca Tudor Vianu (*Permanences de la littérature roumaine*, UNESCO, 1962) sau ca Șerban Cioculescu (prefațator al unei *Anthologie de la littérature roumaine*, Seuil, 1968) – deranjează tocmai prin compromiterea competenței lor de altădată. Studiarea acestor amănunte o îndreptățește pe Crina Bud să menționeze că, sub comunism, practicarea și impunerea literaturii reprezentau procese parapolitice. Așa se ajunge la contrapropaganda organizată de scriitorii din exil. Răsturnarea imaginii rulate în mass-media de aparatul de îndoctrinare devenise principalul obiectiv al opoziției din afara României. De aceea, aș adăuga, paradoxal și neplăcut, Artur Silvestri avea uneori dreptate când, în serialul său din *Luceafărul (Pseudocultura pe unde scurte, 1982-1985)*, ataca, apelând la instrumente estetice, lipsa de valoare a unor autori laudați de Monica Lovinescu și Virgil Ierunca numai pentru că excelau în dimensiunea moralistă, lansând atacuri împotriva comunismului. Nu este și cazul volumului *Les mots incertaines*, coordonat de Virgil Tănăsescu, conținând șase proze, semnate de Mircea Eliade, Leonid M. Arcade, Ștefan Bănuțescu, D. R. Popescu, Andrei Ujică, Vasile Voiculescu, conceput ca un denunț indirect la adresa regimului comunist din România. Prezentarea de pe coperta patru subliniază această alcătuire în șase avertismente sau în șase maniere de transfigurare artistică o realitate mult prea agresivă (p. 119-120).

Se cuvine să întâmpinăm *Literatura română în Franța: conf. gurări critice în context european* ca pe o apariție meritorie, incitantă, solid informată, deschizând culoarul spre cercetarea atitudinii estetice românești ca bătălie canonică și politică. ■

Lucian Blaga
 și „oratoria găunoasă” a lui
 MARIN ȘTEFĂNESCU

Lucian Nastasă

TITLUL PREIA în fapt o sintagmă utilizată de Lucian Blaga spre finalul unui raport – pe care, poate, nu și-ar fi dorit să-l facă – asupra scrierilor și activității universitare a lui Marin Ștefănescu. Această evaluare devine însă – după cum va rezulta și din lectura documentului din Anexă – un strigăt de conștiință al lui Lucian Blaga față de ceea ce reprezenta atunci, ca și acum, impostura academică și universitară. De altfel, dacă nu ar fi existat nu demult un apreciabil efort restitativ din partea lui C. Schifirneț¹, personajul în cauză – Marin Ștefănescu – ar fi rămas în anonimat din perspectiva operei, doar autorului textului de față reținându-i oarecum interesul atunci când a analizat în două dintre lucrările sale mecanismele de formare și selecție a elitei universitare românești.²

În fond, sintetic, ce se știe cât de cât semnificativ despre Marin Ștefănescu, profesor universitar de istoria filosofiei și logică în toată perioada interbelică la Cluj, la una dintre cele mai prestigioase instituții de învățământ superior de atunci? Pentru că nu trebuie să pierdem din vedere faptul că noua universitate preluată în 1919 trebuia să devină unul dintre bastioanele culturale ale românismului în spațiul transilvan, iar în acest scop – nu întâmplător – au fost atrase printre cele mai scilpitoare minți românești din epocă (N. Iorga și V. Pârvan la început, pentru organizare, apoi Sextil Pușcariu, Emil Racoviță, Theodor Capidan, Emil și

Iuliu Hațieganu, George Leon, Iacob Iacobovici, Iuliu Moldovan, Gh. Pamfil, Al. Borza, Dan Rădulescu, Petre Sergescu, Dimitrie Pompeiu ș.a.). Dacă românizarea Universității din Cernăuți a reprezentat și un excelent mecanism pentru servirea clientelei politice în epocă (îndeosebi liberale, prin Ion I. Nistor), nu același lucru se poate spune despre Universitatea din Cluj, care doar în mică măsură a răspuns comandamentelor partinice, punând mai presus competența, prin acțiunea principiului meritocratic. S-au strecurat însă și la Cluj „recompensați”, de ordin politic ori din clientela cuiva, un asemenea caz fiind și Marin Ștefănescu. Iar contextul este de altfel surprins de Sextil Pușcariu în *Memoriile* sale, când constată următoarele: „Răul principal era pe de o parte birocratismul și considerațiile politice de partid, la București”, dar și „lipsa unui om cu experiență universitară și cu independență față de rudele și prietenii cu apetituri prea mari, în Ardeal”, care să organizeze noul stabiliment. Astfel, în Consiliul Dirigent, „chestiunile de ordin politic în legătură cu Universitatea prevalau pe cele de natură didactică și științifică”.³

Născut pe 10 mai 1880 în familia lui Ștefan Nicolae și al Constantinei, viitorul profesor clujean va adopta patronimul Ștefănescu ceva mai târziu, probabil pentru a evita banalitatea numelui inițial. Absolvent al Facultății de Litere din Paris în 1909

³ Sextil Pușcariu, *Memorii*, ed. Magdalena Vulpe și Ion Bulei, București: Ed. Minerva, 1978, p. 389.

• Coperta interioară a volumului *Filosofia românească* de Marin Ștefănescu, 1922

(specialitatea filosofie), tot aici și-a susținut și doctoratul în 1915, sub coordonarea lui André Lalande și Victor Delbos, cu două lucrări, *Le dualisme logique* (Paris: F. Alcan, 1915, 196 p.) și *Essai sur le rapport entre le dualisme et le théisme de Kant* (Paris: F. Alcan, 1915, 103 p.). Luat sub protecția lui C. Rădulescu-Motru, Marin Ștefănescu este numit încă din 3 noiembrie 1914 ca asistent al acestuia pe lângă Catedra de psihologie, logică și teoria cunoașterii, pentru ca la 27 aprilie 1916 să fie numit docent la materia respectivă. Participă la Primul Răz-

¹ Marin Ștefănescu, *Filosofia românească*, ediție îngrijită și note de C. Schifirneț, București: Ed. Historia, 2008. Din păcate, autorul ediției, luat de valul entuziasmului reeditărilor din Titu Maiorescu, Spiru Haret, C. Rădulescu-Motru, Tr. Brăileanu, Al. Claudiu, A. D. Xenopol, M. Manoilescu ș.a. – de altfel efort extrem de profitabil pentru cultura română –, imprimă un ton abuziv triumfalist și în cazul operei lui Marin Ștefănescu, pledând și intitulându-și prefața ediției invocate mai sus: *O concepție originală despre filosofia românească* (p. 7-47), ceea ce este de departe o exagerare fără acoperire.

² Lucian Nastasă, „Suveranii” universităților românești: *Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale*, Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2007; idem, *Intimitatea arhiteatrelor: Ipostaze din viața privată a universitarilor „literari” (1864-1948)*, Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2010.

→
 boi Mondial încă din august 1916, până în iunie 1918, fiind rănit în două rânduri, ceea ce i-a creat în epocă un fel de aureolă, pe care nu va întârzia s-o exploateze. Astfel, de la 1 aprilie 1919 este numit conferențiar de istoria logicii și de metafizică pe lângă catedra lui C. Rădulescu-Motru⁴, pentru ca odată cu înființarea Universității din Cluj să fie numit profesor titular la Catedra de filosofie, pe temeiul a doar patru lucrări. A fost de altfel perioada când mulți universitari (sau intelectuali ce vor ocupa ulterior o catedră) și-au sporit capitalul politic prin militanțismul în cauza Unirii, unii prin mijloacele intelectual-propagandistice, alții pe câmpul de luptă, alții și într-o parte, și în alta. O recunoaște și Marin Ștefănescu, în 1924, cu ocazia implicării sale într-un scandal de calomnie, din care cauză a și fost suspendat din învățământul superior vreme de șase luni: „Drumul meu la universitatea de aici [Cluj] a fost prin durerea cu care am mușcat țărâna pe câmpul de onoare⁵, recunoscând totodată că în orașul din inima Ardealului s-a lăsat antrenat mai mult în activitățile „extrașcolare” decât în cele profesionale.⁶

De altfel, „scandalul” din 1924, căruia Marin Ștefănescu i-a fost protagonist, a devenit unul ce a depășit sfera „calomniei” (așa cum și-ar fi dorit el prin a califica întâmplarea). Cu alte cuvinte, acuzațiile aduse lui Marin Ștefănescu în acel an au depășit simpla bârfă, luând forma unei anchete a procuraturii, dezonorarea publică a universitarului, chiar declanșarea mecanismelor ce ar fi trebuit să ducă la excluderea lui din învățământ. Dar despre ce a fost vorba?

Ajuns profesor la Universitatea din Cluj, mai puțin prin merite profesionale – fiind impus îndeosebi de C. Rădulescu-Motru și N. Iorga –, Marin Ștefănescu a părut multora dintre colegi nu tocmai întreg la minte, manifestând un naționalism deșănțat și păgubos (sub haina unui misionarism cultural), chiar agresiv, dublat de o religiozitate exagerată în manifestare și expresie. Iar sub aspectul acestei atitudini din urmă ar fi multe de spus, pentru a evidenția mai curând până unde poate merge fanatismul, mai ales cel de paradă: de pildă, își începea cursul rostind în genunchi „Tatăl Nostru”, în fața unui amfiteatru plin de studenți, de altfel comportându-se în toate și pretutindeni ca un propagator militarist al ortodoxismului, cam la fel cum procedase pe front în anii conflagrației mondiale. Ajuns la Universitatea din Cluj, Ștefănescu a luat sub îngrijire o fată orfană de război, poate și ca o compensație a faptului că nu avea decât un fecior, însă cu grave probleme psihice.

De aici i s-a tras însă scandalul din 1924, prelungit și în anul următor. Adică, pur și simplu, a fost acuzat de un așa-zis viol asupra tinerei Maria Petrișor, de numai 12 ani, aflată sub ocrotire la familia profesorului. Speriat de acest denunț, M. Ștefănescu a recurs la un gest ce a agravat lucrurile, generând un soi de oprobriu public, prin in-

ternarea fetei la Școala de Corecție din Gherla, invocând faptul că aceasta era imorală și de nestăpănit. Deși ancheta poliției nu a dovedit violul, rudele fetei l-au acționat în judecată, dar nici tribunalul nu i-a găsit universitarului vreo vină. Însă de acest scandal s-au „autosesizat” unii colegi de profesorat, îndeosebi Nicolae Bănescu, Fl. Ștefănescu-Goangă, Vasile Bogrea, Sextil Pușcariu și Nicolae Drăganu, care au crezut totuși în culpa lui Marin Ștefănescu, provocând o anchetă disciplinară din partea Ministerului Instrucțiunii. În cele din urmă, Comisia de judecată a cadrelor universitare nu-l găsește vinovat de viol, dar apreciază ca dezaprobat gestul de a încredința fata unei școli de corecție, motiv pentru care îl suspendă pentru trei luni de la catedră.⁷ Pe de altă parte, este adevărat că nu iese fum fără foc, ceva, ceva real existând în aceste acuzații, de vreme ce soția lui Ștefănescu, Maria, a dorit să intenteze divorț. Pe de altă parte, impetuozitatea colegilor acuzatori nu poate fi disociată nici de antipatia pe care o purtau „preotului” improvizat de la catedră, adeseori agresiv în limbaj și care prin exagerata religiozitate și nervozitate naționalistă arunca asupra întregului corp universitar o lumină nu tocmai de seriozitate academică.

Evident, au mai fost și alte incidente în care apare implicat Marin Ștefănescu, dintre care unul plin de semnificații ar fi competiția „deschisă” la Catedra de sociologie din Cluj, în februarie 1936, în care s-au înfruntat patru candidați, cu incidente ce au dat naștere unor dezbateri de fond și unei aprige polemici, care a divizat membrii comisiei, instituind arbitrajul între finaliștii Traian Herseni și C. Sudețeanu, câștig de cauză având cel din urmă, deși părea cel mai puțin „cotat”, însă nu fără tertipuri în care a fost implicat Marin Ștefănescu. De altfel, în numărul trei al revistei *Sociologie românească*, pe 1936, au fost publicate, pe tema acestui concurs, câteva piese de bază ale dosarului, din care reproducem acum un citat din primul material, semnat de Dimitrie Gusti:

Președintele [e vorba de Marin Ștefănescu], care n-a reușit să-și impună punctul său de vedere comisiei, a refuzat la un moment dat să-și mai împlinească îndatoririle. Din pricina aceasta, majoritatea comisiei a cerut demiterea lui. Totuși, președintele n-a vrut nici să demisioneze, nici să lucreze mai departe. Astfel, d-sa a refuzat să iscălească ultimul proces-verbal pe motiv că nu e de acord cu hotărârea comisiei. Totuși și în asemenea împrejurări trebuia să iscălească, dar numai că iscălea cu opinie separată. Când i s-a lămurit acest lucru, a declarat că va iscăli... a doua zi. Lucrările au fost încheiate astfel în prezența sa, dar fără înscăltările regulamentare. Pentru ca lucrările să fie salvate, comisia a trebuit să consemneze toate acestea în procesele-verbale. A doua zi președintele, în loc să iscălească, cum își luase angajamentul, a convocat comisia, cu eliminarea tocmai a specialistului [D. Gusti], care nu a fost înștiințat sub nici o formă, și interpretând greșit legea (vezi memoriul către senatul universitar), a lucrat numai cu doi membri din comisie [Ștefan Marinescu și rectorul Universității din Cluj, Fl. Ștefănescu-Goangă] față de cinci și a scos cu totul alt rezultat.⁹

Or, după cum vom vedea mai jos, Traian Herseni, unul dintre favoriții lui D. Gusti, care l-a și avut ca asistent la Catedra de sociologie, etică și politică la București (1931-1935), fiind totodată și membru al Institutului Social Român și participând la mai multe campanii sociologice, s-a apropiat tot mai mult de mișcarea de extremă dreaptă, dezvoltând mai apoi o teorie rasială, ce implica purificarea poporului român printr-un program de eugenie, pentru ca în perioada guvernării legionare să devină secretarul general al Ministerului Educației Naționale, postură de care se leagă de altfel – indirect – și textul nostru de față.

Documentul pe care îl reproducem aici face parte din dosarul întocmit lui Marin Ștefănescu cu ocazia lucrărilor Comisiei pentru revizuirea situației membrilor corpului didactic, instituită prin Legea nr. 3670 din 2 noiembrie 1940, comisie ce a funcționat la București, fiind alcătuită din P. P. Panaitescu (ca președinte), Traian Herseni, Dan Rădulescu, Gh. Nechita, Iacob Lazăr, Vintilă Dongoroz, G. Meitani, Iordache Făcăoaru, Virgil Nițulescu, Dimitrie Găzdaru, Stan Ionescu, Ștefan Bogdan și Petre Tomescu. Întrunită pe 3 ianuarie 1941 în clădirea Ministerului Educației Naționale, comisia a avut la dispoziție referatele științifice ale lui I. Petrovici, Mircea Florian și Lucian Blaga, dar poate nu întâmplător – prin analiza la obiect, sintetică, dar extrem de profundă și sugestivă – au fost adoptate cu precădere concluziile acestuia din urmă.

Cum de la sine se înțelege, nu lipsite de interes sunt și opiniile primilor doi referenți, însă fiecare dintre ele pare marcată de o anumită doză de subiectivism, din varii perspective. Chiar și așa, nimic nu a concurat la vreo validare a producției „filosofice” realizate de Marin Ștefănescu și mai ales a poziției sale academice. Până și Mircea Florian, căruia Ștefănescu i-a fost membru în comisia de concurs la Catedra de filosofie și logică de la Cernăuți (dându-i câștig de cauză lui Florian, în defavoarea contracandidatului Matei Gr. Peuceșcu)¹⁰, având totodată cam aceeași genealogie intelectuală (ca discipoli și protejați ai lui C. Rădulescu-Motru și P. P. Negulescu, care au fost în fond maioreșcieni), trage concluzia în raportul său „științific” (care mai curând face referiri la „ce spun alții”) astfel, într-o manieră destul de incoerentă: „În viața noastră culturală, domnul prof. M. Ștefănescu a debutat încă înainte de războiul din 1916 ca un entuziast național, creștin aflat în căutarea unei doctrine cu înfățișare științifică”, doar pentru „posibilitățile de lesnicioasă difuzare în mase”, doctrina sa fiind „pseudoștiințifică, după opinia celor mai mulți”. „De o parte stă orientarea generală a gândirii d-sale, anume fundarea filosofiei pe rațiunea națională și pe Logosul divin. Azi această orientare a încetat de a fi un fenomen izolat, ci e împărtășită și de alții, cărora nu li s-au precupețit laudele. De altă parte e metoda sau modul de realizare a orientării doctrinale. Aci, credem, dezvăluie

4 *Arh. St. București/Văcărești, Universitatea din București. Facultatea de litere și filosofie*, dos. 152/1915-1920, f. 52-53.

5 Marin Ștefănescu, Pe drumul apostolatului..., *Patria*, vi, 1924, nr. 148 (17 iulie), p. 1.

6 *Nicolae Iorga și Universitatea din Cluj: Corepondență (1919-1940)*, ed. Petre Țurlea și Stelian Măndruș, București: Ed. Academiei Române, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, 2005, p. 171-172.

7 *Arh. St. București, Ministerul Instrucțiunii Publice*, dos. 521/1925, f. 2-4, 6-7.

8 *Arh. St. Cluj, Facultatea de litere – corepondență*, dos. 286/1935-1936.

9 D. Gusti, Considerații în legătură cu un concurs uni-

versitar: Documente și propuneri pentru modificarea legii și regulamentului, *Sociologie românească*, 1936, nr. 3, p. 3-4.

10 *Arh. St. București, Ministerul Instrucțiunii Publice*, dos. 882/1940, f. 93-108; comisia a fost alcătuită din P. P. Negulescu, Alex. Ieșan, Marin Ștefănescu și I. Petrovici.

punctul vulnerabil al operei d-lui prof. M. Ștefănescu, al cărei „spirit se întrupează rudimentar, fără nuanțare și adâncime, [...] într-un stil retoric împănăt cu locuri comune, ce a stârnit „zâmbete și chiar a scandalizat“.¹¹

În ceea ce-l privește pe Ion Petrovici, acesta recunoaște meritele celor două lucrări ale disertației doctorale a lui Marin Ștefănescu, poate și pentru că în 1924, când Petrovici a publicat studiul său despre *Kant și filosofia românească*, cu ocazia centenarului morții filosofului german, a menționat laudativ cele două opuri într-o notă de subsol. Cât privește creștinismul fervent manifestat de Ștefănescu, Petrovici îl supune unei comparații oarecum pripite în 1925, când profesorul universitar clujean „apare kantian în măsura în care și Kant este creștin“.¹² Deși I. Petrovici poartă acest ușor balast al aprecierilor, atunci când vine vorba de *Filosofia românească* a lui Marin Ștefănescu evaluările sunt reținute, ironia fiind evidentă:

Nimeni n-a avut motive să regrete că autorul a renunțat la al doilea volum, dacă era vorba să apară în condițiile celui dintâi. Fiindcă acesta, cu toate intențiile patriotice de care este evident călăuzit, științificește vorbind constituie o lucrare... necxistentă. Nici un princip de selecționare a materialului folosit, aruncate de-a valma lucruri care ar aparține filosofiei cu altele care nu-i aparțin, în sfârșit, o scriere umflată artificial, pentru a fi cât mai voluminoasă, chiar dacă va sta pe picioare de lut care se vor sparge fără întârziere.

Și tot Ion Petrovici continuă o serie de considerații în ceea ce-l privește pe universitarul clujean, care mai mulți ani nu a mai produs nimic „filosofic“, dar

și-a cheltuit activitatea spirituală mai mult în formă de propagandă orală și conferințe de popularizare. Este incontestabil că această activitate a fost pururea însuflețită de cele mai frumoase intențiuni și s-a exercitat în favoarea unor idei sănătoase și înălțătoare. Aproape că nu era conferință care să nu se încheie invariabil cu „patria“ și „Dumnezeu“, deși uneori subiectul se preta mai puțin, iar acele două sacre idei, oricât ar fi ele sublime, nu pot totuși să conțină cheia explicativă a tuturor problemelor posibile.

Referindu-se la volumul *Le problème de la méthode* (Paris: Alcan, 1938), după mai multe citate ce dau seama de „cugetările filosofice“ ale lui Marin Ștefănescu, Ion Petrovici conchide prin menționarea reacției auditoriului când autorul și-a prezentat subiectul cu ocazia Congresului Internațional de Filosofie de la Paris (din 1937): „Poate că singularitatea atitudinii și caracterul straniu al soluțiunii au contribuit la faptul că nu s-a înscris absolut nimeni la discuția acestei comunicări, isprăvită într-o tăcere pe care un bătrân filosof de față a explicat-o astfel: «C'est naturel, ça a été plutôt une confession!»“¹³

În acest context, ne pare extrem de util și de sugestiv a publica *in extenso* raportul semnat de Lucian Blaga pe marginea operei și a activității profesionale a lui Marin Ștefă-

Journalul Președintelui,
ca urmare la telegrama nr 425/1940, ce mi-a încredințat
a-mi trimite în numele Comisiei de revizuire, am
onșarea a Va raporta cele ce urmează:
Dorința Comisiei ca subscrisorul să întocmească
un referat asupra activității științifice și didactice
a dlui profesor Marin Ștefănescu mă pune în
fața unei probleme de conștiință. Nu e tocmai
ușor lucru să iai hotărârea de a scrie un raport
asupra unui profesor, coleg la aceeași Facultate,
și Va rog să mă creșteți ca numai gravitatea
cazului să mă face să ies din rezerva, ce mi-am
impus. Mai presus de sentimentul de colegialitate,
ce trebuie să-l am față de un profesor dela aceeași
Facultate, sunt însă banal nume al Universității
și interesele superioare ale învățămintului filosofic
românesc.
D. Marin Ștefănescu a publicat, în sărindul său
de profesor de filosofie la Universitatea Clujului,
două lucrări mai voluminoase: „Filosofia româ-
nească“ (1922) și „Le problème de la Méthode“ (1938).

nescu la Universitatea din Cluj. Deși cel dintâi și-a dorit cu ardoare încă din 1924 să predea la Facultatea de Litere și Filosofie din inima Ardealului, mereu și mereu șansele i-au fost defavorabile, criteriile extra-profesionale cântărind parcă întotdeauna mai mult decât meritul și capacitatea, cooptarea lui Blaga la o catedră universitară făcându-se târziu, mai mult printr-o voință de sus, ce a putut crea și un artificiu legislativ.¹⁴ Însă în 1924, când Marin Ștefănescu era suspendat pentru imoralitate, iar Blaga a fost respins de la o docență ce i se cuvenea, au existat și considerente arbitrare, dovedă fiind rândurile adresate de Fl. Ștefănescu-Goangă lui V. Bogrea la 22 iunie din acel an:

A trebuit să fiu de gardă, căci amicul P[ușcariu] prea vrea să-i ferească pe cei din jurul său. Cred că e supărat pe mine, căci la examenul de docență n-am vrut să subscriu raportul elogios ce-i făcuse Moș Paul [...]. P. avea intenția să-l propună ca suplinitor al catedrei filosofului nostru [Marin Ștefănescu], pus în conce-

diu din oficiu. Cred că va veni cu propunerea aceasta la toamnă.¹⁵

În acest context, cu amărăciune va nota S. Pușcariu în același an, la 2 noiembrie, că „astfel, universitatea noastră a plătit rușinea de a respinge pe singurul cap filosofic între tinerii noștri ardeleni“.¹⁶ A fost însă reintegrat Marin Ștefănescu, profesor de istoria filosofiei și logică în toată perioada interbelică la Cluj, care nu a creat niciun discipol și care – inevitabil – și-a aflat sfârșitul la 11 ianuarie 1945, într-o modestă cameră de la periferia Capitalei, uitat mai de toată lumea. La înmormântare, în 14, la care a asistat și prim-ministrul N. Rădescu, doar C. Rădulescu-Motru a rostit câteva cuvinte de adio, însă fără ca vreun ziar bucureștean să pomenească de acest eveniment.¹⁷

11 *Arh. St. București, Ministerul Instrucțiunii Publice*, dos. 1046/1940, f. 186.

12 I. Petrovici, *Studii istorico-filosofice*, București: Tip. Jockey Club, I. C. Văcărescu, 1925, p. 217.

13 *Arh. St. București, Ministerul Instrucțiunii Publice*, dos. 1046/1940, f. 187-190.

14 Vezi în acest sens Lucian Nastasă, *Intelectualii și promovarea socială în România (pentru o morfologie a câmpului universitar)*, Cluj-Napoca: Ed. Limes, 2004, p.129-152.

15 *Journalul literar* (Onești), 1977, p. 6.

16 S. Pușcariu, *Memorii*, p. 742.

17 Două necrologuri au apărut, doar în Ardeal: Simion Radu, † Marin Ștefănescu: Omul și filosoful, *Telegraful român*, xciii, 1945, nr. 4, p. 2-3; C. Sudeșteanu, Marin Ștefănescu, *România nouă* (Sibiu-Cluj), xiii, 1945, nr. 22 (31 ianuarie), p. 2.

Blaga inedit

Domnule Președinte,

ca urmare la telegrama Nr. 425/1940, ce ați binevoit a-mi trimite în numele „Comisiei de revizuire“, am onoarea a Vă raporta cele ce urmează:

Dorișta Comisiunii ca subsemnatul să întocmesc un referat asupra activității științifice și didactice a Dlui profesor Marin Ștefănescu mă pune în fața unei probleme de conștiință. Nu e tocmai ușor lucru să iai hotărârea de a scrie un raport asupra unui profesor, coleg la aceeași Facultate, și Vă rog să mă credeți că numai gravitatea cazului mă face să ies din rezerva ce mi-am impus. Mai presus de sentimentul de colegialitate, ce trebuie să-l am față de un profesor de la aceeași Facultate, sunt însă bunul nume al Universității și interesele superioare ale învățământului filozofic românesc.

D. Marin Ștefănescu a publicat, în răstimpul de când e profesor de filozofie la Universitatea Clujului, două lucrări mai voluminoase: „Filozofia românească“ (1922) și „Le problème de la méthode“ (1938).

După citirea studiului despre „Filozofia românească“, în cea dintâi tinerețe a mea, rămăsesem cu o impresie echivocă. Recitind de curând studiul, am fost nevoit să-mi revizuiesc temeinic acea impresie în sensul că lucrarea o găsesc negrăit de falsă și de greșită în tot felul ei de a vedea lucrurile. Nu pot decât să mă mir cum a putut să apară o asemenea lucrare sub semnătura unui profesor universitar.

În studiul mai recent apărut în limba franceză („Le problème de la Méthode“), probabil cea mai confuză carte ce s-a scris în ultimele decenii, d. Marin Ștefănescu izbutește să compromită problema „rugăciunii“. Cartea e un lung șir de incoerențe. Sunt aci, adunate la un loc, vagi și desfigurate amintiri de lecturi filozofice, parcă înadins amestecate și prefăcute în haos. Problemele de metodologie, de filozofie, de religie – sunt încurcate fără strop de discernământ. Mai mult: profesorul care se crede „creștin“ se face vinovat de adevărate erezii, chiar din punct de vedere creștin. Dacă n-aș ști că autorul este d. Marin Ștefănescu, cartea mi s-ar părea o dezlănțuire iresponsabilă a unui creier în dizordine. Cât privește activitatea didactică, știam de mult, din informațiile ce-mi veneau din cercul studenților, că la Cluj există un „caz“ Marin Ștefănescu.

Timpe de douăzeci de ani profesorul a reușit să sufoce în studenți orice interes pentru marile probleme ale filozofiei. Filozofia, judecată pe potriva apariției Dlui Marin Ștefănescu, ajunsese un obiect caricatural. Datorită patosului retoric și a permanentelor confuzii ale unui profesor care nu era stăpân nici pe abecedarul filozofiei, problematica cea mai înaltă a spiritului uman a căzut în desuetudine. De obicei întâia lecție a Dlui Marin Ștefănescu impresionează violent pe studenții cari îl aud întâia oară, aceasta grație accentelor oratorice și a sonorităților glasului. Cum însă lecția se repetă la nesfârșit, cu variații în formă, dar aceeași în lipsa ei de substanță, după a treia lecție oratorul nu mai stârnește decât zâmbete. Există câteva gânduri supreme, de care un filozof nu se apropie decât în tăcere, potrivit poruncii: „Să nu iei numele D[umne] zeului tău în deșert“. De douăzeci de ani, în loc de a iniția pe studenți, sistematic, grav și sever, în arzătoarele probleme ale filozofiei, Dl Marin Ștefănescu nu face decât „să ia în deșert“

numele Patriei și Ideea Creștină, singurele nuclee ale cursurilor d-sale. Supremele bunuri spirituale sunt astfel zilnic *degradate* prin oratoria găunoasă a unui profesor, care-și ascunde vidul interior în dosul unor atitudini teatrale de stegar naționalist. Consecințele acestei activități didactice le socot dezastruoase.

Primiți Vă rog Domnule Președinte asigurarea înaltei mele considerațiuni.

Lucian Blaga

Sibiu 18 dec. 1940

Domniei Sale Domnului P. P. Panaitescu, Președintele Comisiei de revizuire

(Arh. St. București, Ministerul Instrucțiunii Publice, dos. 1046/1940, f. 193)

nesfârșit, cu variații în formă, dar aceeași în lipsa ei de substanță, După a treia lecție oratorul nu mai stârnește decât zâmbete. Există câteva gânduri supreme, de care un filozof nu se apropie decât în tăcere, potrivit poruncii: „Să nu iei numele D[umne] zeului tău în deșert“. De douăzeci de ani, în loc de a iniția pe studenți, sistematic, grav și sever, în arzătoarele probleme ale filozofiei, Dl Marin Ștefănescu nu face decât să ia în deșert numele Patriei și Ideea Creștină, singurele nuclee ale cursurilor d-sale. Supremele bunuri spirituale sunt astfel zilnic *degradate* prin oratoria găunoasă a unui profesor, care-și ascunde vidul interior în dosul unor atitudini teatrale de stegar naționalist. Consecințele acestei activități didactice le socot dezastruoase.

Primiți Vă rog Domnule Președinte asigurarea înaltei mele considerațiuni

Lucian Blaga

Sibiu 18 dec. 1940

Suferință, adevăr și salvare

Despre preotul-profesor VIOREL BACIU

Vladimir Tismăneanu

RECOMAND CĂLDUROS o carte izvorâtă dintr-o mare iubire pentru un om, preotul greco-catolic Viorel Baciuc, care, în vremuri de cumplite încercări, a știut să nu capituleze. Mai mult, asemeni altor personalități ale acestei nobile tradiții religioase și general-culturale, Viorel Baciuc a reușit să transmită prin generații valorile în care au crezut marii cărturari ai Ardealului etern. A fost, la propriu și la figurat, un învățător, un dascăl, un profesor. Totalitarismul, în oricare dintre variantele sale, fără excepție nefaste și demonice, a însemnat agresiunea continuă împotriva onoarei, verticalității etice și a adevărului. Servitorii sistemelor totalitare au fost obsedați de controlarea și supravegherea spiritului. Pentru ei, nu Hristos, nu Dumnezeu era calea și adevărul, ci Partidul.

De fapt, cum scria poetul polonez Aleksander Wat, comunismul a însemnat distrugerea omului interior, a sufletului, a încrederei. Pentru a obține acest lucru, era nevoie de torpilarea până la anihilare a credinței religioase. Atacul împotriva religiilor a fost declanșat de bolșevici din prima clipă de exercitare a puterii lor dictatoriale, de nimic îngrădită, samavolnică, inumană și dezumanizantă.

Regimul comunist din România a acționat mimetic în 1948, a urmat cu patologic zel linia Kremlinului de eradicare a greco-catolicismului. Cel puțin două lucruri îi deranjau pe Stalin și pe discipolii săi din România. În primul rând, era vorba de existența unei matrici spirituale care nu putea fi oxidată, coruptă ideologic, un set de valori care a dat măsura a ceea ce înseamnă *umanismul românesc*. Apoi, la fel de importantă și de exasperantă pentru cei care impuseseră monopolul politic și ideologic al bolșevismului în România era legătura dintre greco-catolicism și Roma. Internaționalismul stalinist nu permitea niciun alt reper al loialității. Devotamentul pentru Kremlin era sacru în ochii lor. Cel pentru Roma, deci pentru *umanismul creștin* ca experiență globală, era „criminal”, subversiv, trebuia nimicit. Toate cultele au fost prigonite în România comunistă, însă niciunul nu a fost hărțuit cu atâta diabolică înverșunare precum cel greco-catolic. Nu propun aici o ierarhie a suferinței, constat pur și simplu evidențe perfect documentabile și documentate (menționez scrierile istoricului Cristian Vasile, precum și capitolul despre

represiunile antireligioase din *Raportul final* al Comisiei Prezidențiale pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România).

În răscolitorul ei eseu, Miorița Baciuc Got scrie pe bună dreptate:

Cu toate că Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică a jucat un rol esențial în dezvoltarea culturii și a educației în România modernă, fiind una dintre cele două biserici naționale românești, ea a fost singurul cult scos în afara legii prin Decretul 358 din 1 decembrie 1948, fiind intens persecutată mai apoi vreme de patruzeci de ani. Patrimoniul acesteia a fost răpit și dat în folosința Bisericii Ortodoxe Române și statului comunist. În anii stalinismului, cardinalul Iuliu Hossu și toți cei 11 episcopi greco-catolici, împreună cu nenumărați preoți, călugări și credincioși au fost torturați și uciși în temnițele comuniste, decimați, persecutați.

Tinerii din România de azi știu prea puțin despre supliciul unor oameni precum Viorel Baciuc.

Cartea aceasta este un efort de a desfiinde amnezia și de a reaminti că era posibil să supraviețuiești fără a pactiza cu sistemul totalitar. Preotul greco-catolic Viorel Baciuc a fost ceea ce numim un om drept. Erudit, de o inteligență scăpărătoare, era în egală măsură un înțelept și un misionar al Adevărului. Credința sa a fost una adâncă și fierbinte. La un ceas când regimul abolise fundamentele distincției dintre Bine și Rău, când ura era predicată, codificată și instituționalizată drept ideologie oficială, Viorel Baciuc a apărut, cu orice risc, dreptul de a rămâne fidel mării lecții de iubire a creștinismului:

Se cuvine a fi menționat faptul că părintele Viorel Baciuc – așa cum el însuși mărturisea în repetate rânduri cu modestie, dar și

cu vădită mulțumire –, din clipa hirotonisirii sale ca preot greco-catolic (la 25 martie 1948, de Sfânta Sărbătoare a Bunei-Vestiri) până la plecarea în Împărăția Cerurilor (pe 25 martie 1983, 35 de ani mai târziu), nu a lăsat să treacă nicio zi fără a oficia Sfânta Liturghie și fără a se împărtăși cu Trupul și Sângele Mântuitorului, acasă și oriunde s-ar fi deplasat.

Securitatea s-a ocupat cu maniacală insistență de Biserica Greco-Catolică, a încercat să suprimă rezistența credincioșilor și a clericilor care îi păstoreau, în secret, pe cei care nu acceptaseră dictatul partidului-stat. Acest volum este o contribuție indispensabilă la înțelegerea strategiilor salvării spiritului, deci a sinelui, a Eului moral, atunci când bezna ajunge să pară eternă, când cinismul oportunism face ravagii, când prea puțini întrezăresc o lumină la capătul tunelului. Îl recomand din inima tuturor celor pentru care libertatea și demnitatea ființei umane sunt valori veșnice, esențiale și nonnegociabile. Martirul neștiut Viorel Baciuc a oferit un exemplu de onoare în timpuri în care atâția au ales calea opusă, a dezonoarei.

Textul de mai sus este prefața mea la volumul *Istoria unui destin confiscat* de Miorița Baciuc Got, apărut recent la Editura Curtea Veche.

Cărți primite la redacție

• Varujan Vosganian, *Jocul celor o sută de frunze și alte povestiri*, Iași: Polirom, 2013.

• Ion Cocora, *Viața într-un lacăt*, București: Palimpsest, 2013.

MIRCEA ZACIU – un nou epistolar

Iulian Boldea

ÎN AUGUST, Mircea Zăciu ar fi împlinit 85 de ani. Publicațiile de cultură nu s-au prea întrecut în evocarea figurii și operei Profesorului clujean care a marcat, prin scrisul și acțiunea lui culturală, zeci de destine literare, unele de anvergură azi. Pentru a resuscita efigia autorului *Lăncii lui Ahile*, am încercat, la *Vătra*, un exercițiu de rememorare, sub titlul *Actualitatea lui Mircea Zăciu*, dosar în care am publicat și câteva pagini de epistolar. Nu pot să nu remarc, în acest sens, faptul că profesorul și criticul clujean a fost, este și va fi în continuare eroul multor volume reunind scrisori trimise unor oameni de cultură cu care a avut relații de prietenie (aș nota aici volumul colectiv *Întoarcerea învinsului*, în care se regăsește un set de scrisori, *Amiaza cea mare: Corespondență* – epistolarul cu Aurel Sasu, Mircea Zăciu, Ion Brad, *Dialog epistolar*, recenta *O insulă de clujeni-neclujeni la Cluj* – corespondența cu Marian Papahagi și, deocamdată doar anunțat, un epistolar de la începuturile carierei universitare a lui Mircea Zăciu, cu Octavian Șchiau). Iarăși, nu pot să nu remarc, în treacăt, capcanele pe care le mai ascund aceste scrisori, scrise, unele dintre ele, la temperaturi „înalte”, mărturisind adesea un freământ afectiv greu de camuflat.

O insulă de clujeni-neclujeni la Cluj: Corespondență Mircea Zăciu-Marian Papahagi, ediție îngrijită și note de Lucia Papahagi, prefață de Ion Vartic (Ed. Muzeul Literaturii Române, 2012), e o carte semnificativă în mai multe privințe. Scrisorile documentează despre două personalități distincte, cum observă Ion Vartic, în prefață: „Dacă scrisorile lui Zăciu sînt acelea ale unui om format, care își aplică programul, acela al impulsivității creativității personale și colective, cele ale lui Marian sînt ale unui tînăr pe cale de a se forma”. Înainte de toate, epistolarul e mărturia uneia dintre cele mai fascinante prietenii literare din România postbelică, în care comuniunea de idei se întâlnește cu esența unei aspirații consubstanțiale de libertate de gândire și creație. Din cele șazeci și șapte de

scrisori (situat cronologic între 2 decembrie 1969 și 6 decembrie 1972) reiese un portret mobil, în oglindă, al celor doi intelectuali, figuri emblematice ale culturii românești, departe de țară în acel moment (Marian Papahagi – student bursier la Roma, Mircea Zăciu – lector de limba română în Germania, la Köln, Bonn și Aachen). De altfel, dintr-o astfel de dorință de afirmare, de deschidere intelectuală și morală, pornește aspirația evaziunii Profesorului dintr-un mediu cultural perceput ca neproductiv, clausturant sau chiar ostil, mediul clujean. Revelatoare sunt însă cuvintele lui Marian Papahagi, care caută să găsească unele atuuri în conturarea unor proiecte culturale de anvergură în urbea de pe Someș, care ar putea deveni „Oxfordul și Cambridge-ul nostru”:

Dvs. mă sfătuiți să nu vin la Cluj și vă înțeleg îndemnul. Dar în același timp mă gândesc dacă n-ar fi mai bine să încercăm să strângem puțin rîndurile la Cluj. Nu că aș avea o părere prea bună despre mine, dar parcă e totuși mai bine să fim la Cluj cât mai mulți oameni care să aibă chef de lucru și să contribuie cât pot la așezarea Clujului la un nivel pe care-l merită. Clujul ar trebui să fie Oxfordul și Cambridge-ul nostru, ceea ce Coimbra este pentru portughezii; ceea ce sunt universitățile mici (de exemplu Pisa și Padova) pentru Italia.

Sau, într-un alt pasaj epistolar:

Ceea ce vreau să fac ca să pun pe picioare un grup de oameni dispuși să lucreze în acest sens. Înțeleg filologia romană nu ca lingvistică, ci ca disciplină ce se ocupă de literaturile romane, în primul rând medievale dar și moderne. [...] Ceea ce contează sunt oamenii, și dacă există câțiva oameni la care țin, de ce să nu te alături lor?

Paginile de corespondență proiectează o lumină inedită și asupra laboratorului de creație al lui Mircea Zăciu („eu nu știu să scriu pe-ncetul, azi o pagină, mâine alta. Ritmul meu interior e altul și ori scriu un lucru dintr-un jet, câte 6-8-10 pagini dintr-o suflare, ori acel lucru e primejdut să rămână nescris pe veci”) sau asupra proiectelor sale de istorie literară („O istorie a literaturii? Nu știu dacă o voi scrie cu adevărat, în nici un caz una «clasică», de tip pedant. Poate ceva în genul călinescian, «impresii despre literatură»...”), într-un context de relativă destindere a vieții politice și culturale românești, înainte ca nefastele Teze din iulie să reintroducă dogmatismul în spațiul cultural. E dincolo de orice îndoială că textele epistolare traduc și o predispoziție paideică, un efort de pedagogie intelectuală, prin care dialogul își întregeste articulațiile semantice și rosturile modelatoare, articulând o imagine în mișcare a unui moment de construcție interioară exemplară.

Demne de interes sunt paginile referitoare la *Echinoux*, la care Mircea Zăciu colaborează, privind cu interes evoluția revistei, dar exprimând și unele rezerve, amărăciuni sau reproșuri:

Echinoux a ieșit, nr. 8-9 zilele astea și pe curînd nr. 10. Revista nu mai are însă nervul de altădată, degeaba se amăgește Jean. Dacă tu crezi că-l poți reînvia, te înșeli. Nu cred că ar fi pentru tine o activitate optimă, căci ți-ar irosi inutil puterile... Echipa actuală nu merită efortul, sînt cîțiva tineri destul de mediocri, nu mai e nici unul la înălțimea primei echipe.

Vei vedea singur că nu merită. Pe Jean îl bate gîndul să renunțe, apoi tot el revine, sentimental. Dar totul trebuie să-l faci singur, de la alergătura la tipar la corectură, dactilografie etc. Muncă de rob, fără nici o satisfacție.

Cu totul alta e poziția lui Marian Papahagi, care vrea să consolideze revista, să-i redea rezonanța și forma de altădată, prin „readucerea la matcă” a celor care au făcut prestigiul publicației:

În ce privește *Echinoux*, vreau ca – tot pentru o vreme – să îi urmez lui Jean intenția secretă de a-i readuce pe cei vechi pe lângă revistă. Dacă voi reuși, voi rămîne, dacă nu, tot ceea ce mă leagă de *Echinoux* – prietenia pentru ceilalți – se va duce și lasă baltă această treabă. Sînt dispus să ajung pînă la a condiționa prietenia mea pentru cei cu care am fost la început, cînd am făcut revista, de readucerea lor la matcă. Cu toate că, înțeleg din diverse scrisori primite, că a început să se cam răcească prietenia între ei, ceea ce mă îndurerează sincer, pentru că țin mult la toți și la prietenia dintre ei.

Rezonând la intențiile lui Mircea Zăciu de a configura o revistă tînără („Fapt e că n-am încetat să visez la o revistă, care ar putea întruni niște forțe tînere din care știu că și tu ai face bucuroso parte”), Marian Papahagi subliniază, încă o dată, posibilitatea de a consolida în Cluj o „serioasă și stabilă atmosferă intelectuală”:

atunci cînd se vor fi adunat cei ce vor vrea să lucreze, și cînd vor fi stabilit exact cum vor să fie acea revistă, apariția ei va fi o pură formalitate (între altele țin să vă spun că mor de curiozitate să aflu cine sînt misterioasele persoane capabile de atît de frumoase intenții, și anume de a da Clujului o serioasă și stabilă atmosferă intelectuală). E mult de făcut în sensul ăsta, și faptul că oamenii nu lipsesc e o adevărată ușurare.

Gravitatea, tonul temperant, lipsit de stridențe, se întretaie adesea cu accentul ludic, cu exercițiul ironic sau cu observațiile casante ale lui Marian Papahagi, care evocă scene ale unor manifestări culturale petrecute la Accademia di Romania, cum este cea în care protagonist e profesorul Mariano Banffi, un traducător (nu prea inspirat) al lui Blaga:

Fructul grabnicei sale rîvne a fost expus într-o preafestivă seară la Academie, în prezența a o seamă de babe (nu știu de ce, după experiența de locatar de anul trecut, am impresia că sînt toate contese scăpătate și asta mai cu seamă după felul elegant în care înhață unul după altul paharele și sandviciurile la cocktailurile ce, punctual, urmează după vreo conferință); erau însă și o seamă de persoane care pot avea cît de cît înclin (sau mîneacă), măcar pe de parte, cu ale literaturii. În fața selectului auditoriu ce putea să mai vadă în sală, în afară de un portret al lui Blaga de Drăguțescu, și pe Drăguțescu însuși, oarecum rufos și ușor beat, dl. M. Banffi a citit o conferință de tip „Marele poet... s-a născut la... încă din copilărie... Primul volum... Elogii... Deja se observă o urmă de pesimism... altfel optimist... etc.” [...] Serata a fost ornată de veselie ghidușă a d-lui Drăguțescu, foarte simpatic de altfel; se făcuse maestrul și se bătea în piept cum că e român, fapt pe care nimeni nici nu se gîndea să i-l conteste, și confundînd, fermecător, pe diversele soții ale diverselor persoane de față, de unde și complimentele respective adresate mereu altor soți decît cei adevărați, după sistemul tirului încrucișat.

Document important al unei comunități ideatice de excepțională substanță și al reflexelor contradictorii ale unei epoci revoluate, epistolarul Zăciu-Papahagi e revelator pentru condiția intelectualului aflat „sub vremi”, care încearcă să-și construiască insule de libertate compensatorii, spații consolatoare, în care firescul, gândirea vie, demonul îndoielilor se întâlnesc benefic. ■

Secolul 20 – o revistă a contrastelor

Irina Georgescu

REVISTA *Secolul 20* a prezentat, de-a lungul timpului, o publicație care a permis articularea unei conștiințe critice recordate la teoriile europene despre artă și literatură. Revista a navigat ca o corabie printre stâncile ideologiei comuniste, zbătându-se în permanență să-și păstreze autonomia estetică și calibrul intelectual. Revista își schimbă fundamental profilul în anii '70, devenind o publicație de sinteză în care coordonata critică și exegetică prevalează, în ciuda presiunii politicului. Arheologia revistei ține de abordarea unui tip nou de raportare la literatură, printr-o încercare continuă de sincronizare cu formulele și cu speciile literare, izbutind să nu se destrame între Scylele și Charibdele perioadei comuniste, de îngheț și de relativ dezgheț ideologic. De aceea, traduceri, articolele de sinteză, grupajele tematice și reacțiile stârnite de publicarea câte unui autor mai puțin cunoscut în peisajul literar românesc au făcut ca, pe de o parte, cititorul să se familiarizeze cu un climat intelectual pentru care compromisul nu autoriza repere, ci din contră, falsifică percepția asupra spațiului literar și, pe de o parte, îi permitea revistei să subziste, onorându-și scopul inițial de a reprezenta o publicație de „literatură universală”, în ciuda bătăliilor programatice pentru păstrarea autonomiei esteticului date între cele două tabere ostile: pe de o parte, revista *Săptămâna* (în frunte cu Eugen Barbu) și, pe de altă parte, *Secolul 20* (Dan Hăulică, Ștefan Aug. Doinaș etc.), *România literară* și *Echinox*.

Anul 1961 marca, în plan literar, un moment politic recuperator, subliniat de deschiderea spre literaturile lumii, după modelul revistei *Inostranaia literatura*. În ciuda presiunilor, *Secolul 20* a reușit să-și păstreze autonomia și să nu devină un magazin literar. Folosindu-se de concepte-supapă, de o ironie discursivă, greu de sesizat pentru cititorii precar instruiți, de o inteligență vie, nesubordonată decât unor principii interne de existență, publicația reușește să-și păstreze demnitatea culturală, deceniu după deceniu, fiind un permanent strigăt al libertății și al recunoașterii supremației individualității creatoare, culminând cu numerele din 1989, pre- și postrevoluționare.

Este necesară o reîntoarcere la premisele inițiale ale publicației și o regândire a raportului cu Puterea, ierarhic superioară în aproape toate cazurile sau, cel puțin, percepută ca atare. Felul în care *Secolul 20* reușește însă să scape de presiunea ideologicului devine un joc de monopoly, jucat cu abilitate și rafinament de reperele culturale ale revistei, pentru a ajunge să declame, la aniversarea a 100 de numere, apoi a 200 de numere, caracterul original al publicației, pus în relație cu activitatea de traducere și de sinteză critică:

fiecare [număr], exuberant sau mai sever al-
tul, și toate laolaltă compunându-se, precum
niște variațiuni pe o schemă vitală de crește-
re. O sută de numere, în care s-au publicat
zeci de romane și nuvele, zeci de piese, și
nenumerate poezii, pagini de traducere și
comentar explicativ, pagini de sinteză critică,
peste 19000 de pagini, în total. (Dan Hăulică,
nr. 4 [100], 1969, p. 3)

Nu doar cărțile stau sub semnul unui destin ineluctabil – *habent sua fata libelli* –, ci și revistele, „în care se acumulează o strădanie colectivă, o ambiție de cultură, elocvență pentru spiritul obștei întregi” (*ibidem*, p. 5). Rolul revistei se reflectă, pe de o parte, în varietatea inițiativelor de sincronizare cu literatura vremii (traduceri, studii critice, numere tematice etc.) și, pe de altă parte, în dizolvarea ideologiei la nivelul articolului de serviciu.

Echipa redacțională (Dan Hăulică, Ștefan Aug. Doinaș, Geta Brătescu și alții) a susținut în permanență caracterul exegetic al articolelor, frecvența traducerilor și a studiilor critice. Din colegiul redacțional au făcut parte, de-a lungul timpului, Mihai Beniuc, Maria Banuș, Savin Bratu, Marcel Breslașu, Paul Georgescu, Mihnea Gheorghiu, Eugen Jebeleanu, Mihai Novicov, Zaharia Stancu. Li s-au adăugat în timp Ion Brad, Ov. S. Crohmălniceanu, Georgeta Horodincă, Tatiana Nicolescu, Florian Potra *et alii*.

Grupajele tematice aveau rolul de a reuși, pe lângă „direcția” deja instituită, și articole ce exprimau păreri individuale, uneori îndrăznețe, ce înfățișau, cu generozitate, potențiale piste de cercetare. Remarcăm, astfel, preocuparea față de speciile epice ample, încă de la primul număr al revistei: Mihnea Gheorghiu, „Ce se întâmplă cu romanul american?” (nr. 1, ianuarie 1961, p. 71-81), Elena Vianu și Savin Bratu, „«Noul val» în romanul francez” (*ibidem*, p. 82-88), Tatiana Nicolescu, „Perspective în romanul sovietic” (*ibidem*, p. 89-97). Alte numere vizează metamorfozele poeziei, fie că este vorba de «aventurile» poeziei franceze” (vezi Georgeta Horodincă, nr. 2, februarie 1961, p. 108-115), fie că se discută despre relația între traducere și inovație (Marcel Breslașu, „Traducere și creație”, *Secolul 20*, nr. 2, februarie 1961, p. 163-169; vezi și grupajul „Arta de a traduce”, din nr. 5 [136], 1972: Walter Benjamin, „Problema traducătorului”, traducere de Dieter Fuhrmann, p. 155-163; Octavio Paz, „Traducere: literatură și literalitate”, p. 164-172), fie despre felul în care literatura însăși se raportează la eveniment (vezi Mircea Martin, „Aspecte ale prezentului în poezie”, p. 151-154, *Secolul 20*, nr. 5 [136, 1972]). O altă

direcție de cercetare este studiul poeziei, revitalizată prin articole ale criticilor și ale teoreticienilor și prin intervențiile uneori foarte ample ale traducătorilor, care își legitimează astfel demersul, făcând posibilă supraviețuirea speciei și prefațarea unor autori noi sau mai puțin frecvențați. De cele mai multe ori, a vorbi despre poezie constituie o nișă pentru sublinierea importanței atributelor estetice ale textelor literare în general. Diversitatea de specii, reabilitarea conceptelor de verosimil și veridic presupun o nouă raportare la realitate, iar varietatea temelor definește o nouă direcție lirică. Dacă pentru poezia românească tendința legitimării unui nou discurs liric merge în tandem cu practicarea unei critici susținute, gradual (și susținut!) subversive, în ceea ce privește apariția constantă a traducerilor în paginile revistei, se încearcă, prin facilitarea raportării la text, o educare a sensibilității publicului, în sensul lui T. S. Eliot („Tradiție și talent personal”, în *Eseuri literare* [1919]), invocându-se de multe ori procesul de depersonalizare și legătura sa cu simțul tradiției, dar și o negociere „subterană”, perversă, cu cenzura. Simetriile analitice, încercarea de găsire a unui punct de echilibru și tentativele de sincronizare cu literatura universală și cu studiile critice (structuraliste, arhetipale, de sociologie a lecturii și a culturii etc.) ilustrează un proiect coerent, lucid.

Articolele critice prezente în revistă intră sub incidența eseului și a foiletonului. Se manifestă o nevoie de sincronizare, care se propagă suficient de departe pentru ca, în mijlocul deliberărilor conceptuale, să fie definit un nou raport între critica și istoria literară, mai cu seamă între „critica interpretativă și cea valorizatoare”, prin modificarea canonului critic și a viziunii asupra literaturii. De aceea, specie bine reprezentată în perioada 1960-1980, eseul critic permite, pe lângă o prezentare subiectivă a temei discutate, și deschiderea spre o reprezentare arborescentă, înfățișarea unui „sistem de lectură” capabil să mențină apetența pentru noutate și valoare. În epocă, polemica a provocat edulcorarea noțiunii de realism (*Cahiers roumains d'études littéraires*, sunt publicate studii diverse despre problematica realismului: Adrian Marino, „L'avant-garde historique et la question du réalisme”, nr. 1/1978, p. 72-79; N. Tertulian, „Georg Lukács et la théorie du roman”, nr. 4/1979, p. 60-70; Romul Munteanu, „Romanesque et antiromanesc”, nr. 4/1979, p. 78-92), includerea noțiunii de protocronism în dezbaterile culturale, în tandem cu ideea de europeism și, mai târziu, cu aceea de sincronizare (după 1977).

Publicația *Secolul 20* este atât un indicator al studiilor și al traducerilor realizate în epocă, de-a lungul perioadelor de cenzură (și al acelor de relaxare ideologică), cât și un veritabil reper pentru a înregistra evoluția criticii literare românești și relația ei cu ideologia, marcând în aceste decenii mai ales relația strânsă între critică, teorie și istorie literară. ■

O busolă în labirintul nomenclaturii

Cristian Vasile

Trecutul recent poate fi reconstituit într-un mod plauzibil, adecvat și cu alte resurse decât cele arhivistice. Sigur, documentele interne, inedite, ale arhivelor sunt esențiale, dar zăcămintele ale memoriei și istoriei comunismului sunt de regăsit și în altă parte. Există câțiva specialiști în științe sociale și umaniste de origine română, răspândiți în lume, care sunt recunoscuți de comunitatea academică, dar mai au și calitatea de depozitari ai unor informații deosebit de valoroase despre trecutul politic din secolul trecut. Între ei se află Vladimir Tismăneanu; istoricul și politologul româno-american nu este la prima carte de confesiuni și revelații, dar *Lumea secretă a nomenclaturii: Amintiri, dezvăluiri, portrete* (cu un indice de nume alcătuit de Bogdan C. Iacob, București: Editura Humanitas, 2012) are ceva special. Pentru că leagă mult mai strâns și sistematic istoria personală, în primul rând existența familiei Tismăneanu/Tisminețki/Marcusohn/Luca-Boico, de istoria Partidului Comunist, mai precis a nomenclaturii, cu diversele ei straturi și ramificații.

Un subiect în sine este chiar gena cărții. Inițial a fost vorba de un dialog purtat în 2010 cu Damiana Oțoiu, autoarea unor studii bine documentate despre cartierul Primăverii și procesul de restituire a proprietăților în postcomunismul românesc. Convorbirile, extrem de dense, nu au fost valorificate imediat; între timp, Vladimir Tismăneanu a continuat demersul memorialistic-istoriografic într-o direcție convergentă cu acele *entretiens* prin publicarea – în presa tipărită sau online – în special a unor portrete de demnitari comuniști și intelectuali asociați ai puterii (de la Nicu Ceaușescu, Alexandru Drăghici, Pantiușa Bodnarenko ș.a. la Alexandru Ivăsiuc și Radu Bogdan). Operațiune delicată, care i-a atras și critici virulente, căci în mai multe cazuri era vorba de fapt de un necrolog; iar cel decedat nu beneficia de indulgența încetățenită la noi, rezumată de vechea vorbă „despre morți numai de bine“. VI.

Tismăneanu a preferat – în cazul potențailor comuniști trecuți în neființă (Eugen Florescu, Paul Niculescu-Mizil) – o perspectivă critică necruțătoare. Exista și un alt treilea strat publicistic, mai vechi, în care profesorul de la University of Maryland evocase deja – tangențial sau mai profund – lumea nomenclaturii prin aceleași lentile. Inițial, la începutul anului 2012, tot acest conglomerat confesiv-analitic predat Editurii Humanitas a purtat titlul *Părinți și copii: De la steagul partidului la Salvatore Adamo*, care amintea de un articol despre anii adolescenței. Numai că întâlnirea cu un redactor de carte precum Oana Bârna a adus modificări proiectului editorial atât în ceea ce privește textul propriu-zis, cât și titlul; o spune autorul în cuvântul-înainte: „Oana m-a făcut să văd ceea ce se găsea în text, dar nu ieșea la suprafață, m-a provocat să-mi dezgăzuiască memoria, să las șuvoiul amintirilor să se deruleze cât mai liber“ (p. 10).

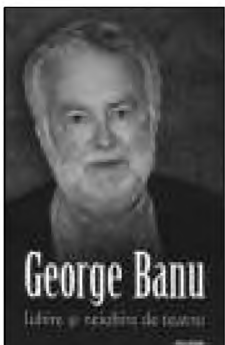
Volumul – structurat în șase capitole – pornește de la convingerea că „istoria politică nu se reduce la analiza de structuri, ea are nevoie să includă dimensiunea subiectivității“ (cap. 2, *Datoria de a mărturisi: familia și lumea în care m-am născut* – p. 28). Aparența sugerată de adversarii lui Vladimir Tismăneanu, aceea a unui moralist criticabil și monoman, pălește la o privire atentă asupra istoriei nomenclaturii. Foarte puțini copii ai potențailor comuniști au avut puterea de a se desprinde de biografia politică a părinților și de totalitarismul marxist-leninist (printre excepții: Luminița Pană/Cela Varlam și Gheorghe Chișinevski). De aici vine *datoria de a mărturisi*, invocată mereu în carte. Dar volumul nu este doar o mărturisire a unei dramatice rupturi de lumea părinților, ci și un exercițiu de topografie socială și politică (p. 9), având drept studiu de caz cartierul Primăverii. Cuvintele prilejuite de evocarea lui Nicu Ceaușescu – coleg de clasă pentru ani buni – sintetizează poate cel mai bine mesajul principal al cărții: „nu pretind sub nicio formă că amintirile mele sunt ultimul cuvânt pe acest subiect, dar ele pot servi unei mai adecvate interpretări a ceea ce a fost lumea secretă a nomenclaturii“ (cap. 4, *Nicu Ceaușescu așa cum l-am cunoscut și adevărata succesiune a lui Nicolae Ceaușescu* – p. 118).

Un ton mai apăsător se face simțit atunci când este vorba despre demontarea mitologiei – perpetuate de memorialiștii de partid – legate de existența a două etape în istoria comunismului românesc și a poliției secrete,

una „stalinistă“ și alta pretins „națională“. Între altele, Tismăneanu invocă aici și faimosul Decret nr. 157 din 4 mai 1971 privind conferirea unor ordine ale RSR (publicat în *Buletinul oficial al Republicii Socialiste România*, din 4 august 1971, p. 622-636). „Pentru activitate îndelungată în mișcarea muncitorească și merite deosebite în opera de construire a socialismului“, mai multor ofițeri din Securitate și MAI – afirmați în timpurile stalinismului dezlanțuit – li se acorda Ordinul „Tudor Vladimirescu“, clasa a II-a, semn că, departe de a dezavua practicile instituite atunci, Ceaușescu recunoștea în 1971 „meritele“ brațului înarmat al partidului. Tismăneanu conchide: „Pantiușa [Gheorghe Pintilie Bodnarenko] și [Alexandru] Nicolschi primeau ordinul «Tudor Vladimirescu». Nu a existat în realitate o ruptură reală între «vechiul» partid și cel «nou», nu a existat un divorț între «vechea» Securitate și cea «nouă», presupus patriotică. Iar faptul că Nicolschi a fost consultant pentru filmele mistificatoare ale lui Sergiu Nicolaescu despre comisarii de poliție este cât se poate de ironic, revelator și simptomatic“ (cap. 6, *Galerie de portrete* – p. 193). În decurs de numai câțiva ani, N. Ceaușescu a făcut pasul de la condamnarea practicilor Securității dejiste (acelea îndreptate, ce-i drept, doar contra membrilor de partid) la elogierea aceleiași Securități, prin reprezentanții săi cei mai proeminenți. Imediat a urmat proclamarea Tezelor din iulie, o altă tentativă *scft* de restalinizare.

Lucrarea lui Vladimir Tismăneanu poate fi privită și ca o scurtă și fascinantă istorie a nomenclaturii prin digresiuni (vorbind despre Nicu Ceaușescu, ajunge să îi evoce pe larg pe Jean și Ion Gh. Maurer; apoi de la Maurer narațiunea se deplasează spre Ana Pauker etc.); dar – spre deosebire de alții – autorul închide de obicei parantezele. Probabil, Mircea Mihaieș (v. *Ghilotina de scrum*, Timișoara, 1992, p. 6) nu se înșela atunci când îi reproșează – în glumă – la începutul anilor 1990 că știe să facă fascinantă o lume, în fond, oribilă. ■

Cărți primite la redacție

• George Banu, *Iubire și neubire de teatru*, Iași: Polirom, 2013.

• *Cel ce vede glasul* Mărti Sipos de vorbă cu András Visky, Fundația Culturală „Camil Petrescu“, Revista *Teatrul azi* (supliment) prin Editura Creiron, București: 2013.

• Flavius Lucăcel, *Ospiciul local*, Zalău: Editura Caiete Silvane, 2013.

• Gellu Dorian, *Șaizeci de pahare la o masă*, București: Cartea Românească, 2013.

Sub genericul *Club Rebreanu*, revista *Apostrof* continuă să publice, câteva proze originale născute în jurul unui proiect comun: dezvoltarea unor idei și nuclee epice prezente în caietele de însemnări ale lui Liviu Rebreanu. Pariul, asumat de mai mulți prozatori, a condus, până în prezent, la mai multe schițe, nuvele și povestiri care, în final, vor intra în alcătuirea unui volum colectiv.

Debut în proză al autorului ALEXANDRU IOAN CIOROGAR, care s-a afirmat decis ca spirit savant al tinerei generații de studiosi în litere prin câteva studii specializate de mare acuratețe și de promițătoare originalitate, *Momente din viața noastră* aglutinează sugestii din mai multe crochiuri prozastice din *Caietele de tinerețe* ale lui Liviu Rebreanu.

(OVIDIU PECICAN)

Momente din viața noastră

Alexandru Ioan Ciorogar

NU-MI ADUC AMINTE mare lucru de pe vremea când eram copil. Țin minte că odată, când eram mai mic, am făcut ceva ce nu trebuia să fac. Niciun copil n-ar trebui să facă așa ceva. Mi-a zis un nene că trebuia să împuște un „câne“ care s-a mâncat cu altul turbat. Era câinele meu și nu am vrut să-l puște alții. Nu vroiam să îl puște nimeni, nici eu. N-aveam țință. Eram mic, nu trecusem prin armată. Am întins-o cât am putut. Am târăgan – cum ar zice Preda sau Slavici. În sfârșit, l-am legat de un stâlp și am tras. „Cânele“ se uita la mine. Sentiment. Apoi odată îl podidește sângele pe gură, pe la gât și pe la coaste. Se zvârcolește, roade funia cu care era legat. Sângele fierbinte aburea. Se mai uită o dată la mine implorator, apoi se pitește jos și-ncepe a-și linge rana. Sentimente. Nu l-am nimerit bine. Lingea sângele, care aburea fierbinte. În mine deodată se zgudui ceva. Îmi venea parcă să-mi spăl mâinile în acest puhoi cald, dar mi-era frică să nu mă muște, fiindcă era încă al lui. Ridicai pușca la ochi și mai trăseai. Îmi venea să văd sânge cât mai mult, mai cald, să văd curgând pârâu, să mă împresoare nebunește. Câinele s-a mai zvârcolit ceva, apoi și-a dat sufletul. Sânge mult roșea pământul împrejurul lui. Funia roșă, burta lui înroșită. Și eu stam privindu-l secetos de sânge și-mi venea să mă tot uit... Nimic nu mai era în mine omenesc, numai sânge, sânge... Așa cred că s-a simțit și Gheorghe când și-a omorât calul. Sau poate nu. Mi-e frică de ceea ce am simțit. Mi-e frică de faptul că voi vrea să fac asta din nou. Să omor din nou. Voi fi curios apoi să văd cum e să omori un om... vorbesc aiurea, aberez. De fapt, nu a fost nicio pușcă. A fost un topor și câinele a sărit la mine. Nu mi-am dat seama atunci, dar omul ăla care m-a pus să fac asta a văzut toată povestea. Stătea pitit. Chestia e că nu era un nene, era un băiat mai mare ca mine, căruia-i dăduse mustața și avea puțin păr pe piept. Și câinele turbat era al lui, dar nu era turbat. S-au certat, s-au mușcat așa ca și câinii, și-i era ciudă, a vrut să-l omoare. A inventat povestea asta ca să nu-l omoare direct.

Adolescent fiind, m-am îngropat între cărți și în jurnale – am găsit acest jurnal cu coperti de piele neagră –, cred că-mi plăcea mai mult caietul decât ceea ce lăsam în el din mine. Poate le lăsam tocmai din motivul ăsta. Nu le mai vroiam, dar nu vroiam să le pierd. Așa e când ai o relație sau o ve-

rișoară pe care n-ai văzut-o de ani buni. N-o mai vrei, dar pentru că e sau a fost a ta, trebuie să o păstrezi totuși undeva: *Aș vrea să pot face asta ușor: să ies din mine, din voi, să pot așezea ideea fără să mai depind de ea, dar totul e prea încet, soarele – prea cald și toate se topesc și dau naștere unui puzzle nearmonizat. Oricum, totul e în umbră! Aș vrea să zbor, să mă înalț la o altă lume, făgind din lumea noastră. Vreau și o să pot fi genial! E un fleac: am nevoie doar de această evadare de-nceput, să mă-mping singur de la spate, să-mi pot da drumul și să interiorizez din inerție, doar pentru a da înapoi de două ori mai mult, vouă, dar cred că până la urmă, mie... Cine ești Tu? Cine sunt eu? Și ce e tot acest amalgam de spirit și natură dintre noi? Drumul se termină întotdeauna, indiferent cât ești de lung. E oare drumul pe care eu trebuie să îl parcurg sau Tu? Ce găsec la sfârșitul lui? Te găsec pe Tine? Poate nu ești tu și nu știu dacă aș vrea să mă găsec pe mine, ar fi prea straniu. (SIMBOL!) Am trecut peste birocrăție, mi-am pus cizmele de cauciuc și am călcat peste prieteni, dar nu și peste mine. Nu știu unde sunt și nu mă pot regăsi, dar vreau să știu de ce sunt într-atât de goști? De ce să mă mai regăsec, frate? E nevoie oare să mă-ntorc? Poate c-ar trebui doar să de-kant-ez, să mă bucur de ceea ce rămâne și să plantez. Are să se dezvolte altă plantă. Când soarele va ieși și eu voi crește! Și aș mai vrea ca fraza mea să fie genială! Aș vrea să-mi fiu propriul arhitect și inginer, să pot clădi și desena fără să mă sup. Oare o să reușesc? Mai am destul timp? (întrebări retorice, multă panică) De ce să-l irosec cu el? Cui ea? Ar fi mai bine să mă-nvelesc în lumea mea, să-mi fie cald în iarnă și răcoare-n august, pentru că, oricum, toamna toate visele mor, și mor și eu cu ele. Sunt tot ceea ce eu pot să fiu, să visez; cât de rău e să îți pierzi speranța. Copul e fecunditatea sufletului meu, este doar un instrument; aș vrea să îl ajut... sper să reușesc. Dacă visul poate deveni realitate, atunci de ce mai visez? Dacă realitatea nu e atât de departe de visare, (de) ce aștept? Nu vreau să diferențiez, pentru că vreau ca dorințele mele să prindă viață, nu doar în vis, ci și în realitate. Cât de absurdă poate fi o dorință dacă o pot trăi? Cât de inutilă? Vreau să vrem, să avem tot ce putem să vedem, pentru dorința simțului din adâncul visului:*

„Dincolo de așteptare,
Stă domnița și visează...
Dincoace de deșteptare,
Fata bea, cântă, dansează!“

Chiar dacă vorbesc cu mine și despre mine, îmi pare totuși că vorbesc cu alt-cineva, cu alt-teritate. În momentul în care mâna scrie și ochiul citește, aici, în zonă, există două dezvoltări. Pentru că unul scrie, celălalt citește, se înțeleg, râd, dialoghează și se disprețuiesc. La ce folos? Pentru bunăstarea gândului abscons, a dorințelor și obsesiilor mele!? S-au născut ele în mine? Sau sunt eu doar învelișul lor, coconul protector? Poate sunt doar suma sau diferența influențelor ce bat din pre toate direcțiile, izbindu-se de acest zid culturalo-social, în speranța de a afla o mică părtură, o nișă în pre dormitorul sufletului meu. Aș vrea (încă o dorință) să fac parte din acel cerc: să port ochelari pe nas, barbă groasă, gulă albă, pantofii elgant; dar până atunci mai este mult... însă încep acum! Și n-o să mă presc până când un di-jă-vu va acționa din interior, lovindu-mă peste cap, răzând: „Ai ajuns! Ba chiar mai mult, ai făcut câțiva pași, în plus, spre interior, spre centru!“ – așa ceva notam zi de zi, acum câțiva ani, când vroiam să fiu scriitor. Prodane, ce porcării scoteai pe gura peniței! M-am hotărât doar să țin un fel de jurnal. Altfel... un fel, nu două.

În timp ce o așteptam pe ea mă gândeam. Mă plictiseam. Mi-am dat seama de un lucru. Că cei care fumează nu așteaptă niciodată. Ei nu așteaptă ceva sau după ceva, ei fumează până vine acel ceva ori cineva. Dar de plictiseală nu scapă. Fumătorii știu că țigara nu merge fără cafea sau, cel puțin, cu ceva lichid, în afară de apă. Adică, revenind, fac ceva. Ceilalți care nu fumează așteaptă, adică nu fac nimic, pierd timpul de pomană. Mă gândeam – deci există două tipuri de oameni în lume: cei care așteaptă și cei care fumează. Ca și cum sunt cei care au citit al doilea volum din *Moromeții* și cei care nu l-au citit. Mi se întâmplă că de fiecare dată când îmi aprind o țigaretă în așteptarea tramvaiului – chiar atunci sosește. Dacă nu o aprind, stă după colț, așteaptă să o aprind și apoi vine. Odată, am văzut în tren un bărbat făcut, mare, așa cum trăbă. Stătea frumos la locul lui. Numa'bine, a ieșit până afară, să pipe pesemne, și, într-o clipă, un evreu îi ia locul. Sau poate nu era evreu. Omul se întoarce. Vorbesc frumos, se explică unul altuia, apoi evreul îi cârpește două palme. Celălalt se înfurie, se înroșește așa de tare încât mi-era teamă să nu mă împroaște sângele ce-i fierbea în venele de pe mijlocul frunții. Era un ou roșu. Îl bate

→

→ pe evreu de-l smintește. După ce se termină scena – evident nimeni nu a intervenit, au stat și se uitau fără să se vadă că se uitau –, evreul vine și se prezintă. Aud doar două replici:

– Cum ai îndrăznit să-mi dai palme?

– Am observat că mi-a mers așa întotdeauna.

Era 7 și un sfert. Nu mai aveam răbdare. Într-un final a venit... la ora 11. Halala final.

Eram atât de nerăbdător încât nu ne-am mai salutat cum se cuvine, nu ne-am sărutat. Am luat-o de mână și am fugit parcă de cineva din tren. Atunci am plecat către casa bătrânului.

Nu știi cu ce să mă îmbrac. Chiar nu știi. Am atâtea haine, dar nu știi cu ce să mă îmbrac. N-am chef de nimic. Nu-mi place niciuna, vreau haine noi! Dacă nu arăt bine, nu o să mă simt bine. Abia aștept să mă întâlnesc cu el. Sunt curioasă dacă o să-mi facă vreun compliment, măcar despre cum miroș, că-i parfumul nou, nici măcar nu l-am folosit până acum. Mă duc să scot

cartofii din cuptor. Sper să apuc să mănânc și eu ceva. (Cască.) Da. Obişnuia să vorbească cu voce tare și să facă tot soiul de gesturi dramatice și uneori aștepta singură într-un loc într-o oarecare poziție astfel încât cel care vină să o surprindă în poziția asta, vezi doamne, spontană. Își dădea seama cât de caraghioasă, cât de ridicolă era, dar știa că așa va reuși să impresioneze. Aștepta ca o păsărică cu aripa ruptă. Uneori, se bosumfla doar că acela care a găsit-o a surprins-o într-un moment în care își schimba poziția dramatică, și că, având în vedere cât timp i-a luat așteptarea, descoperirea ei nu a avut impactul scontat. Drame muieresti, cum zicea Călinescu.

– Tu, s-or ars cartofii! Nu v-am spus să vă uitați de ei?!

Una din ele: „Tu i-ai pus, uită-te tu de ei...”

– Da’ ți-am zis că mă duc sus și să te uiți, te-am rugat frumos și ai zis că „bine”.

– Acum ce mai vrei să fac, scoate-i și vezi cum s-au făcut!

– Doamne ferește-mă, că nimic nu faceți în casa asta.

– Mă duc să-mi aranjez părul.

– Du-te... du-te naibii, să nu te mai vad...

Trebuie să plec. V-am pupat. Ajung la gară. Urc în tren. Trece o veșnicie. Oare ce face Prodan? Mă așteaptă? Oare mi-a adus flori? Orice... acolo. Pe tren două femei povestesc – femei mai în vârstă. Una spune că a auzit de la vecinul ei că în balamuc un „niebun” i-o tăiet capu’ lu’ un tovarăș de-a lui și a doua zi o povestit tuturor și încă era și fălos și râdea că „Hehe, ce-o face ăla când s-o trezi fără cap”. N-o auzi tu... ce omeni niebuni în lumea asta. Să te ferască dumnezeu. Tiuuu... așe tu, așe, numa’ ca-n povești. Nu știam la ce să mă concentrez, la stilul lor de a povesti sau la povestea în sine. Mi se păreau amândouă amuzante, nu știi de ce. Măcar așa a mai trecut timpul. Un altul făcea rebus în fața mea și se scobeia în urechi când se uita pe geam să se gândească. Se uita și la mine din când în când ca și cum ar vrea să-l întreb ce nu știe, așa pe sub mustață. Erau și două fete – aveau pantofi frumoși –, eram curioasă unde se duc așa gătite sau de unde și-or luat pantofii, dar și eu eram

Nota autorului: Cred că orice alegere, orice demers pleacă de la ceea ce ne place, și nu neapărat de la ceea ce vrem sau trebuie să facem. Ei, am ales, în consecință, acele „fragmente” care au rezonat pe aceeași frecvență cu propria-mi sensibilitate.

(ALEXANDRU IOAN CIOROGAR)

LIVIU REBREANU

Momente din viața noastră

p. 22: *Natu*

Își omoară femeia beat, din bună-voie, pentru că locurile lui n-au fost stricate de gheață etc.

p. 32: *Sângele cald*

Trebuia să împușc un câne care s-a mâncat cu altul turbat. Era cânele meu favorit și nu l-am lăsat să-l puște alții. Eram slab pușcaș. Am trăgănat executarea lui. În sfârșit l-am legat de un stâlp și am tras. Cânele se uită la mine. Sentiment. Apoi odată îl podidește sângele pe gură pe la gât pe coaste. Se zvârcolește, roade funia cu care era legat. Sângele fierbinte aburea. Se mai uită o dată la mine implorator, apoi se pitește jos și-ncepe a-și linge rana. Nu l-am fost nimerit bine. Lingea sângele, care aburea fierbinte. În mine deodată se zgudui ceva. Îmi venea parcă să-mi spăl mâinile în acest puhoi cald. Ridica pușca la ochi și mai trăseși. Îmi venea să văd sânge cât mai mult, mai cald, să văd curgând părau, să mă împresoare nebunește. Cânele s-a mai zvârcolit ceva, apoi și-a dat suflul. Sânge mult roșea pământul împrejurul lui. Funia roșă, burta lui înroșită. Și eu stam privind-l setos de sânge și-mi venea să mă tot uit... Nimic nu mai era în mine omenesc, numai sânge, sânge...

p. 32: *Un om*

Are o față care totdeauna parcă zâmbește. Cine știe cum îi sunt întocmite trîsurile, dar el arată voie bună și când dinlăuntru plânge cu hohot. Un năcaz. Omul stă să piară de durere. Și pe când povestește ceva altuia, ceva foarte dureros, zâmbește.

p. 33: *Alt om*

Întocmai contrarul celui dinainte etc. Vezi *Sășii*.

p. 41: *Nebunul*

În balamuc un alienat taie capul unui tovarăș și a doua zi povestește tuturor. Hehe, ce-o face ăla când s-o trezi fără cap! (E. Lovinescu)

p. 42-43: *Slujbașul*

Mă așezasem în pat și prinsei a ceti un roman că să-mi vie somnul când mă pomenesc cu un tocănit în geam. De mirat nici nu apuca să răspund, când tocănitul se repeți mai răpede și grăbit și îndată auzii o voce care îmi sună cu totul necunoscută:

– Domnule... domnule...

Nu știam ce să fac, deci exclamai: Ai? Cine-i?

– Ia fii bun, vino și deschide oleacă, domnule...

– Dar cine-i acolo?

– Eu sunt... Prodan...

– Viu, viu, la moment...

Sării răpede din pat și deschisei ușa antreului.

– Fii bun du-te de te pune-n pat – îmi zise același glas în nemțește.

– A da... da... bălbăii eu surd și intrai repede și mă vârăi supt plapomă.

Peste câteva clipe ușa se deschise încet și intră cu un zâmbet amar pe buze, d. Prodan.

– Iartă, domnule, iartă că venim în cap de noapte – făcu încet către mine ținând

încă de clanță, apoi vorbind în afară: Vino, dragă, vino...

Intră încetinel o femeie tânără, oacheșă cu o pălărie bărbătească pe cap stransformată cu niște mofturi pestrițe.

D. Prodan zâmbi iar și frecându-și mâinile se apropia de pat.

– Bună seara... iartă, domnule, uite e trecut de miezul nopții și nu mai am unde să merg și-i frig afară să-ți înghețe lacrimile-n ochi.

Nu știi ce voi fi bălbăit mai ales văzând femeia aceea stând și ea cu acel zâmbet nenorocit pe buze și privind-mă parcă rugătoare, întinsei mâna d-lui Prodan, apoi veni și d-na de-mi dădu mâna.

– Ședeți vă rog și scuzați că mă găsiți așa...

– Să nu te deranjezi deloc, domnule... Iaca, d-ta dormi hodinit iar noi vom ședa aici până dimineață... aici totuși barămi nu te bate vântul și zăpada...

Voiam să fiu galant, să le ofer patul meu, dar egoismul mă opri. N-aveam alt pat, sofă încă nu, nușai o canapea de lemn și câteva scaune... În sfârșit, se așezară, ea pe un scaun lângă masă, el pe dunga patului.

– Hei, așa-i viața asta, mânca-o-ar focul – suspină capul și nu spuse nimic. În sfârșit, Prodan își întoarse fața către mine – o față lăncezită și necăjită – și zice:

p 152: *În tren*

Un bărbat voinic stă în vagon, are loc. În o clipă, când a ieșit până afară, un ovreu îi ia locul. Explicații. Ovreul îi cârpește două palme. Bărbatul îl bate de-l smintește. La urmă ovreul vine și se recomandă.

– Cum ai îndrăznit să-mi dai palme?

– Am observat că mi-a mers așa totdeauna. ■

Cpere, vol. 23, ed. de N. Gheran, București: Fundația Națională pentru Civilizație Rurală „Niște Țărani”, Muzeul Județean Bistrița-Năsăud, 2005.

gătită și poate ele nu erau curioase unde mergeam eu, deși le fugeau ochii, le vedeam cum se uită, când una, când alta, la mine, când credeau că eu nu mă uit.

Trei deșteptări amețitoare, un ceas insistent până la refuz și aproape două ore de lenevire lăncedă pe canapea: astea erau ingredientele și totodată chinurile prin care am trecut azi-dimineață pentru a mă vindeca de rănilor unei seri învechite, petrecute prin cotloanele orașului-martir, la balul nepieritor al Primăverii. Nu mai știam nimic din ce s-a întâmplat. Știu că atunci când m-am trezit a venit vecina și mi-a făcut capul calendar. Mi-a povestit tot felul de vrute și nevrute. Că ea se duce la mamă-sa acasă, dar mamă-sa murise de câțiva ani buni. În fine, adică acolo unde stătea mă-sa. Că se duce să mănânce tocăniță cu nu știu ce, cu brânză. Ea nu-și dădea seama, dar asta mânca probabil când încă trăia bătrâna. I-o făcea soră-sa mai mare acum. Tocănița.

Am găsit încă una, o poezie:

Ca o muscă îmi iau zborul din abis,
într-un vârtej când am murit, era, mai
mult, un vis.

Și când degetu' scâldam în lac
ceru-l mângâiam, priveam în sus, ca din
hamac.

Miroase a lux și a tot soiul de lucruri pe care nu le întâlnești decât în casele oamenilor meschini. Și era foarte cald. Îmi aduc aminte că odată, pe vremea când umblam cu gașca mea, ajunși în Sighișoara, ne-am oprit să bem ceva. Am pus mână de la mână și am cumpărat sifon și niște soc. Le-am amestecat. Cine să-l mai bea? Chiar atunci trecea o țigancă și era foarte cald. Ne cere, evident, ceva mărunțiș, să ne-ajute dumnezeu, și i-am dat fiecare ce-am avut. I-am dat și ce-aveam noi de băut. Când a văzut baba că îi dăm sticla, a fugit spre ea, schimbată la față, a apucat-o și s-a întors și a fugit cu ea, nu cumva să ne răzgândim. Se oprește brusc, noi eram încă șocați de reacția ei, se oprește și zice: „Hăăă, că-i cald ca p***a!!... Da-l beu, îl beu...” Când am plecat din Sighișoara, după două zile, era în gară, turna soc la puradeii ce stăteau la coadă. Cineva mi-a spus odată: „Cu cât ai mai mulți bani, cu atât primești mai multe”. Îmi zicea asta cu privire la faptul că el, ăla cu bani, nu face cinste, ci i se face cinste. Cică așa se întâmplă. El e bogat, poate e adevărat, ar trebui să știe. Nu i-am răspuns mare lucru, am dat aprobator din cap și am zâmbit cu mândrie, fiindcă tocmai îmi plătise berea. Adică noi eram prieteni buni. De scena asta mi-am adus aminte când am intrat în casa bătrânului. Cum ziceam, miroase sau mirosea a lux, dar de fapt miroase a mobilă veche, a fum și alte vicii. Nu știam exact ce să fac, ce să-i spun. Nu știam cum să-l abordez. Era târziu, era întuneric beznă. Trebuia să plănuiesc ceva foarte rapid, ca atunci când mergeam la vreo întâlnire și nu aveam timp sau bani să încropesc ceva spectaculos. Tot timpul găseam câte-o chichiță. E limpede că nu numai din acest motiv, dar și din altele întârziem mereu. Mă revanșam prin micile cadouri ce le aduceam – o floare, altă floare.

Vecinii. Proaspăt căsătoriți. Nu le-a mers prea bine. Povestea lor e total aiurea. Total aiurea. Vecinu' era un om ce avea o față care totdeauna parcă zâmbește. Cine

știe cum îi sunt întocmite trăsăturile, dar el arăta voie bună și când dinlăuntru plângea cu hohote. Un năcaz. Omul stă să piară de durere. Și pe când povestește ceva altuia, ceva foarte dureros, zâmbește. Așa am văzut odată și un copil mic. Nu era chiar așa mic. Înțelegea ce-i zicai. Vorbea cu tine. Doar că îți era mai mare mila să-i spui că i-o murit câinele, că avea o față ce părea mereu tristă. Nu puteai să-i pui și asta în spinare. De altfel, era blând, bun la suflet și cuminte. Învăța bine și scăpa aproape întotdeauna dacă făcea vreo boacăna, pentru că nu te puteai uita la el cu ură, nu puteai să-l cerți când îi vedeai fața de om trist și nevinovat.

– Na, tu! Na, tu!

– Stai, mă Ioane, că ne-aude lumea, mă! Ne-aud vecinii, mă, și ne facem de mândra minune.

– Na, tu! Na, tu!

Asta se auzea de la vecini într-o după-amiază, după ce o plouat cu gheață. Era fericit vecinu' că nu i-o stricat ploaia straturile și o bătut-o pe nevastă-sa de fericire, dar o omorât-o. Am văzut la știri dup-aia. Nu ne-am dus să vedem ce fac. Bunicu', în schimb, era supărat, nevoie mare, fiindcă lui i s-au stricat toate roșiile, chiar dacă casa noastră e chiar lângă a vecinilor. La noi a dat mai multă gheață. A muncit săracu' toată vara. Nu numai roșiile, toate legumele, tot ce avea el pe-acolo. A fost supărat și s-a îmbătat. O venit vara viitoare, iar o pus roșii. Iar o plouat cu gheață. Vecinu' o stat în ploaie, l-o bătut gheața. I-o spart capu' și-o murit, dar straturile nu i s-or stricat. Sau cel puțin așa mi-o povestit mătușă-mea, că ea știe aproape tot ce se întâmplă.

În timp ce îmi aduceam aminte o conversație pe care o avusem, nu de mult timp, cu prietena mea cea mai bună, mă chinuiam din răspuțeri să-i explic ceva, mă chinuiam să-i explic că modul în care ea reacționează nu-i normal. În loc să explice și să asculte, să înțeleagă, ea se supără ori, mai rău, se enervează, zbiară, dă cu pumnii. Câteodată tace singură și nu mai zice nimic, dar dacă mă uit la ea, încruntată, parcă atunci vorbește cel mai mult. Vorbește fără să aud, o simt. Sunt sigur că în momentul acela muții, poate și chiar surzii, ar auzi-o, și-ar astupa urechile sau i-ar zbiera înapoi, furioși. Atunci îmi dădeam seama că, uneori, facem ceva pentru un motiv, chiar dacă motivul nu e cauza aceluia lucru, ci efectul pe care sperăm să-l obținem, rezultatul. O iubesc, cred că se vede. Ea știe, cred, chiar dacă nu-și dă seama. Îi spun. Îi spun aproape în fiecare zi. Poate asta o fi motivul pentru care uită. Ține minte toate detaliile. Orice, tot ce-a făcut, unde a fost, cu cine a fost, cu ce era îmbrăcată, ce a zis, ce a mâncat acum cinci ani, cum a făcut dragoste, cu becul aprins ori pe-ntuneric, dar uită că o iubesc. Poate dacă-i dau o palmă voi reuși să vorbesc pe limba ei, poate o să înțeleagă, e posibil, nu e exclus. Dar, din păcate, n-o voi lovi niciodată. În fine, mă așezasem apoi în pat și mă făceam că citesc un roman ca să-mi vie somnul, când mă pomenesc cu un tocănit în geam. Mi-au zburat toate gândurile, chiar dacă citeam același rând de cinci minute. De mirat ce-am fost, eram bucuros că se întâmplă ceva, dar nici nu vroiam să mi se întâmple mie, nici nu apuca să răs-

pund, când tocănitul se auzi încă o dată, mai repede și mai grăbit, și îndată auzii o voce care îmi sună cu totul necunoscută:

– Domnule... domnule...

Nu știam ce să fac, deci exclamai: Ai? Cine-i?

– Ia fii bun, vino de deschide oleacă, domnule...

– Dar cine-i acolo?

– Eu sunt... Prodan...

– Viu, viu, imediat, stai puțin...

Am sărit repede din pat și am deschis ușa antreului.

– Fii bun și pune-te în pat – îmi zise același glas.

– A da... da... bălbâii eu surd și intrai repede și mă vârâi supt plapomă, fără să știu ce se petrece.

Peste câteva clipe ușa se deschise încet și intră, cu un zâmbet amar pe buze, d. Prodan.

– Iartă-mă, domnule, iartă că venim la miezul nopții – făcu încet către mine ținând încă de clanță, apoi vorbind în afară: Vîno, dragă, vîno... hai.

Intră încetinel o femeie tânără, oacheșă cu o pălărie bărbătească pe cap. Foarte cochetă. Sper că i-a făcut vreun compliment.

D. Prodan zâmbi iar și frecându-și mâinile se apropie de pat.

– Bună seara... iartă, domnule, uite ce e: e trecut de miezul nopții și nu mai am unde să merg și-i frig afară să-ți înghețe lacrimile-n ochi.

Nu știu ce voi fi bălbăit mai ales văzând femeia, fata stând și ea cu acel zâmbet nenorocit pe buze și privind-mă parcă rugătoare, întinsei mâna dlui Prodan, apoi veni și ea și dădu mâna.

– Ședeți, vă rog, și scuzați că mă găsiți așa...

– Să nu te deranjezi deloc, domnule... noi vom șede aici până dimineață... aici totuși barămi nu te bate vântul și zăpada...

Voiam să fiu galant, să le ofer patul meu, dar egoismul mă opri. N-aveam alt pat, sofa încă nu, numai o canapea de lemn și câteva scaune... În sfârșit, se așezară, ea pe un scaun lângă masă, el pe dunga patului. Dunga patului. Pat de pușcă. Spălăm odată mașina în curte. Mă uitam la copiii care se joacă. Se jucau cu niște pistoale. Adică cu niște lemne. Se împușcau – și se pare că regula spunea că au numai o viață. Așa e și în jocul nostru. Nu prea avem voie să murim. Aici poți să zbieri că ești mort, dar nu rezolvi nimic. Tot te calcă în picioare, până nu te ciurue...

– Hei, așa-i viața asta, mănca-o-ar focul – suspină prelung Prodan...

– Dar cum... cum de... n-ați venit mai devreme...

– Nimic, nimic, domnule, e foarte bine așa... Eram absolut buimăcit, îl știam pe Prodan, era funcționar la minister. Se însurase abia de un an cu fata asta săracă, cu care avuse multe buclucuri. Îi oferii o țigară. Femeia își încrucișa mâinile pe masă, își razimă capul și nu spune nimic. În sfârșit, Prodan își întoarse fața către mine – o față lăncezită și necăjită – și zice:

(Șfârșit)

Cartea de la Uppsala

Gellu Dorian

DUPĂ CE a citit primul capitol tradus de Alma, din care a aflat că de la Samolses – și câteva luni numai așa i-a pronunțat numele zeului trac – încep legile paternale, care susțin adevărul pe care el dorea să-l scoată la iveală, Iulius nu mai avea nicio îndoială că Zamolxis vine din acele locuri lăsate în uitare, de undeva de prin Munții Orăștiei, dar că zeul, negreșit, aparține și geților, care, nu-i așa, o spunea cu glas tare de fiecare dată, sunt aceiași cu goții și sciții, iar celor care erau numiți geți li se mai spunea și sveones, deși unii neagă acest lucru, că svionii vin de la Svidur, chestiune pe care Iulius era pregătit acum, când avea în mână un document atît de prețios, să le-o dea peste cap. Studiase opere întregi, de pe unde apucase – fusese chiar și la Vatican, unde găsisse și însemnările lui Carolus Lundius despre documentarea pentru cartea sa –, și ajunsese la convingerea că înainte de Odinus nu s-a făcut nicio referire la acest cuvînt. Faptul că în cartea lui Carolus Lundius se spunea că puterea sueonilor se întindea, la acea vreme, peste tot nu i-a prea plăcut. A simțit asta și Alma, care l-a văzut schimbat la față cînd, din primele pagini, a constatat acest lucru. Sueonii, adică suedezii de azi, erau totuși niște barbari, care veneau o dată la cinci ani și-și depozitau aurul în cisternele săpate în piatra sacră a dacilor de lângă Orăștie, iar dacii duceau acestora în schimb alimente, miere, grîu, fructe, animale, de care nordicii aveau nevoie – spunea Iulius împăcîndu-se pe sine, acceptînd acest schimb ca unul normal între popoare care nu doreau să se impună cu forța, ci cu astfel de acte sociale, relații în fond firești, față de expansiunile de jaf ale romanilor, care, pasămite, i-au învățat pe dacii din tot arealul, de la Racuza la Nîpru, de la Dunăre în munții Tatra, de la Pontul Euxin la Tisa, să le vorbească limba – erau de fiecare dată completările lui la orice discuție care aducea vorba despre acest aspect pe care-l considera un rapt al istoricilor.

Eleonora îi accepta acest joc. Știa că numai așa îi putea intra în grații. Sexapilul ei o ajuta în a-l cuceri din toate punctele de vedere. Nu înțelegea nimic din entuziasmul lui Iulius, cînd acesta discuta despre cartea pe care o achiziționase și acum cineva, într-o mare taină, o traducea. Și chiar i-a arătat primul capitol, pe care i l-a citit cu glas tare timp de câteva ore, explicîndu-i fiecare cuvînt neînțeles de aceasta: cine e Samolses, cine este Odinus, ce țară este Svidia, că Svifdagr s-a născut din Odin Sviful, că pădurea Veden, unde viețuia acesta, nu este aceeași cu Sueonia, că Ywei Reiche înseamnă două imperii sau imperiu dublu, iar Svipiod are un sens diferit, că Ingeones sau Ingevenes este același cu Ingi și Ingve și Ingemundr, iar cei care s-au numit sciți abia după aceea s-au numit sueoni, și aceștia vin din Cîmpiile Elizec, de unde li se trage și numele, iar cînd a venit vorba de hiperboreeni, Iulius a ținut să-i

citească întreg pasajul tradus de Alma, din care Eleonora a înțeles că hiperboreenii locuiau într-o insulă de dincolo de unde bate Crivățul sau Boreas, aproape de Polul Nord, că aceștia erau niște oameni cu totul aparte – așa cum subliniază Rudbeckius, a spus Iulius fără să știe ce răspuns să-i dea Eleonorei cînd aceasta a întreat cîine e insul, spunînd că vor afla, poate, din celelalte capitole, iar prin Wgugih, adică Oghiughie, se înțelege traiectoria zilelor terestre, iar vechii noștri înaintași socoteau ereditatea prin numărul arcurilor și al săgeților, în timp ce Arf și Arfdabolker ar însemna atît săgeată, cît și arc, și că numărul 12 al săgeților era socotit drept hărăzit de zei, ca de altfel și numărul de nouă zile, și goticul „Skuta“ are frate în latină pe verbul „sagitare“, care înseamnă, așa cum i-a tradus Alma, „a ochi foarte bine cu săgeata“.

Și lui Iulius i-a părut rău că cele cincisprezece pagini cite avea primul capitol s-au terminat atît de repede, în timp ce Eleonorei, care-și băgase mîna de ceva timp sub pantalonii de pijama ai soțului, jucîndu-se cu mîdularul lui în amorteire din cauza concentrării asupra acelor pagini și explicațiilor pe care dorea să i le dea tinerei lui iubite, i-a venit ca o adevărată ușurare, gîndind că pacea cititorului îi va aduce un moment de satisfacție sexuală, fiind suficient de înfierbîntată pentru a-i arăta iubitului ei boșorog cît de mult îl dorește. Însă vocea plină de entuziasm a lui Iulius a adus-o la disperare, dar s-a stăpînit și a început să-i miște în sus și în jos pielea mîdularului, în timp ce asculta că în „Legile noastre, atît în cele vechi, cît și în cele mai dincoace, se menționează ca arme doar arcul și săgețile, de unde se trage și numele de sciți“. Și asta – a completat Iulius cu vorbele lui comentariile lui Carolus Lundius – se spune și în *Codex Magni Erici*, în capitolul XXIX, și în *Codul civil* al regelui Christoph, capitolul XXIV –, da, așa cum se afirmă și aici „luptătorii purtau cîte 12 săgeți, corespunzător cu numărul zeilor“, cum se afirmă și în versul lui Virgiliu sau chiar de către Homer; și ar trebui, draga mea Eleonora, să-mi aduci din bibliotecă *Georgicele* și *Iliada*. Și aceasta i-a aruncat din priviri mai mult de douăsprezece săgeți, accelerînd joaca cu mîna sub prohabul pijamalei, unde se simțea crescînd din ce în ce mai mult săgeata pe care în clipa următoare Iulius o va slobozi sub pubisul tinerei sale soții.

ALMA, PENTRU a-și justifica sieși unele lucruri pe care le vedea distorsionate în cartea lui Carolus Lundius, își nota pe fișe separate, pe care le ascundea de ochii lui Iulius, diverse opinii legate de zeul care, uneori, i se părea cînd stătea de vorbă cu Iulius Apolsin, se întruchipa în acesta (sau așa credea Iulius – și zău așa, nu vă mint, pentru că nu pot face acest lucru, de cele mai multe ori se trezea, ascuns zile în șir în biroul lui de sub imensul acvariu de la Astro-

land, în pielea lui Zamolxis). Prima discuție pe care a avut-o cu Iulius, dar și ultima din acest punct de vedere, a fost legată de numele zeului. După ea era corect să se numească Zalmoxis, nu Zamolxis. Și i-a explicat pe îndelete de ce. În primul rînd, la Herodot îl găsim sub forma de Zalmoxis. Nu numai că istoricul antic l-a scris așa, dar niciun alt scriitor grec al vremii nu l-a scris altfel decît părintele istoriei – încerca Alma să-i inducă lui Iulius convingerea ei. Chiar Porfir, cînd povestește viața lui Pythagoras, ne explică de unde vine numele sclavului învățatului grec, și anume de la cuvîntul „zalmos“, care înseamnă „piele“, „blană“. Și cred că sunteți de acord cu mine că Zalmoxis cînd s-a născut a fost învelit într-o blană de urs. Asta o știa și Iulius. Dar acesta nici nu voia să audă o astfel de poveste. Nu suporta niciun cuvînt cu rădăcină neoaș indo-europeană, preluat apoi de slavi, cum ar fi cuvîntul „ghemel“, care a devenit cu timpul „zemelo“ și care înseamnă „pămînt“. „Zemleo“, nu, nici într-un caz, protesta Iulius. Și dădea de fiecare dată exemple de toponimice care își aveau rădăcina slavă și care au înlocuit vechile toponimice, cele străvechi, care ar fi fixat mult mai convingător în timp identitatea acestor locuri. Și turuia de mama focului pe istoricii și lingviștii care au înlocuit o limbă de mari rafinate, asemănătoare cu cea a grecilor antici, cu slavonisme care au avut menirea de a ascunde marele adevăr pe care el dorea acum să-l impună atenției lumii întregi. Mai curînd „semele“, cuvînt grecesc pe care l-a descoperit în studiile sale, și care înseamnă tot „pămînt“. Știa asta din legendele despre Bacchus. Alma știa că „zemelen“ vine tot din greaca veche și înseamnă „prizonier de război făcut sclav din rîndul barbarilor“. Și Zalmoxis al ei, era convinsă Alma, n-a fost altceva decît prizonierul lui Pythagoras, adică sclavul acestuia, pînă cînd i-a oferit libertatea și o mare avere cu care s-a întors la ai lui, săracii traci cărora le-a făcut legi, trase pe răboj și de sueoni și aduse, extrem de complicat explicate pentru el, în fața lui Iulius de cartea lui Carolus Lundius, și el ucenic al unor mari învățați ai Evului Mediu, în preajma cărora a stat. Alma avea, pe lângă convingerile sale în această privință, vagi bănuieli că în realitate era vorba de cu totul altă identitate antică, mult mai de dinaintea lui Pythagoras, care ar fi preluat din legendele despre acesta ritualurile de impact cu lumea lui Hades. Însă cum Herodot, în paginile sale de istorie, a trecut atît de expeditiv peste o divinitate mai puțin cunoscută sau neacceptată de greci, și-a însușit ideea încetățenită – ulterior și de Carolus Lundius –, cum că prin metateză numele zeului a fost pronunțat, cel puțin în părțile nordice, Zamolxis. Și așa l-a transcris și ea, cum era grafiat în cartea savantului suedez. Așa a rugat-o Iulius, să redea întocmai tot ce a scris suedezul, pentru că altfel ar aduce pe lume un fals și nu asta

dorea. Și asta pentru că era convins că opul achiziționat de el din Uppsala era autentic și deci nu constituia un fals.

În alte fișe, Alma își notase locul de prigoană al lui Zamolxis: în Samos, la curtea lui Pythagoras. Dar cu o notă care spunea că „acesta este un fals istoric“. Cunoștea foarte bine epoca ioniană, mai ales legenda tatălui lui Pythagoras, Mnesarhos, care și-a făcut averea aducând pe insulă pe cei mai învățați oameni ai timpului și care se ruga la un singur zeu care l-ar fi scos din Hades pe Apollo, și acela ar fi fost „zeul pământului“ sau „zeul de pe pământ“. Și nota Almei spunea: nimeni altul decât Zamolxis, care a fost un *athanatizoyzi*, adică „făcut nemuritor“ de către ai lui. Și de aici încolo a fost, în singura lor discuție despre originile îndepărtate ale lui Zamolxis, de acord și Iulius, care știa totul, cu lux de amănunte, perioada celor trei ani în care Zamolxis a stat în caverna sa de sub pământ, pentru a ieși apoi să-i convingă pe ai săi, care-l credeau pierdut, că există o altă viață în altă parte, din care el a adus legile după care ei ar trebui să se poarte pe această lume pentru a ajunge curați acolo. În cea mai mare parte comentate, cu suficient de multă părținare pentru originile zeului cât și de supremația marilor imperii ale sueonilor, de către Carolus Lundius, credea Alma, care nu i-a mai spus și aceste amănunte lui Apolsin. Acesta nu dorea deloc să facă paralela între experimentele lui Pythagoras și ale discipolilor săi, care nu stăteau mai mult de nouă zile sub pământ, în cavernele făcute special pentru aceasta, și cele ale lui Zamolxis. Școala lui Zamolxis i s-a părut mai reală. A scris și un studiu despre acea primă școală de pe pământurile îndepărtatei Dacii. Muntele Ida din Creta, unde Pythagoras și-a început experimentele, era mult prea neînsemnat, pentru acele timpuri, față de Kogaionul în care Zamolxis și-ar fi impus legendara lui școală, devenind zeu, nemuritor.

DAR, EU, zău așa, știam mult mai bine cum a fost și nu puteam să le schimb părerile unor încăpăținați de istorici sau falși istorici care, fie din comoditate, fie din dorința de a se impune rapid, de a crea o lume în care ei să fie singurii care știu totul, au dat lumii legende pe care numai în fața mea le vor dezminți. Iulius părea a se desprinde de aceștia. Dar el nu era nici istoric, nici cunoscător al unei lumi imposibil de reabilitat de o minte de om, ci un vizionar care, în nebulia lui frumoasă, uneori se credea chiar zeu, după cum v-ați dat seama, sau încă nu, atunci când se retrăgea în biroul lui și ieșea după nouă zile istovit și nebărbierit, fără să poată lega nici măcar două cuvinte. Îi trebuiau cam tot atâtea zile să-și revină. Timp în care Alma traducea mai departe, închisă în apartamentul ei, pe care Nedu și-l imagina ca o celulă de închisoare. Însă numai eu știam că acolo Iulius mutase, în mintea lui, grota în care cu mii de ani în urmă Zamolxis punea în aplicare cele învățate în insula Samos, unde a ajuns, nu ca sclav, cum a vrut Herodot, ci ca înfățișare a mea pe pământ pentru a vedea ce a putut face un singur om – Mnesarhos –, care a adunat în jurul lui pe marii învățați ai vremii prin care mi-am trimis învățătura pe pământ, așa cum am făcut în altă parte a lumii prin Moise. Sau cu Gebeleizis, de care-și lega acum speranțele sale Iulius. Dar adevăratele lor fapte sunt adunate numai în cartea mea, la care, uneori, în clipele lui de

• Mon Paris sur Seine. Foto: Martin Greslou.

transă totală, îl simt cum visează Iulius Apolsin. Iar ultima mea înfățișare pe pământ, de care el se îndoiește uneori, este Iisus. Mi-e teamă să nu-l scap pe Iulius într-un fals mesia. Va avea grija de el, pe veșnicie, Satana, izgonitul din sine.

CU GÎNDUL la Alma, l-am lăsat pe Nedu în fața buildingului, când am plecat cu Teofil spre aeroport. Cu o zi înainte mi-a spus c-o să-mi dea un pachet pentru un frate dintr-un oraș învecinat cu Tîrgnord. Nu vă mint, zău așa, când mi l-a dat, în sufragerie la Colette, de față cu toată lumea, pentru că numai așa putea avea siguranța că va ajunge la destinație, mi-a arătat pe două coli ministeriale, scrise pe câte două coloane, seriile dolarilor pe care trebuia să-i duc aceluși frate de departe: erau opt mii de dolari, în bancnote de la 10 la 200. Le-am scris seriile, mi-a spus, să știe fratele că sunt dolari adevărați, nu falși, munciți de mine și adunați pentru a-l putea ajuta. O să-mi confirme într-o scrisoare, în care o să menționeze seriile în aceeași ordine pe care am scris-o eu aici. Îmi spunea asta să fie sigur că nu voi umbla în pachet și voi împrumuta sau schimba bancnotele cu altele false, cum a auzit el că s-a mai întâmplat. Nu-și dădea seama că mă insultă. Sau poate că da, dar,

pentru siguranța lui, era mai bine să o facă și să nu existe nicio tentație din partea mea, însă în care și-a arătat toată încrederea, nu însă pînă la capăt, de bine ce dedicase atîta timp pentru a scrie seriile atîtor bancnote. Nu am avut niciodată la mine atîția dolari, i-am spus. Mă puneți într-o mare încurcătură. Voi ascunde banii în geamantanul pe care îl voi pune în cala avionului – i-am spus. Nu puteam risca să-i iau cu mine. Nu-i puteam justifica, la un eventual control în urma cărui ar fi fost depistați în bagajul meu de umăr. Nu se gîndise și la acest aspect. Dar cum era hotărît să trimită banii, pentru că vorbise cu fratele la telefon, și-a asumat riscul de a-mi da dolarii pe care trebuia să-i strecor printre obiectele mele, în așa fel încît să nu iasă la filtrul pe care vameșii îl fac. Știa el o metodă cu folia de aluminiu și hîrtie igienică, în așa fel încît să apară că acolo este un pachet cu orice altceva, nu cu bani. În fine, după o întregă discuție despre importanța acelor dolari, care trebuiau să ajungă la destinație, m-am decis să-i iau, nu înainte de a-i spune că: unu, dacă vor fi găsiți la control, se vor confisca, iar eu risc să nu mai pup America prea curînd, și, doi, dacă se rătăcește geamantanul, și dolarii se pierd. Hai să încercăm, a spus →

→

Nedu, ștergându-și de pe frunte broboanele de transpirație. La care Colette i-a spus, ce nădușești așa, bre, că spui că ai sute de mii în conturi, ce dacă o să se piardă. Iar mie mi-a spus, în locul tău n-aș face-o, pentru că dacă te prind, zaci cel puțin treizeci de zile la Jamaica, cum spuneau emigranții locului de detenție. Și nu este deloc ușor; intri fată mare și ieși katiușă de acolo. Și apoi, pe acest ton, s-au făcut tot felul de poante, golind trei galoane de Carlo Rossi, retrăgându-ne la culcare spre dimineață.

Cum stătea în ușa buildingului, privind geamantanul în care erau ascunși cei opt mii de dolari, nu mi-a spus la revedere sau alt cuvânt de drum bun, deși eu i-am strâns mâna și i-am spus să rămână sănătos, ci, cu ochii fiți, mai întâi pe geamantan, apoi într-ai mei, iradiind un soi de fericire posibilă, mi-a spus că atunci când voi reveni îl voi găsi împreună cu Alma. Nu de alta, dragă domnule, ci pentru că vreau să o eliberez din închisoarea descrierăului.

Aș fi vrut să fie așa, însă, lăsat să alerg prin jurul acelor ani, știam că la acea vreme Alma va sta închisă tot în apartament, pentru a da gata ultimul capitol, cel mai greu, și pentru a-și completa fișele pentru o carte despre cum a tradus opul lui Carolus Lundius, ca apoi să fugă oriunde or duce-o picioarele. L-am privit și eu în ochi și l-am lăsat în ușa blocului, singur, așa cum aveam să-l găesc peste doar trei luni, când urma să revin și să rămân mai mult timp.

Toți ceilalți din grup erau deja la aeroport, duși de Radu. Trei dintre ei ar fi vrut să rămână, însă nu s-a putut. Willy le-a găsit de lucru. Numai pentru el nu-și găsea niciodată nimic. Trăia din ajutorul social și din ceea ce mai câștiga pe ici și colo sau lua din geanta lui Colette. I-a însoțit pe toți din grup la aeroport. O făcea cu fiecare grup de care se lega. Și de fiecare dată dorea să urce și el în avion pentru a se întoarce în țară. Dar nu o făcea, la gândul că din el nu mai rămăsese nimic, ci doar un suflet îngreunat și o inimă dornică de năzbitii, bătând într-un trup de cincizeci de chile.

Când a ajuns în America, cu mulți ani în urmă, și-a pus în gând să se întoarcă, peste ani, în țară cu cetățenie americană, să provoace un mare eveniment din cauza căruia să fie arestat, iar statul american să intervină și să-l salveze, amenințându-l pe Ceaușescu că va ridica României clauza națiunii celei mai favorizate. Tot timpul, după ce a ajuns în portul din New York, și-a imaginat scena în care va fi arestat. Nu știa niciodată din ce cauză, ce va face, mai exact, dar oricum ceva politic, un protest de mare anvergură, o tentativă de asasinat, ori să fie prins împărțind manifeste împotriva comunismului, în așa fel ca fapta lui să poată fi apreciată la Washington, DC, la Casa Albă, să poată fi eliberat și să devină astfel erou, așa cum a devenit Pacepa care însă stătea ascuns ca un laș pe nici el nu mai știa unde. Cu acest gând a trăit ani în șir și s-a entuziasmat de fiecare dată cu zeci de pahare de vin, bere sau whisky, încît acum, când dădea mâna cu noi, tremura, nu de emoție, ci după băuta de aseară făcută cu cei din grup, și ei specialişti în așa ceva. Ochii îi erau plini de lacrimi. Ar fi dorit să urce în avion, dar nu avea bilet, nici pașaportul la el, nici bani. Dar, cu siguranță, miine o va face. Iși va lua inima în dinți și se va duce la rudele lui din Suceava, pe care nu le-a văzut de când a plecat. Dar ce-o să le spună când l-or vedea

o umbră de om, ratat, lipsit de cea mai mică perspectivă. Și ai lui erau cu toții gospodari, bucovineni mândri, care, chiar și sub comuniști, s-au descurcat ca pe vremea regelui. La dracu', și-a spus în sine, tot la Colette mă întorc. Două umbre ascunse sub o plapumă dospită de lacrimi. Uneori îl apuca plînsul așa din senin. Iar Colette îl secolta, pînă ce, osteniți și amețiți, adormeau spate-n spate, iar dimineața când se trezea, de fiecare dată fres, amintea butada lui Lincoln, să știi, dragă Colette, că cea mai mare fericire a omului este aceea de-a da sub plapumă oricîte bășini dorește... Dar Colette, încă în formă, mai dorea și altceva de la soțul ei, pe lângă promisiunile neîmplinite, aceea de a-i face acte, de a-i găsi un job mai de doamne ajută, la o școală, unde să predea limba franceză, dar acesta, cu haz, îi cînta de fiecare dată cîntecul lui Lake Găzarul, „Știi eu ce dorești mata/ N-are moșu', că ți-ar da!". Iar Colette era obligată să caute în altă parte, atunci când ardea și trebuia să-și igienizeze pe dinăuntru trupul. Însă o dată pe lună, Willyuța al ei făcea efortul vizibil de a-și îndeplini datoria de bărbat. Că în rest îl găsea mai tot timpul absent de acasă, iar cînd era prezent, dormea, sfărîind de se auzea de afară. Nedu i-a spus de cîteva ori că el ar putea fi un tip discret, că i-ar oferi mici atenții, însă se răzgîndea pe loc, spunînd că nu o poate face decît cu acte în regulă și în religia lui. Fă-o, bre, cine nu te lasă. Scara este plină de femei de toate felurile. Și eu tot în religia mea o fac, nu în alta – spunea Colette, atunci cînd dorea să-l ia pe acesta în serios și să i-o rețeze, iar cînd îi ardea de glumă, îi spunea, „dar ce, bre, cînd ai fost la școală, ai învățat-o religie, nu ai ținut-o sub bancă?” Și Nedu rîdea cu gura pînă la urechi, zgomotos, întrebînd-o dacă știe care este cel mai bun săpun. Știu, spală-te tu cu el – îi răspundea aceasta.

Dar avea cu Nedu și discuții foarte serioase, îndelungate, uneori chiar, pasămite, în prezența lui Willy, care sfăraia în sufragerie. Colette avea nevoie să comunice. Nu mai vorbesc de Nedu, care dacă nu schimba într-o zi cîteva vorbe cu oricine, chiar și cu un necunoscut, simțea că explodează. Dar atunci cînd Colette avea nevoie de așa ceva, nu-l căuta pe Nedu, însă îl aștepta, iar cînd acesta îi bătea la ușă – asta mai rar – sau cînd o striga din ușa atelierului, îl invita la ea și se tăifăsuiau ore în șir. Devenea, după aceste discuții, mai relaxată, mai optimistă, mai dornică să mai aștepte ziua cea mare. Că pentru asta a venit în America, să dea peste ziua cea mare. Cele mai multe rețete pentru așa ceva le afla de la Nedu. Dar nu erau cele acceptate de ea. Cînd acesta devenea insistent, oferindu-i nenumărate variante de fericire, aceasta schimba vorba și spunea tot felul de chestii despre copiii ei rămași acasă, doi băieți ca mama lor de frumoși, își lauda ea cu vădită mîndrie odraslele, unul deja înșurat și celălalt gata să-și pună pirostriile. Și descrierea acestora începea de pe vremea cînd erau de o șchioapă, cum i-a crescut alături de un tată bețiv, educîndu-i și făcîndu-i pe amîndoi cu studii superioare, unul inginer și celălalt economist, dar din păcate, fără slujbe în specialitatea lor, că așa este în România, ci unul șofer de cursă lungă, cu responsabilități de gestiuni de sute de milioane, altul manager la o societate comercială. Lui Nedu îi plăceau amănunțele. Dar pentru a o asculta pe Colette, îi cerea acesteia de fiecare dată să nu fumeze cît stăteau de vorbă. Era un bun ascultător, însă atunci cînd îi venea rîndul nu se mai oprea cel puțin o oră din tot felul de

povești, cele mai multe de laudă de sine, uneori justificată, alteori despre cei din adunare, care erau zugrăviți în cele mai frumoase cuvinte: toți erau cinstiți din cale afară, bogați, la casele lor, cu mare frică de Dumnezeu, ceea ce o făcea pe Colette să-și simtă stomacul în reacție și ducea, mecanic, mîna la pachetul de țigări care stătea în fața ei pe masă. Însă dacă Nedu așa a cerut, să nu fumeze, iar ei îi era dor să trîncănească, se abținea.

Cînd venea Vera, totul era altfel. „Ologul” ei drag, cum îi spunea lui Onufrie, abia de se mai mișca, dar încă avea voință în el, și din cînd în cînd chiar se mai jucau în pat. Și Colette se mira, ca și cum așa ceva nu ar fi fost posibil. Nu, că nu s-a ologit și acolo, ci doar numai la picioare. Mîinile îi sunt bune. Are niște degete jucăușe... Am fost la niște chinezi care vor veni miine să-i facă acupunctură. Cică ar face minuni. Să dea Domnul. Și aprindeau amîndouă deodată țigările și puflăiau printre tot felul de vorbe, la care atît Vera, cît și Colette rîdeau zgomotos, făcîndu-l pe Willy să deschidă ușa dormitorului, să se uite chiorîș la cele două, ca apoi să iasă din casă bodogîind. Colette, asta mai folosește dormitorul și la altceva sau numai la dormit? întreba Vera, care nu o singură dată s-a lăsat pipăită de palmele lui Willy. Sigur, mințea Colette, e bun la pat, rupe nu alta. Ceea ce o făcea pe Vera să viseze, în criză de altceva, cînd Colette nu va fi acasă, la o hîrjoană cu Willy. Știe că oricum se vor distra și că va rîde cu poftă la poantele acestuia. Willy chiar și cînd era necăjit făcea tot felul de glume. Orice vorbuliță ieșită din gura lui stîrnea hazul. Dacă-l vrei, i-a spus Colette, ți-l pot împrumuta o noapte. Dar să știi că dă cam o sută de bășini și-ți va spune că asta este cea mai mare fericire a omului.

Nu același lucru se întîmpla cînd venea Alexia, care era pusă pe cîștig și mai tot timpul cu un picior pe scara avionului pentru a se întoarce acasă. O va face cînd bătrînii ei evrei se vor căra. Nu mai e mult pînă atunci, spunea Alexia cu un optimism temperat totuși. Fiul lor, cu care ea s-a culcat de vreo cîteva ori, vrea să vîndă și să-i dea și ei o parte. Măcar pleci cu ceva cheag acasă, îi spunea Colette. Și cum o are, tu, rețeză-l sau cu moț? întreba Colette, știind că Alexia nu are umor. Da, tot timpul belită și tare. Nu duc lipsă. Dar, vă spun sigur, zău așa, Alexia mințea, pentru că știa că orice i-ar spune, Colette crede totul și o invidiază. Și asta îi făcea bine. În casa evreilor treceau și zile în șir fără să audă o vorbă, de parcă acestea costau gologani pe care Itzik trebuia să-i scoată din buzunar. Însă bani adunase ea ceva și, pentru că primise vești proaste de acasă, dorea să plece. Ar trebui să plecăm împreună, i-a spus Colette, așa cum împreună am venit. Însă eu n-am dat ca tine peste un evreu generos și cu fiu cu osul tare, ci peste o grecoaică, fosta amantă a lui Onasis, care i-a lăsat moștenire o groază de căcăreze de capre, dar nu aici, ci în Creta. Să le numere ea, că eu nu am chef să merg acolo. Încît, să știi că nu mă întorc acasă decît cu cetățenie americană, măritată și cu punga plină.

Visul acesta îl aveau toți cei care ajungeau în America. Puțini și-l vedeau împlinit. ■

Capitolul 14 din romanul cu același titlu, în lucru.

AMINA SAÏD s-a născut la Tunis în 1953. După studii de limbi și literatură la Paris, ea predă o vreme la Facultatea de Litere din Tunis, înainte de a se instala la Paris, făcând frecvente sejururi în țara sa natală. Se orientează apoi spre jurnalism. A tradus din engleză șapte cărți (nuvele și romane) ale marelui scriitor F. Sionil José, membru fondator al Pen Clubului din Filipine. De-a lungul timpului, a publicat ea însăși cincisprezece volume de poeme, dintre care trei au primit un premiu literar, și două cărți de povești din Tunisia. Poemele sale sunt traduse în mai multe limbi, mai ales în spaniolă și engleză, și sunt prezente în numeroase antologii. Ultimele opere apărute: *În prezentul lumii* (Paris: Éditions de La Différence, 2006); *Mormânt pentru șapte frați*, caligrafii de Hassan Massoudy (Neully: Al Manar, 2008); *Absența neterminată* (Paris: Éditions de La Différence, 2009); *The Present Tense of the World: Poems 2000-2009*, traducere și prefață de Marilyn Hacker, ediție bilingvă (Boston: Black Widow Press, 2011); *Anotimpurile de la Aden* (Neully: Al Manar, 2011). Participă la festivaluri de poezie internaționale și la întâlniri literare.

1

o pasăre cade în plin zbor
ca o ploaie de trandafiri
pe o masă desfăcută
într-o casă fără acoperiș și pereți
unde circulă haosul aerului
printre amintirile celor vii

deodată noaptea fără lună
desenează luni fără privire

vidul pleoapelor urlă la nesfârșit
un drum se sapă în noi
o frază se dedublează
în limba morților

2

nu avem răspunsul
la întrebările pe care le pune liniștea
nici explicație la vise
de-abia ghicim anumite semne

ce știm despre miracolul care ne reunește
apoi despre ceea ce încet ne separă
despre ceea ce se spune prin noi
atunci când încercăm să scriem
obiectul real al căutării noastre
sau despre ceea ce este cel mai frumos
lucru din lume

nu cunoaștem nici partea netrăită
a vieților noastre nici ceea ce nu suntem
nici măcar ceea ce suntem cu-adevărat
sau ceea ce am fi putut fi

nu cunoaștem nici rațiunea soarelui
nici temelul cerului al pământului al cerului
al horei nașterilor și morților

nici celelalte nume ale neantului cele ale
luminii
nici măcar adevărata culoare a timpului
sau limitele sufletului
sau cifrele legate de dispariția astrilor

nu mai mult decât al o sutălea nume al
nimicului

3

poemul este o pasăre
care zboară pe dosul aripilor sale
și tutuiește albul și negrul pe pagina
pe care o traduce în poem

poemul este indicibilul cântului
în care lumea se demască dintr-odată

poemul este ochiul deschis în cuvânt
și cuvântul acestui ochi

poemul este ceea ce rămâne din scheletul
despuiat până la carne

poemul își are clandestinii săi
aruncați la grămada de cadavre a uitării

poemul este intuiția realității
fără frontiere și limite

poemul este ceea ce sapă în necunoscut
pentru a-l surprinde

poemul nu supune nici cuvintele
nici tăcerile poemului

poemul este un șirag de mătânii
căruiă îi căutăm al n-lea nume

4

într-o zi scrisorile se întorc
fără să-și fi găsit destinatarul

cuvintele se fărâmițează
clipa este o pagină albă

lumea dintr-odată tăcută este un poem
pe care cineva a uitat să-l scrie

într-o zi stelele strânse într-o valiză
se întorc în cerul original
ca și cineva care a escaladat zidul
pentru a merge mai departe decât orizontul

într-o zi lumina anunțată vine
să se opună nopții fără adjective

ne regăsim vederea și toate lucrurile
sunt atât de surprinzătoare pentru
simțurile noastre dezorientate
încât trebuie să inventăm definiții

ca și cea pe care privirea ta o dă lumii
privind-o pur și simplu

5

se poate ca lumea în fața sa ascunsă
să dorească să traversăm oglinda
pentru a ajunge să se contemple pe ea însăși

se poate ca omul să aștepte de la lume
ca ea să dezvăluie focul lucrurilor
în oglinda totală a luminii

se poate ca orizontul să sporească
teama noastră de vid ca o lumină intensă
să ne ațâțe tenebrele de acolo ispita
de a închide uimirea orizontului
într-un cerc și lumina
în nostalgia unei sticle de lampă

se poate ca uneori să existăm atât de puțin
încât îndepărtându-ne de noi înșine
să căutăm cine am putea fi
sub ce soare pășim
și ce definiție ar da lumea despre noi

se poate ca noi să percepem liniștea
lucrurilor și ca aceasta să suscite
visele care ne reconstruiesc în noapte
fără a trăda visul de plenitudine
care leagă lumea în propria sa noapte

se poate ca lumea să ne privească
atunci când credem că o privim
așa cum se poate ca poemul
să se scrie în fața noastră
chiar atunci când ne îndoim de primul
și ultimul cuvânt al poemului de scris
se poate ca miracolul unui singur copac
al unei singure păsări al unei singure mâini
al unui singur poem sau chiar al unui
singur cuvânt
să îndepărteze nefericirea substanței lumii

6

pământul se face ziuă în oglinda sa

prezenți în urma
pe care o lăsăm în peisaj

absenți din privirea
pe care o așezăm peste pământ
– inepuizabilul lumii –

suntem noi cu un întreg trecut
și cu ceea ce ignorăm despre noi înșine

dincolo de lume o alta se desenează
unde încep depărtările

privirea nu e viziune
ci poate fi deja gândire

murim de ceea ce este
și de ceea ce pare să nu fie

Prezentare și traducere de LETIȚIA ILEA

Revista APOSTROF se poate cumpăra în următoarele puncte de difuzare:

Librăriile HUMANITAS

- BUCUREȘTI, Librăria Humanitas Kretzulescu, Calea Victoriei, nr. 45.
- CLUJ-NAPOCA, Librăria Humanitas, str. Universității, nr. 4.
- IAȘI, Librăria Humanitas 1, Piața Unirii, nr. 6.
- ORADEA, Librăria Humanitas „Mircea Eliade“, bd. Republicii, nr. 5.
- SIBIU, Librăria Humanitas, str. Nicolae Bălcescu, nr. 16.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Emil Cioran“, str. Florimund Mercy, nr. 1.

Rețeaua STANDARD PRESS DISTRIBUTION din Cluj

- str. Regele Ferdinand (lângă magazinul Central).
- Calea Moșilor (vizavi de Primărie).
- Piața Unirii, nr. 17 (lângă Diesel).

- Piața Unirii, nr. 1 (lângă Continental).
- str. Napoca, nr. 19.
- Piața Grigorescu (lângă magazinul Profi).
- Piața Mărăști (stația de autobuz).
- str. Fabricii, nr. 1.
- str. Memorandumului, nr. 12.
- str. Plopilor (lângă Hotelul „Babeș-Bolyai“).
- str. Republicii, nr. 109 (Sigma Shopping Center).

Librăria de Artă GAUDEAMUS
Cluj-Napoca, str. Iuliu Maniu, nr. 3.

Librăria MUZEULUI LITERATURII ROMÂNE
SC Orfeu Ed SRL, București, bd. Dacia, nr. 12.

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Comitetul Director
al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Către cititorii revistei *Apostrof*

Vă puteți abona la revista *Apostrof* direct la redacție.
Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin:

1. mandat poștal, pe adresa:
Torockay-Lukács Iosif
Fundăția Culturală Apostrof
Cluj-Napoca, CP 1095, OP 1 Cluj, cod poștal 400750.

2. virament bancar, pe adresa:
Fundăția Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Cont bancar: RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
Deschis la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj.

Prețul abonamentului, pentru persoane fizice și biblioteci din România, este de:

- 15 lei pentru 3 luni,
- 30 lei pentru 6 luni,
- 60 lei pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere.

Prețul abonamentului pentru cititorii din străinătate este de:

- 12 euro sau 15 USD pentru 3 luni,
- 24 euro sau 30 USD pentru 6 luni,
- 48 euro sau 60 USD pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere par avion.

Datele necesare pentru viramentul acestui abonament:

Fundăția Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Conturi bancare:
RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
RO73BRDE130SV06534401300 (euro)
RO58BRDE130SV06674381300 (USD),
deschise la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj, bd. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83,
SWIFT: BRDEROBU

Cuprins

• ÎN LOC DE EDITORIAL

Uniunea Scriitorilor în trei secvențe Marta Petreu 2

• PUNCTE DE REPER

„Comunitatea egalilor“ Ioan-Aurel Pop 4

• CRONICA LITERARĂ

Vasile Igna și forfota blândă a pustiului Irina Petraș 6

• VERTICAL

Revenirea *commedia-ei dell'arte* Ovidiu Pecican 7

• POEME

Cruci plutitoare; Rădăcini în cer; Apus; Ticăit; Ruga; Nu ne mai spunem nimic Menuț Maximilian 5

Așteptare; Cutia cu chibrituri; Vid Georgian Ghiță 10

• ESEU

Un gnostic ironic: Cernășevski (I) Ștefan Borbély 8

• ÎN MEMORIAM

Ochelarii lui Petru Ion Mureșan 10

• DOSAR: BLAGA INEDIT

Lucian Blaga și „oratoria găunoasă“ a lui Marin Ștefănescu Lucian Năstasă 15

• CU OCHIUL LIBER

Despre „homo viator“ Al. Săndulescu 11

Literatură, diplomatie și propagandă George Neagoe 14

Mircea Zăciu – un nou epistolar Iulian Boldea 20

Secolul 20 – o revistă a contrastelor Irina Georgescu 21

O busolă în labirintul nomenclurii Cristian Vasile 22

• OSPĂȚUL FILOSOFILOR

Filosofia simbolismului Ștefan Bolea 12

• SUB LUPA MEMORIEI

Suferință, adevăr și salvare:

Despre preotul-profesor Viorel Baciu Vladimir Tismăneanu 19

• CLUB REBREANU

Momente din viața noastră Alexandru Ioan Ciorogar 23

• PROZĂ

Cartea de la Uppsala Gellu Dorian 26

• BIBLIOTECI ÎN AER LIBER

Poeme Amina Saïd 29

(prezentare și traducere de Letiția Ilea)

Editura Biblioteca Apostrof vă oferă următoarele cărți:

- **Mihail Sebastian, Dilemele identității**
ediție îngrijită de LEON VOLOVICI, 2009, 300 p. 25 lei
- Colecția „Filosofie modernă”**
- Friedrich Nietzsche, **Antichristul**
traducere de VASILE MUSCĂ, 2003, 128 p. 10 lei
- Colecția „Filosofie extrem-contemporană”**
- JOSEPH RATZINGER, **Europa în criza culturilor**, traducere de DELIA MARGA, prefață de ANDREI MARGA, 2008, 92 p. 15 lei
- Colecția „Filosofie medievală”**
- SF. ANSELM DIN CANTERBURY, **Monologion despre esența divinității**
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN, 1998, 162 p. 15 lei
- Colecția „Filosofia religiei”**
- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI, 1997, 216 p. 4 lei
- Colecția „Filosofie românească”**
- VASILE MUSCĂ, **Spusul și de nespusul**, 2003, 146 p. 10 lei
- D. D. ROȘCA, **Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului**
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG, ediție și postfață de MARTA PETREU, 1999, 138 p. 15 lei
- BUCUR ȚINCU, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU, 2000, 132 p. 15 lei
- LAURA PAMFIL, **Noica necunoscut**, 2007, 288 p. 20 lei
- Colecția „Ianus”**
- OVIDIU PECICAN, **Trasee culturale Nord-Sud**, 2006, 228 p. 15 lei
- CĂLIN TEUȚIȘAN, **Textul în oglindă: Reflexii ale imaginarului eminescian**, 2003, 162 p. 15 lei
- PETRU POANTĂ, **Efectul „Echinox” sau despre echilibru**, 2003, 176 p. 10 lei
- DORU BLAGA, **Tatăl meu, Lucian Blaga**, 2004, 380 p. 20 lei
- GEORGE BANU, **Uitarea**, 2003, 80 p. 15 lei
- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 15 lei
- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 15 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**
roman, traducere de IRINA PETRAȘ, 2001, 132 p. 15 lei
- SANDA CORDOȘ, **Literatura între revoluție și reacțiune**, ediția a II-a, adăugită, 2002, 284 p. 15 lei
- LEV TOLSTOI, **Moartea lui Ivan Ilici**
traducere de JANINA IANOȘI, prefață de ION VARTIC, 2003, 96 p. 15 lei
- GEORGETA HORODINĂ, **Duminică seara**, 2006, 231 p. 20 lei
- ALEXANDRU VONA, **Să mai fiu o dată îndrăgostit**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2005, 188 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Despre Thomas Mann și alte eseuri**, 2005, 172 p. 20 lei
- MARTA PETREU, **Conversații cu...**, vol. II, 2006, 132 p. 20 lei
- RUXANDRA CĂSĂREANU, MARTA PETREU, CORIN BRAGA, VIRGIL MIHAIU, OVIDIU PECICAN, ION VARTIC, **Sadovaia 302 bis**, 2006, 204 p. 20 lei
- EUGEN PAVEL, **Între filologie și bibliofilie**, 2007, 170 p. 20 lei
- IRINA PETRAȘ, **Teoria literaturii: Dicționar-antologie**, 2002, 288 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Proza fantastică a lui Mircea Eliade**, 2003, 224 p. 20 lei
- **Scriitorul și trupul său**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 264 p. 15 lei
- **Cele 10 porunci**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 276 p. 15 lei
- NICOLAE BĂRNA, **Dumitru Țepeneag**, 2007, 304 p. 7 lei
- Colecția „Scrinul negru”**
- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații asupra mișcării legionare**
prefață de LIVIA TITIENI BOILĂ, ediție îngrijită de MARTA PETREU și ANA CORNEA, notă asupra ediției de MARTA PETREU, 2002, 160 p. 10 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Memorii**, 2003, 256 p. 12 lei
- **Procesul „tovarășului Camil”**, ediție îngrijită de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU, 1998, 96 p. 15 lei
- I. D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 15 lei
- LUDOVICA REBREANU, **Adio pînă la a doua Venire. Epistolar matern**, ediție îngrijită, prefață și note de LMIU MALIȚA, 1998, 288 p. 15 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul unui psihiatru). Aforisme**, prefețe de I. NEGOIȚESCU, ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție și notă asupra ediției de MARTA PETREU, 1999, 96 p. 15 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu poești. Șotroane**
(în colaborare cu Editura Dacia), 2001, 144 p. 10 lei
- ALEXANDRU VONA, **Esmeralda**, fișă de dicționar de FLORIN MANOLESCU, desene de GABRIELA MELINESCU, 2003, 112 p. 10 lei
- KONSTANTINOS ARVANITIS, **Jurnal (1893-1899)**, traducere din neogreacă de CLAUDIU TURCITU, cuvînt-înainte de MARTA PETREU, epilog de NICOLAE MĂRGINEANU (în colaborare cu Editura Polirom), 2009, 83 p. + ilustrații 15 lei
- Colecția „Istoria filosofiei”**
- CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU, **F. W. Nietzsche: Viața și filosofia sa**, 2003, 128 p. 10 lei
- Colecția „Poeme”**
- TRISTAN JANCO, **Memoriile Șoahului**, 2006, 84 p. 15 lei
- Cărți în coeditare cu Ed. Polirom (le puteți comanda la www.polirom.ro):**
- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui Koroviev: Interpretare figurală la Maestrul și Margareta**, ed. a II-a, adăugită, 2006, 160 p. 17,95 lei
- MATEI CĂLINESCU, **Mateiu I. Caragiale: recitiri**, ed. a II-a, 2007, 168 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Blestem și Binecuvântare**, 2007, 182 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Investigații mateine**, 2008, 112 p. 19,50 lei
- MARTA PETREU, **Despre bolile filosofilor. Cioran**, 2008, 128 p. 19,90 lei

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

LUKÁCS JÓZSEF
VIRGIL LEON
AMALIA LUMEI
Tehnoredactare:
CZÉGEY ERIKA

ANA POP
(contabilitate)

Vignetele revistei reprezintă
variațiuni grafice de Mihai Barbu
după desene de Franz Kafka.

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Culturală Apostrof

PROIECT SPRIJINIT DE:

PRIMĂRIA ȘI
CONSILIUL LOCAL
CLUJ-NAPOCA

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22,
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@revista-apostrof.ro
www.revista-apostrof.ro

Pentru corespondență:
Revista Apostrof, cp 1095, op 1,
Cluj-Napoca, 400750

Manuscrisele primite la redacție
nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122
Revista este înregistrată la
OSIM cu nr. 45630/22.05.1996.

Revista APOSTROF este membră a
Asociației Revistelor,
Imprimeriilor și Editurilor
Literare (ARIEL), asociație cu
statut juridic, recunoscută
de Ministerul Culturii.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Unica responsabilitate
a revistei APOSTROF
este de a găzdui opiniile,
oricât de diverse,
ale colaboratorilor noștri.
Responsabilitatea pentru
conținutul fiecărui text
îi aparține,
în exclusivitate, autorului.

APOSTROF

Puteți comanda orice carte la adresa: 400079, Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22, tel. 0264/432.444 sau prin www.revista-apostrof.ro